

บทที่ 3

เทพแห่งแสงสว่างในวรรณคดีสมัยพระเวท

เทพแห่งแสงสว่างในวรรณคดีสมัยพระเวทมีความละเอียดซับซ้อนยุ่งยาก เนื่องจากเทพแห่งแสงสว่างมีหลายองค์ หลายลักษณะ หลายชื่อ แต่ก็พอจะนำมาประมวลเป็นเรื่องราวในคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น กำเนิด รูปสมมติ คุณสมบัติ หน้าที่ อำนาจ และความสามารถ ตำแหน่งในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่มีต่อมวลมนุษย์ ผู้วิจัยจะไต่ถวิลถึงเทพแห่งแสงสว่างนี้โดยละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

พระวรุณ

พระวรุณเป็นเทพเจ้าที่เก่าแก่และยิ่งใหญ่ที่สุดองค์หนึ่งในสมัยพระเวท (Macdonell 1981 : 22) เซอร์ โมนีเยร์ โมนีเยร์-วิลเลียมส์ (Sir Monier Monier-Williams) กล่าวว่า "พระวรุณได้รับการเคารพนับถือว่าเป็นเทพเจ้าสูงสุด และไม่มีเทพเจ้าองค์ใดมีคุณสมบัติและหน้าที่ยิ่งใหญ่เช่นพระองค์"¹ ในคัมภีร์ฤคเวท มีบทสวดสรรเสริญพระวรุณตามลำพัง 9 บท และมีบทสวดสรรเสริญร่วมกับเทพอื่น ๆ เช่น พระมิตร 25 บท พระมิตรและพระอรรมัน 1 บท พระอินทร์ 8 บท และเทพอื่น ๆ อีก 1 บท นอกจากนี้ยังปรากฏในบทสวดสรรเสริญอื่น ๆ อีกประมาณ 282 ครั้ง²

ศัพท์ "วรุณ" เป็นคำนามบุคลิกลักษณะแปลว่า ห่องฟ้าซึ่งปกคลุมสรรพสิ่ง (Monier-Williams 1981 : 921) มาจากชาตุ วฤ แปลว่า ปกคลุมหรือห่อหุ้ม สายนะอธิบายว่า ชาตุวฤ แปลว่า ปกคลุม หรือมีคนชัวช่วยบวงบาท

¹ Sir Monier Monier-Williams, A Sanskrit English Dictionary (London : Oxford at the Clarendon Press, 1981), p. 921.

² ฤคภาคผนวก.

1981 : 28) และ "วรุณ" หมายถึง ผู้ปกครองกุญความมี (TS.I.8.16.1)

1. กำเนิด

บทสวดในคัมภีร์ฤคเวทกล่าวถึงกำเนิดของพระวรุณไว้แตกต่างกัน บางบทกล่าวว่าพระองค์เป็นโอรสของพระหฤษะ (RV. VII.66.2; VIII.25.5) บางบทกล่าวว่า พระองค์มีกำเนิดจากสวรรค์ (RV.X.132.4) และเป็นโอรสของเพลาส ผู้เป็นเทพแห่งสวรรค์ (RV.III.38.5) สำหรับเทพมารดาของพระวรุณนั้น คัมภีร์ฤคเวท สามเวท และอถรรพเวท กล่าวตรงกันว่า คือ พระอหิติ (RV.II.27.7; 28.3; IV.42.4; VI.67.4; VII.60.5; VIII.18.5; 25.3; 47.9; X.11.1; 36.3; SV.I.5.1; AV.III.8.3; V.1.9; XVIII.1.18) ทั้งข้อความที่ว่า "ขอพระอหิติพระมารดาของพระมิตรและพระวรุณผู้มั่งคั่ง จงคุ้มครองพวกเราจากบาปทั้งปวง ขอพวกเราจงได้รับแสงสว่างแห่งสรวงสวรรค์ ไร้ข้าศึกศัตรูทั้งมวล"³ คัมภีร์ยชุรเวทวาซสเนยิ สังหิตา เล่มที่ 10 กล่าวถึงกำเนิดของพระวรุณต่างออกไปคือ กล่าวว่าพระวรุณทรงเป็นโอรสของน้ำ (varuṇaḥ apām śisur : vs.X.7) แต่ในคัมภีร์อถรรพเวทกล่าวว่า พระอหิติเป็นธิดาของพระวสุ และเป็นเชษฐภคินีของคณะเทพอหิตย เป็นพระมารดาของคณะเทพหฤษะ ทั้งข้อความที่ว่า "(พระอหิติ) เป็นธิดาของพระวสุ และเป็นเชษฐภคินีของคณะเทพอหิตย ทรงเป็นพระมารดาของคณะเทพหฤษะ และทรงเป็นศูนย์กลางของความเป็นอมตะ"⁴ นอกจากนี้ในคัมภีร์อถรรพเวท (AV.IX.1.4) ยังระบุว่า พระมธุกสา ผู้มีวรรณะกุญทองคำเป็นมารดาของคณะเทพอหิตย และเป็นธิดาของพระวสุ

³RV. X.36.3

visvasmāt nah aditiḥ patu amhasaḥ matā mitrasy

varuṇasya revataḥ /

svāḥ-vat jyotiḥ avrkram nasīmahi...

⁴AV.VIII.90.15

matā rudrāṇaṃ duhitā vasuṇāṃ svasā 'dityāṇaṃ amṛtasya
nābhiḥ /

ข้อนำสังเกต กำเนิดของพระวรุณในคัมภีร์ฤคเวทกล่าวไว้แน่นอนคือกำเนิดจากพระอิติ แต่ในคัมภีร์อถรรพเวทยังสับสน คือกล่าวว่า พระอิติเป็นพระมารคา บ้าง พระมธุกสาบ้าง แต่ทั้งพระอิติและพระมธุกสากต่างก็เป็นธิดาของพระวสุ และมีความเป็นอมตะเหมือนกัน

2. รูปสมบัติ

ข้อความที่พรรณนาถึงรูปสมบัติของพระวรุณมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเน้นหนักทางค่านจริยาวัตรของพระองค์ อย่างไรก็ตาม พระวรุณเป็นเทพที่ได้รับการสมมุติให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่สุดในบรรดาเทพทั้งหลายในสมัยพระเวทตอนต้น⁵ แม้พระองค์จะปรากฏในร่างคล้ายมนุษย์ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงภาพที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเท่านั้น ในบางครั้งพระวรุณเคยปรากฏองค์ให้ผู้ที่บูชาวงสรวงเห็นทางคาถาพิชัย (RV. I. 25. 18) มหสวคบทหนึ่งกล่าวว่า พระพักตร์ของพระวรุณรุ่งโรจน์เหมือนพระพักตร์ของพระอัคนี ดังข้อความที่ว่า "ข้าฯ เห็นภาพของพระวรุณ พระพักตร์ของพระองค์รุ่งโรจน์ดุจพระพักตร์ของพระอัคนี"⁶ ส่วนพระเนตรของพระวรุณนั้นมีการกล่าวไว้ 2 ลักษณะ คือ พระองค์มีพระเนตรเดียว ซึ่งในวรรณคดีพระเวทกล่าวว่าเป็นดวงอาทิตย์ (RV. I. 115. 1; VI. 51. 1; VII. 61. 1; 63. 1; 66. 10; X. 37. 1) และดวงอาทิตย์ผู้เห็นสรรพสิ่งจะเข้าเฝ้าพระวรุณ เพื่อรายงานการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ (RV. VII. 60. 1, 3) ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง พระองค์มีพระเนตรนับพัน (sahasracaksas : RV. VII. 34. 10) ผู้วิจัยเข้าใจว่า คงหมายถึงดวงดาวต่าง ๆ เพราะพระองค์เป็นเทพแห่งท้องฟ้าและโคจรเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเทพในยามราตรี กายพระเนตรดังกล่าวจึงผลให้พระองค์อยู่ในฐานะจอมเทพผู้ยิ่งใหญ่

⁵ A.S.Geden "Varuna", Encyclopedia of Religion and Ethics, ed. James Hastings, (Edinburgh : T & T Clark, 1917), IX : 230.

⁶ RV. VII. 88. 2

adha nu asya sandṛśam jaganvān agner anīkam
varunasya māṁsi /

แห่งกฎศีลธรรม รอบรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง (AV.XVIII.33.4) และทรงมีพระปรีชาญาณ
 หยั่งรู้ความลับทั่วจักรวาล (RV.I.25.7, 9) รวมทั้งการกระทำทุกอย่างไม่ว่ากระทำ
 แล้วหรือยังไม่ได้กระทำ (RV.I.25.11) พระองค์ทอกระเนตรเห็นสิ่งจะและความ
 หลอกลวงของมนุษย์ (RV.II.27.3) ทรงเป็นเทพผู้มีสายตาอันยาวไกล
 (RV.I.25.5, 16; VIII.90.2) ทรงมีชีวหาเป็นพระอัคนิ (RV.VII.66.10)
 พระหัตถ์ของพระองค์ค้ำคอง (supāni : RV. I.71.9) ไม่เคยเปื้อนเลือด
 (RV.V.62.6) พระองค์ทรงยื่นพระพาหาออกไปและทรงปล่อยแสงของดวงอาทิตย์
 ออกมา (RV.VIII.90.2)

นอกจากนี้พระวรุณทรงมีความเป็นอยู่และเคลื่อนไหวได้ทุกอริยาบถเช่น
 มนุษย์ ทรงฉลองพระองค์สีทองเป็นประกายระยิบระยับ (RV.I.25.13) ประทับนั่ง
 บนบัลลังก์อันใหญ่สูงตระหง่าน มีเสานับพันต้น (RV.II.41.5; V.68.5) ใน
 พระราชวังสีทองบนสวรรค์ (RV.I.136.2; V.67.2) พระองค์ทรงบำเพ็ญด้วย
 ความกระฉับกระเฉง (RV.V.64.7) และขจัดความชั่วร้ายพระบาทที่เป็นประกาย
 (RV.VIII.41.8)

3. หน้าที่

บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤคเวทมีข้อความกล่าวถึงพระวรุณในฐานะเทพแห่ง
 แสงสว่างและสวดอ้อนวอนขอให้พระองค์ประทานแสงสว่างแก่ผู้สวดบูชา ดังในบทสวด
 ที่ว่า "ขอพระวรุณ พระมิตร และพระอัคนิ ผู้รักษากฎฤค โปรคชุกสมุนไพรมำรุงร่างกาย
 จำนวนพันต้นประทานแก่พวกเราเถิด ขอพระองค์ทั้งหลายผู้สว่างไสวโปรดประทานแสงที่
 สว่างที่สุดแก่เรา โปรดกระทำให้บทสวดทั้งหลายของเราสมความปรารถนาด้วยเถิด"⁷
 บทสวดหลายบทมีข้อความกล่าวว่าพระอัคนิกับพระวรุณทรงเป็นเทพองค์เดียวกัน เช่น
 พระอัคนิเป็นพระวรุณขณะที่เสด็จไปสู่พิภพสว่าง (RV.X.8.5) พระอัคนิทรงเป็น

⁷RV.VII.62.3

vinah sahasram surudho radamtvr̥tavāno varuṇo mitro agnih /
 yacchamtu camdrā upamaṁ no arkamā nah kamam
 pūpuramtu stavānah //

พระวรุณราช ผู้รักษาพรต (RV.II.1.4) คัมภีร์อถรรพเวท (AV.XIII.3.13) กล่าวว่า ในยามเย็นพระอัคนิจะกลายเป็นพระวรุณ

นอกจากเป็นเทพผู้ประทานแสงสว่างแล้ว พระวรุณยังทรงเป็นเทพผู้สร้างกฎศกศีลหัตถ์ที่เรียกว่า ฤๅก⁸ (Rta : RV.I.23.5) และทรงรักษากฎนี้ด้วย (RV.III.41.4; YV.II.7.2; SV.I.7.2; AV.XVIII.1.7)

ในฐานะเทพผู้พิทักษ์กฎแห่งจักรวาล พระวรุณทรงสร้างสวรรค์และโลก (RV.VIII.42.1) และเพราะกฎนี้เองที่ทำให้โลกและสวรรค์อยู่ห่างกัน (RV.VI.70.1; VII.86.1; VIII.41.10) จากนั้นพระองค์ทรงสร้างดวงอาทิตย์อันมีสีทอง และทำให้ดวงอาทิตย์ส่องแสงในท้องฟ้า (RV.VII.87.5) พร้อมทั้งทรงเบิกวิถีทางอันไม่มีที่สิ้นสุดให้ดวงอาทิตย์โคจร (RV.I.24.8; VII.87.1) ด้วยพระบัญชาของพระองค์ ดวงจันทร์จะส่องสว่างสุกสกาวในยามค่ำคืน และดวงดาว

⁸กฎ "ฤๅก" นี้มีนักวรรณคดีสันสกฤตหลายท่านได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้

เอ็ม. วินเทอ์นิตซ์ (M. Winternitz) กล่าวว่า ฤๅก คือกฎแห่งจักรวาล (Winternitz 1972 : 154)

แมกโคแนล (Macdonell) ให้ความหมายว่า ฤๅก คือ กฎแห่งธรรมชาติ และศีลธรรม (Macdonell 1905 : 75)

เอ.บี. คีธ (A.B. Keith) เข้าใจว่า ฤๅก เป็นกฎสากลเท่า ๆ กับ กฎศีลธรรม (Keith 1970 : 248)

ราชกฤษณะน (Radhakrishnan) แสดงทัศนะเกี่ยวกับ ฤๅก ว่า "ตามคัมภีร์ฤๅก หมายถึง วิถีทางของสรรพสิ่ง อาทิ การเคลื่อนไหวตามปกติของ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาว การสลับกันของกลางวันและกลางคืนและของ ฤๅกต่าง ๆ ฤๅก บ่งแสดงถึงระเบียบของโลกและเป็นหลักของสรรพสิ่งที่เป็น ระเบียบในจักรวาล" (Radhakrishnan 1929 : 78-79)

จากทัศนะต่าง ๆ ของนักวรรณคดีเหล่านี้ สรุปได้ว่า ฤๅก เป็นกฎแห่ง จักรวาล และกฎแห่งศีลธรรม.

ที่ปรากฏในยามราตรีอันมีคัมภีร์จะปลาสนาการไปอย่างลึกลับในยามรุ่งอรุณ
(RV.I.24.10; 25.13; 115.1; AV.XIII.3.1) ทั้งข้อความที่ว่า
"หมูคาวที่ปรากฏให้เห็น ณ เมืองบนในยามกลางคืน ย่อมจากไปอยู่ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง
ในยามกลางวัน กฎทั้งหลายของพระวรุณไม่เสื่อมสลาย และในยามค่ำคืน ดวงจันทร์
ย่อมโคจรส่องแสงสว่าง"⁹ พระวรุณทรงสร้างแม่น้ำลำธารทั้งหลาย และทรงบันดาล
ให้แม่น้ำเหล่านั้นไหลลงสู่มหาสมุทรโดยที่มหาสมุทรไม่เต็มเปี่ยม (RV.V.85.6)
การที่นกบินไปในท้องฟ้าก็ แม่น้ำไหลไม่มีวันสิ้นสุดก็ ล้วนเป็นผลมาจากพลังอำนาจ
ของพระองค์ทั้งสิ้น (RV.I.24.6)

ในฐานะเทพแห่งกฎศีลธรรม พระวรุณทรงประทับนั่งในพระราชวังสีทอง
บนสวรรค์ (RV.I.136.2; V.67.2) ทอดพระเนตรดูการกระทำต่าง ๆ ของ
มนุษย์ คูดุ๊ยเลี้ยงแกะเฝ้าคูดุ๊ยสัตว์ของคนฉะนั้น (RV.I.25.10) นอกจากพระวรุณ
จะปฏิบัติภารกิจด้วยพระองค์เองแล้ว ยังมีผู้ส่งข่าวปิกทอง (RV.X.123.6)
คือดวงอาทิตย์ซึ่งเป็นผู้เห็นทุกสิ่งทุกอย่างและเข้าเฝ้าพระองค์เพื่อถวายรายงาน
พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ (RV.VII.60.1, 3)

จากการที่พระวรุณทรงสอดส่องดูแลการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์และเทวดา
ทั้งหลายเพื่อความสงบสุข และรวมทั้งการได้รับรายงานจากผู้ส่งข่าวปิกทอง จึงทำให้
พระองค์ทราบว่ามิใช่ประพฤติปฏิบัติทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม โดยเหตุที่
พระองค์เป็นเทพแห่งสัจจะ จึงทรงเกลียดชังผู้ที่กล่าวเท็จเป็นที่สุด รวมทั้งผู้ที่กระทำ
ความผิดอื่นซึ่งถือเป็นบาป เช่น การประพฤติผิดประเวณี การพนัน การมีโทษะ
การหลอกลวง การฝ่าฝืนหรือละเมิดต่อกฎของพระองค์ รวมทั้งผู้ที่ละเลยต่อการ
ประกอบพิธีสักการบูชาด้วย

⁹ RV.I.24.10

amī ye r̥ksāḥ nihitāsah uccā naktam dadr̥sre

kuha cid divā iyuh /

adabdhāni varunasya vratāni vicākasaccamdrām

naktameti //

พระวรุณจะทรงลงโทษผู้ที่ประกอบกรรมทำชั่วอย่างรุนแรง (RV.VII.86.3-4) เช่น ทรงใช้วงศักราวุชประจำพระองค์ลงโทษ บันดาลให้เกิดโรครมาน (RV.VII.89; AV.IV.16.7) ทั้งนี้บทสวดสรรเสริญพระวรุณล้วนเป็นบทสวดอ้อนวอนขอขมาโทษต่อพระองค์ ขอให้ผู้กระทำบาปได้หลุดพ้นจากบาป ดังข้อความที่ว่า

ข้าแต่พระสุริยะ ขอพระองค์โปรดเสด็จนำหน้าพวกเรา ค่ายขบวนม้าคางและ
บทสวดสรรเสริญเหล่านี้ ขอพระองค์โปรดประกาศต่อ พระมิตร พระวรุณ
พระอรยมัน และพระอัคนีว่า พวกเราเป็นผู้นิราศจากบาป¹⁰

ข้าแต่ทวยเทพอาทิตย์ ขอพระองค์โปรดประทานที่พิภพ ๆ แก่เรา ข้าแต่ทวยเทพ
ผู้มีพระทัยดี ขอพระองค์โปรดกระทำโทษคนบาปหลุดพ้นจากบาปด้วยเถิด¹¹

จะเห็นได้ว่าข้อความเหล่านี้เป็นการสารภาพความผิดของผู้ที่ไต่กระทำให้บาป
ลงไป อย่างไรก็ตาม แม้พระวรุณจะทรงลงโทษผู้ที่กระทำความผิดอย่างรุนแรง แต่
ในขณะที่เดียวกันพระองค์ก็ทรงเปี่ยมไปด้วยเมตตาจิตต่อผู้ที่สำนึกผิด กล่าวคือ ไม่เพียง
แต่จะปลดเปลื้องความผิดที่ตัวเองก่อไว้เท่านั้น หากแต่ยังทรงปลดเปลื้องความผิดที่
บรรพบุรุษของเขาเหล่านั้นกระทำไว้อีกด้วย นอกจากนี้พระองค์ยังผ่อนปรนประทาน
ชีวิตให้แก่ผู้สวดอ้อนวอนซึ่งละเมิดกฎอันศักดิ์สิทธิ์ (RV.I.25.1) และทรงกรุณาต่อผู้ที่
กระทำความผิดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ (RV.VII.89.5; 87.7)

4. อำนาจและความสามารถ

บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤคเวท มีข้อความกล่าวถึงอำนาจของพระวรุณว่า
พระองค์ทรงเป็นจอมราชาผู้มีอำนาจมหัศจรรย์ กล่าวคือ ทรงเป็นราชาแห่งสกลจักรวาล

¹⁰RV.VII.62.2

sa sūrya prati puro na udgā ebhiḥ stomebhiretase-
bhirevāiḥ /
pra no mitrāya varuṇāya voco'nāgaso aryamṇe
agnaye ca //

¹¹RV.VIII.18.12

tatsu naḥ sarma yacchatādityā yanmumocati /
enasvamtaṃ cidenasaḥ sudānavah //

แห่งทวยเทพ และมวลมนุษย์ ดังข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระวรุณ พระองค์ทรงเป็นราชาแห่งจักรวาลและทรงเป็นราชาแห่งทวยเทพ ข้าแต่อสูระ พระองค์ทรงเป็นราชาแห่งมรรตัยชนทั้งหลาย"¹² พระวรุณทรงเป็นพระสัมราชา¹³ (RV.I.25.10; II.28.6; V.85.1; VI.68.9; VIII.42.1) มีพลังอำนาจยิ่งใหญ่และทรงปรากฏเบรียว่องไวอย่างยิ่งยวด แม้แก่นกทั้งหลายก็คือน้ำตกก็คือน้ำไฟก็ปรากฏเบรียว่องไวเท่าเทียมพระองค์ไม่ (RV.I.24.8) อานุภาพของพระองค์เป็นที่หวาดหวั่นแก่ศัสตรา จึงทำให้พระองค์ได้รับสมญานามว่า "ผู้ทำลายล้างศัสตรา" (risādas : RV.I.2.7)

นอกจากนี้ พระวรุณยังได้สมญานามว่า "อสูระ"¹⁴ (RV.I.24.14; II.27.10; V.85.5, 6; VIII.42.1) เพราะพระองค์ทรงมีอำนาจอันมหึมาที่ยิ่ง ทรงเป็นจอมเทพในหมู่เทพทั้งหลาย (RV.VII.65.2) ทรงครอบครองอำนาจศักดิ์สิทธิ์ลึกลับที่เรียกว่า "มายา"¹⁵ (māyā : RV.VI.48.14; VII.28.4; X.99.10; 147.5) คุ้มอำนาจลึกลับนี้เองพระองค์จึงทรงสามารถบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างได้ เช่น ทรงวัดโลกได้ด้วยคางอาทิตย์ (RV.V.85.5) และส่งรุ่งอรุณมาให้มนุษย์ (RV.III.61.7) ผ่นตกได้ก็ด้วยอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์ (RV.V.63.3, 7)

พระมิตร

พระมิตร เป็นเทพสำคัญของคตินึ่งในวรรณคดีพระเวท พระองค์ได้รับการสวดสรรเสริญร่วมกับเทพอื่น ๆ กล่าวคือ มีบทสวดสรรเสริญพระองค์ร่วมกับพระวรุณ 25 บท ร่วมกับพระวรุณและพระอรรยมัน 1 บท และร่วมกับเทพอื่น ๆ อีกประมาณ 243 ครั้ง ในจำนวนบทสวดสรรเสริญเหล่านั้นมีเพียงสูกตะเคียวคือ สูกตะที่ 59

¹²RV.II.27.10

tvam visvesam varuna asi rājā ye ca devāḥ asura
ye ca martāḥ /

¹³สัมราชา แปลว่า เจ้าแห่งจักรวาล (Monier-Williams 1981 : 1181)

¹⁴จิตวิญญาณอันยิ่งใหญ่ (Ibid., p. 121).

¹⁵อำนาจเหนือธรรมชาติ (Ibid., p. 811).

มันตระที่ 1-9 ในฤคเวทมนต์ที่ 3 ที่สวคสรรเสริญพระองค์ตามลำพัง¹⁶ การมีบท สวคสรรเสริญพระวรุณถึง 25 บทนี้เอง เป็นการแสดงว่า พระมิตร เกี่ยวพันใกล้ชิด กับพระวรุณมาก อาจกล่าวได้ว่า พระมิตร เป็นเทพคู่ของพระวรุณคู่เทพดาแฝดอัสวิน

คำว่า "มิตร" หมายถึง เพื่อนหรือสหาย¹⁷ มาจากธาตุ มิถ หรือ มิท แปลว่า รวมกัน เป็นคู่ พบกัน สัมกับ¹⁸ ในคัมภีร์ฤคเวทและอถรรพเวท ศัพท์ มิตร เป็นนาม पुलลิงค์ ต่อมาในสมัยหลังใช้เป็นนามนปุงสกลิงค์¹⁹

คำว่า มิตร ในคัมภีร์ฤคเวท มักจะมีความหมายว่า เพื่อน และในคัมภีร์ พระเวททั้งหลาย ใช้หมายถึง ขรรษชาติแห่งความเมตตาการุณาของเทพเจ้าด้วยเสมอ พระมิตรยังเคยปรากฏในฐานะเทพเจ้าแห่งสันติภาพ และในคัมภีร์อเวสตะ พระมิตร เป็นเทพผู้พิทักษ์ความซื่อสัตย์สุจริตตรงตามบุคลิกลักษณะทางค่านิยมธรรมของพระองค์ คำนี้จะต้องมีความหมายดั้งเดิมว่า พันมิตร หรือ เพื่อน และใช้หมายถึง อาทิตยเทพ ในฐานะที่พระองค์เป็นพลังแห่งความเกื้อกูลของขรรษชาติ (Macdonell 1981 : 30)

1. ก่าเนค

ในคัมภีร์ฤคเวทมีข้อความกล่าวถึงก่าเนคของพระมิตรแตกต่างกัน บทสวด บทหนึ่งกล่าวว่า พระองค์เป็นโอรสของพระทักษะ²⁰ (dakṣa-pitarā : RV.VII.66.2)

¹⁶ ฤคภาคนวาก.

¹⁷ Sir Monier Monier-Williams, A Sanskrit English Dictionary, p. 816.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Harper & Row, Harper's Dictionary of Hinduism (New York : Harper & Row Publishers), p. 192.

²⁰ ทักษะในที่นี้มีไว้ทักษะที่เป็นบิดาของพระอหิติ หรือ เทพองค์หนึ่งในคณะ เทพอาทิตย์ สายณะได้อธิบายว่า ทักษะเป็นนามขรรษ หมายถึง พลังสร้างสรรค์ที่มีความสัมพันธ์กับพระอหิติอยู่เป็นนิจ บางครั้งก็เหมือนกับพระประชาบดี (Griffith 1973 : 316).

อีกบทหนึ่งระบุว่าทรงเป็นโอรสของเทวาสดูเป็นเทพแห่งสวรรค์ (RV.III.38.5) แกมทสวคบทหนึ่งกล่าวว่า เมื่อพระอัคนิศิดไฟ พระองค์คือพระมิตร (RV.III.5.4) สำหรับมารคาของพระมิตรนั้น คัมภีร์ฤคเวท สามเวท อถรรพเวท กล่าวทรงกันว่า ทรงเป็นโอรสของพระอหิติ (RV.II.27.7; VII.60.5; VIII.25.3; X.36.3; SV.I.5.1; AV.III.8.3; V.1.9; XVIII.1.18) นอกจากนี้บทสวคบทหนึ่งยัง ระบุว่า พระมธุสภา เป็นพระมารคา (AV.IX.1.4) ทั้งข้อความที่ว่า "พระมธุสภา ผู้มีวรรณะคฤทวงศ์ เป็นพระมารคาของคณะเทพอาทิตย์ และเป็นธิดาของพระวสุ"²¹

2. รูปสมบัติ

คัมภีร์ฤคเวทมีข้อความพรรณนาถึงรูปลักษณะของพระมิตรไว้ว่า พระเนตร ของพระองค์คือ ดวงอาทิตย์ (RV.I.50.6; 115.1; VI.51.1; VII.61.1; 63.1; 66.10; X.37.1) และดวงอาทิตย์ผู้เห็นสรรพสิ่งจะเข้าไปหาพระมิตร เพื่อรายงานการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ (RV.VII.60.1, 3) ในทางกลับกัน พระมิตรก็ถูกเรียกว่า เป็นตาของดวงอาทิตย์ (RV.VII.66.10) พระหัตถ์ของ พระองค์ค้ำคอง (RV.I.71.9) ทรงยื่นพระพาหุออกไป และทรงปล่อยแสงของ ดวงอาทิตย์ออกมา (RV.VIII.90.2)

พระมิตร มีความเป็นอยู่และเคลื่อนไหวได้ทุกอริยาบถ เช่น พระองค์ ประทับอยู่ในพระราชวังสีทองบนสวรรค์ (RV.I.136.2; V.67.2) ที่ประทับของ พระองค์สูงตระหง่าน มีเสานับพันต้น (RV.II.41.5; V.68.5) ทรงฉลองพระองค์ สีทอง (RV.V.62.4; VII.64.1) ทรงค้ำคองพระบาทที่กระฉับกระเฉง (RV.V.64.7)

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ พระมิตรได้รับการสวดสรรเสริญคู่กับพระวรุณเป็น ส่วนใหญ่ ดังนั้นรูปลักษณะของพระมิตรจึงคล้ายคลึงกับพระวรุณมาก

²¹ AV.IX.1.4

māta 'dityānam duhitā vasūnam.....hiraṇyavarṇā
madhukasā /

3. หน้าที่

บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤคเวทมีข้อความกล่าวถึงพระมิตรในฐานะเทพแห่งแสงสว่างว่า พระองค์ทรงเป็นอาทิตย์เทพผู้ยิ่งใหญ่ คึงข้อความที่ว่า

พระอาทิตย์ผู้ยิ่งใหญ่ ทรงเป็นผู้กวักการบูชาด้วยความอ่อนน้อม ทรงเป็น
บุตรคนใหญ่ในมนุษย์ เทียบพยายาม และทรงเป็นที่รักของผู้สรรเสริญ สำหรับ
พระมิตรผู้รุ่งโรจน์ที่สุดพระองค์นี้ ขอทานทั้งหลายจงเช่นสรวงเครื่องสังเว
อันน่าพึงพอใจนี้ลงไปในกองไฟเถิด²²

พระมิตรทรงเป็นเทพแห่งแสงสว่างและสัจจะ (ṛtasya jyotiṣas patī :
RV.I.23.5) ทรงคำจูนและปกปักรักษาสิ่งทั้งมวลที่เคลื่อนไหวได้และเคลื่อนไหว
ไม่ได้ (RV.II.27.4) พระองค์ทรงปกครองทิวา (RV.I.83.3) บทสวดในคัมภีร์
อถรรพเวท (A.V.XIII.3.13) กล่าวว่า พระมิตรเป็นดวงอาทิตย์ยามเช้า และ
พระวรุณเป็นดวงอาทิตย์ยามเย็น พระมิตรถูกขอร้องให้เบิกเผยสิ่งที่พระวรุณมิกไว้
(AV.IX.3.18) ค่ายประกาศิตของพระองค์ทำให้ท้องฟ้าสว่างไสว (RV.X.65.5)
ทรงประทานแสงสว่าง (RV.VII.62.3; 66.7, 9) และทอพระเนตรคูมวณมนุษย์
คึงข้อความที่ว่า "ขณะที่พระมิตรทวีสอยู่ พระองค์จะทรงสัมพันธ์กับผู้คนและทรงไว้ซึ่ง
ปดสีและสรวงสวรงค์ พระมิตรทอพระเนตรคูมมนุษย์ด้วยความระวิงระไว ขอทาน
ทั้งหลายจงบวงสรวงเครื่องสังเวยที่ชะโลมด้วยเนยใสแก่พระมิตรเถิด"²³ พระมิตร
ทรงเบิกทางให้แก่ดวงอาทิตย์ (RV.VII.60.4) ทรงส่งอรุณมา (RV.III.61.7)

²²
RV.III.59.5

naham ādityo namasopasadyo yātayajjano gr̥nate susevah /
tasmā etatpanyatamāya juṣtamagnāu mitrāya havirā juhota //

²³
RV.III.59.1

mitro janānyāyati bruvāno mitro dādihara
prthivīmuta dyām /
mitrah kr̥ṣṭīranimisābhi caṣṭe mitrāya havyam
ghrtavajjuhota //

ทรงทำให้ดวงอาทิตย์ข้ามท้องฟ้า และทรงบังคับดวงอาทิตย์ด้วยเมฆและฝน(RV.V.63.4) นอกจากนี้พระองค์ยังเป็นเทพผู้สร้างกฎอันศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า ฤๅษี²⁴ เช่นเดียวกับ พระวรุณ กังข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระมิตร ข้าแต่พระอาทิตย์ มรรตัยชนผู้ใดเป็นผู้ถวาย เครื่องสังเวท มรรตัยชนผู้นั้นเป็นผู้ผู้อยู่อันคัมภีร์และปฏิบัติคามกฎข้อบังคับของพระองค์"²⁵ และทรงรักษากฎนี้ด้วย(RV.VII.62.3)

ในฐานะผู้พิทักษ์กฎแห่งจักรวาล พระมิตรทรงเป็นผู้กำหนดเส้นทางของ ดวงตะวัน(Macdonell 1981 : 29) คัมภีร์ฤๅษีกล่าวว่า พระสวิตฤๅษีทรงเป็น พระมิตรด้วยธรรมะทั้งหลาย กังข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระสวิตฤๅษี พระองค์เสด็จไปสู่ บริเวณที่สว่างไสว 3 แห่ง และทรงยินดีที่จะอยู่ร่วมกับรศมีทั้งหลายของพระสุริยะ ข้าแต่ เทวะ พระองค์ทรงล้อมราตรีไว้ทั้ง 2 คำน พระองค์ทรงเป็นพระมิตรด้วยธรรมะทั้งหลาย"²⁶

ในฐานะเทพแห่งกฎศีลธรรม พระมิตรทรงเป็นที่เคารพรัก เนื่องจากพระองค์ ทรงกอบปรุด้วยคุณความดี กังข้อความที่ว่า

²⁴ ฤๅษีนิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 27.

²⁵ RV.III.59.2

pra sa mitra marto astu prayasvānyasta āditya

sikṣati vratena /

²⁶ RV.V.81.4

uta yāsi savitāstrīṇī rocanota sūryasya rāsmibhiḥ

samucyāsi /

uta rātrīmubhayataḥ pariṇyasa uta mitro bhavasi

deva dharmabhiḥ //

พระมิตรพระองค์นี้ทรงเป็นผู้ควรแก่การเคารพนับถือ ทรงเป็นที่รักทรงคุณ
ความดี และประสูกิมาเพื่อเป็นราชาครอบครองอาณาจักรที่ถึงงาม ขอให้เรา
ดำรงอยู่ในพระกรุณาธิคุณ อยู่ในความดีงาม และความร่าเริงเบิกบานของ
พระองค์ ผู้ควรแก่การบูชาวางสรวงถวายเดิ²⁷

พระมิตรทอพระเนตรคุณหม่อมมนุษย์ด้วยความรู้แจ้งระไว (RV.III.59.1) การที่พระองค์
ทรงสอดส่องดูแลการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์เช่นนี้ ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งดีงาม มี
ความรู้สึกลอมนั่น มั่นใจว่าตนได้รับการคุ้มครอง ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใดก็ตาม ดังข้อความที่ว่า

ข้าแต่พระมิตร ข้าแต่พระอาทิตย์ มรรคัสชนผู้ใดเป็นผู้ถวายเครื่องสังเว
มรรคัสชนผู้นั้นเป็นผู้อยู่ในอันคุ้มกันและปฏิบัติตามกฎขอมังคัมของพระองค์
เขาจะไม่ถูกเข่นฆ่า จะไม่พ่ายแพ้ จะได้รับการคุ้มครอง และไม่ว่าเขาจะ
อยู่ไกลหรืออยู่ไกลจากพระองค์ เขาจะไม่ได้รับความทุกข์ยากใด ๆ เลย²⁸

พระมิตรทรงมีพระราชอำนาจเหนือสวรรค์และปดที่ด้วยพระราชอำนาจและพระเกียรติคุณ
ดังข้อความที่ว่า "พระมิตรผู้ทรงความกว้างขวาง ทรงมีอำนาจเหนือสวรรค์ด้วยพระราช
อำนาจ และทรงมีอำนาจเหนือปดที่ด้วยพระเกียรติคุณ"²⁹ พระมิตรทรงให้ความ

²⁷RV.III.59.4

ayam mitro namasyah susevo rājā suksatro ajanīṣṭa vedhāḥ /
tasya vāyam sumatāu yajñīyasyāpi bhadre sāumanase syāma //

²⁸RV.III.59.2

pra sa mitra marto astu prayasvānyasta āditya
siksati vratena /
na hanyate na jīyate tvoto nāinamamho asnotyamtito
na dūrāt //

²⁹RV.III.59.7

abhi yo mahinā divam mitro babhūva saprathāḥ /
abhi s'ravobhiḥ pṛthivīm //

ช่วยเหลือแก่ชนทุกหมู่เหล่า พระองค์จึงได้รับความจงรักภักดีจากชนเหล่านั้นเป็นการ
ตอบแทน ดังข้อความที่ว่า "ชน 5 เหล่า³⁰ มอบกายถวายตัวแก่พระมิตร ผู้ประทาน
ความช่วยเหลือที่ทรงพลัง พระองค์ทรงอนุเคราะห์หวยเทพทั้งผอง"³¹

4. อำนาจและความสามารถ

บทสวดในคัมภีร์ฤคเวท (RV.III.59.4) มีข้อความระบุว่า พระมิตรทรง
ประสูติมาเพื่อเป็นพระราชาโดยแท้ สวรรค์และปดที่อยู่ในอำนาจของพระองค์
(RV.III.59.7) ทรงครอบครองอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ลึกลับที่เรียกว่า "มายา"
(RV.VI.48.14; VII.28.4; X.99.10; 147.5) คุ้มอำนาจลึกลับนี้เอง
พระองค์สามารถบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างเช่น ส่งอรุณมาให้มนุษย์ (RV.III.61.7)
ทำให้ดวงอาทิตย์ข้ามท้องฟ้า (RV.V.63.4) สร้างวัน เดือน ปี กลางวัน กลางคืน
ยัญพิธี และบทสวดศักดิ์สิทธิ์ (RV.VII.66.11) พระมิตรทรงขจัดเชื้อโรค ศัตรู
ความชั่วร้าย ความทุกข์ และความยากจนของมนุษย์ (RV.VIII.18.10, 11)
และทรงประทานพรแก่ผู้สวดบูชาด้วยการให้เขามีอายุยืน มีทุ่งหญ้าอุดมสมบูรณ์
(RV.VII.62.5) ดังข้อความที่ว่า "ขอพระองค์ทั้งสองโปรดยกพระพาหาทั้งสอง
ออกไป เพื่อยืคอายุของเรา และโปรดกระทำให้ทุ่งหญ้าของเราอุดมสมบูรณ์ด้วย
เนยใส"³²

³⁰ชน 5 เหล่าได้แก่ หวยเทพ มนุษย์ คนซรพท์และนางฮิปสร งู
และปีศาจ (Monier-Williams 1981 : 576)

³¹RV.III.59.8
mitrāya pamca yemire janā abhiṣṭisavase /
sa devānvisvānbibharti //

³²RV.VII.62.5
pra bāhavā sisṛtaṃ jīvase na ā no gavyūtimukṣataṃ
ghṛtena /

พระอรยมัน

พระอรยมันเป็นเทพที่ไม่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตน จึงทำให้คัมภีร์ในชั้นฎุกะ (Nāighantuka) มองข้ามพระองค์ไปในบัญชีรายชื่อของเทพทั้งหลาย (Macdonell 1981 : 45) แต่อย่างไรก็ตาม พระองค์ทรงมีลักษณะเด่นโดยเฉพาะคือ มีความซื่อสัตย์สุจริต (RV.V.3.2) พระองค์จึงได้รับคำยกย่องว่าเป็นสัทคุมุขในเทวสภา (RV.VIII.18.19) โมเนียร์-วิลเลียมส์ กล่าวว่า เส้นทางโคจรของพระอรยมันคือ ทางข้างเขตก³³ พระอรยมันได้รับการสวดสรรเสริญในคัมภีร์ฤคเวทประมาณ 115 ครั้ง โดยปรากฏร่วมกับเทพองค์อื่น ๆ ไม่มีบทสวดสรรเสริญพระองค์ตามลำพัง³⁴ โดยปกติ พระอรยมันจะได้รับการสวดอ้อนวอนร่วมกับพระวรุณและพระมิตร บางครั้งก็กับพระภคะ พระพฤหัสติ และเทพองค์อื่น ๆ (Monier-Williams 1981 : 93)

คำว่า "อรยมัน" เป็นคำนาม पुलลิงค์ แปลว่า เพื่อน เพื่อนสนิท หรือ ชายผู้เป็นพ่อสื่อให้เพื่อน (Monier-Williams 1981 : 93) ครั้งหนึ่งพระอัคนิเคยได้รับการกล่าวว่าเป็นพระอรยมันผู้ได้รับพระนามจากหญิงสาวทั้งหลายว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์ คึงข้อความที่ว่า "พระองค์คือพระอรยมัน พระองค์ทรงรักษาความลับไว้ได้ จึงทรงได้รับพระนามจากหญิงสาวทั้งหลายว่า เป็นผู้ซื่อสัตย์สุจริต"³⁵

1. กำเนิด

บทสวดในคัมภีร์ฤคเวทและอถรรพเวท กล่าวตรงกันถึงกำเนิดของพระอรยมันว่า ทรงเป็นโอรสของพระอิทธิ คึงข้อความที่ว่า "ขอพระอิทธิผู้พิทักษ์รักษา ผู้ทรงเป็นพระมารดาของเทพทั้งสาม คือ พระมิตร พระอรยมัน และพระวรุณผู้บริสุทธิ์

³³ Monier-Williams, A Sanskrit English Dictionary, p. 93.

³⁴ ฤคเวท .

³⁵ RV.V.3.2

tvam aryamā bhavasi yat kanīnam nāma svadhāvan
guhyam bibharsi /

จงคุ้มครองพวกเราทั้งหลาย"³⁶ บทสวดบทหนึ่งระบุว่า พระมธุกศา³⁷ เป็นพระมารดาของคณะเทวดาเทวัญ ดังนั้นพระนางจึงทรงเป็นพระมารดาของพระอรยมันควัย ส่วนเทพยดานั้นมิได้มีการระบุไว้ เพียงแต่กล่าวถึงที่อยู่ของพระอรยมันควัยอยู่ในสวรรค์ (RV.I.136.2)

2. รูปสมบัติ

บทสวดในคัมภีร์ฤคเวทมิได้พรรณนาถึงรูปสมบัติของพระอรยมันควัยอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่จะเน้นหนักทางค่านจริยาวัตรของพระองค์ พระอรยมันควัยเป็นเทพที่ได้รับการสมมุติให้เป็นมนุษย์ อาทิ มีพระเนตร(RV.II.27.3) มีความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์ (RV.V.3.2) และในลักษณะทางปรากฏการณ์ทางธรรมชาติก็กล่าวแต่เพียงว่า พระองค์ทรงความสว่างไสวและบริสุทธิ์เหมือนกระแสดารา (RV.II.27.2)

3. หน้าที่

บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤคเวทมีข้อความกล่าวถึงพระอรยมันควัยในฐานะเทพแห่งแสงสว่างว่า พระองค์ทรงประทานแสงสว่าง (RV.VIII.19.16) ทรงเป็นผู้เบิกทางให้แก่ปวงชน ดังข้อความที่ว่า "ขอพระมิตร พระวรุณ และพระอรยมันควัยโปรดเบิกทางให้แก่เราและลูกหลานของเราด้วยเถิด"³⁸ บทสวดบทหนึ่งกล่าวว่า เส้นทางโคจรของพระองค์เป็นเส้นทางโคจรที่ไม่มีขอบเขตจำกัด (RV.VIII.18.2) เป็นเส้นทางที่ปลอดโปร่งและปราศจากภยันตราย (RV.I.105.6; II.27.7;

³⁶RV.VIII.47.9

aditir nah̄ urusyatu aditir sarma yacchatu /
mata mitrasya revato aryamno varunasya
ca anehasah //

³⁷คู่มือวิทยานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 24.

³⁸
RV.VII.62.6

nūmitro varuno aryamā nastmane tokāya varivo dadhamtu /

VII.62.6) พระองค์ทรงเป็นผู้สร้างเคื่อน ปี กลางวัน กลางคืน ยัญพิธีและบทสวดศักดิ์สิทธิ์ ดังข้อความที่ว่า "เทพทั้งหลายเหล่าใดเป็นผู้สร้างปี เคื่อน กลางวัน กลางคืน ยัญพิธีและบทสวดอันศักดิ์สิทธิ์ เทพทั้งหลายเหล่านั้นคือพระวรุณ พระมิตร และพระอรรยมัน ผู้ทรงเป็นพระราชารอบครองอาณาจักรซึ่งผู้อื่นไม่สามารถจะครอบครองได้"³⁹

ในฐานะเทพแห่งกฎศีลธรรม พระอรรยมันทรงเป็นผู้เห็นความดีและความชั่วที่สิ่งสถิตอยู่ในใจของมวลมนุษย์ และทรงแยกคนดีออกจากคนชั่ว (RV.II.27.3; VIII.18.19) พระอัคนิเคยได้รับการกล่าวว่า เป็นพระอรรยมันผู้เป็นสັตบุรุษ ดังข้อความที่ว่า "ข้าแต่ทเวะ พระองค์ทรงเป็นพระอรรยมันผู้เป็นเจ้าของสັตบุรุษในเทวสภา พระองค์ทรงเป็นพระอังสะผู้มีพระทัยกว้างขวาง ขอให้เราได้มีส่วนกับพระองค์ด้วย"⁴⁰ พระอรรยมันทรงเกลียดชังความเท็จ และทรงลงโทษผู้กระทำบาป (RV.II.27.4) แต่จะทรงปกป้องคุ้มครองผู้สัจการะพระองค์คุ้มกันกลางปีกออกป้องกันลูก (RV.VIII.47.2, 3)

แม้ว่าพระอรรยมันจะลงโทษผู้กระทำผิดก็ตาม ถ้าหากว่าผู้กระทำผิดนั้นสำนึกผิด พระองค์ก็พร้อมที่จะประทานอภัย (RV.II.27.14; 29.5) และเปลี่ยนแปลงผลของความชั่วหรือเปลี่ยนไปให้กับเทพฤทธี อาปทยะ ดังข้อความที่ว่า "ข้าแต่ทวยเทพ สิ่งใดเป็นความชั่วที่ประจักษ์ชัดแจ้ง สิ่งใดเป็นความชั่วที่ปกบังซ่อนเร้น ขอพระองค์

³⁹RV.VII.66.11

ye vi dadhuḥ saradam māsam āt ahur yajñam
aktum ca āt ṛcam /
anāpyam varuṇo mitro aryamā kṣatram
rājānah āsata //

⁴⁰RV.II.1.4

tvamaryamā satpatiryasya sambhujam tvamamso
vidathe deva bhājayuh //

ไปรคย้ายสิ่งนั้นออกไปให้ทางไกลจากตัวเราเข้าไปในเทพทริศะ อาปตยะค้วยเด็ค"⁴¹

4. อำนาจและความสามารถ

ในคัมภีร์ฤคเวท มีข้อความระบุถึงอำนาจและความสามารถของพระอรรมันไว้ว่า ไม่มีการกระทำใดที่จะสามารถบังคับข้อนเร้นจากพระองค์ได้ (RV.II.27.3) พระองค์ทอพระเนตรเห็นการณ์ไกล (RV.II.27.4) และที่สำคัญที่สุดก็คือ พระองค์ทรงมีสติมั่นคง ไม่หวัคหวั่นต่อภยันตราย คึงข้อความที่ว่า "ข้าแต่เทพกลุ่มอาทิตย์ ขอให้ข้าฯ ใ้รับพระกรุณาธิคุณเช่นนี้ของพระองค์เด็ค ข้าแต่พระอรรมัน พระองค์ทรงเป็นผู้นับคาลความบันเทิงแม่ในท่ามกลางภยันตราย"⁴²

นอกจากนี้แล้ว พระอรรมันยังทรงประทานสวัสดิภาพ ความปลอดภัยให้กับผู้สวคภูษาพระองค์ (RV.VIII.18.4) ทรงขับไล่ศัตรูทั้งหลายของความวิตกกังวล (RV.VIII.18.5) ทรงแยกผู้สวคภูษาพระองค์ให้ห่างจากอันตราย ศัตรู และความยากจน (RV.VIII.18.11) ทรงยึดอายุลูกหลานของผู้สวคภูษา (RV.VIII.18.18) และประทานความสุขให้ (RV.VIII.18.19)

พระภคะ

พระภคะนับเป็นเทพชั้นผู้น้อยในบรรดาเทพเจ้าทั้งหลาย แต่แม้กระนั้นก็ยังมืบทสวคสรรเสริญเทพองค์นี้โดยลำพัง 1 บท คือบทสวคในฤคเวทมนทที่ 7 สูกทะที่ 41 มันทระที่ 1-6 และมีบทสวคสรรเสริญร่วมกับเทพอื่น ๆ อีกประมาณ 78 ครั้ง⁴³

⁴¹ RV.VIII.47.13

yad āvir yad apīcyam devāso asti duṣkṛtam /
trite tad visvam āptye āre asmādadhātana //

⁴² RV.II.27.5

vidyamādityā avaso vo asya yadaryamanbhaya ā
cinmayobhu /

⁴³ คุภาคณนวก.

คำว่า "ภค" เป็นคำนาม पुलลิงค์ ประกอบรูปศัพท์จากธาตุ ภฺ หมายความว่า
 แมงป่อง หรือ แจกจ่าย (Monier-Williams 1981 : 743) และพระภค
 ก็เป็นเทพเจ้าในความหมายนี้ ก็จะเห็นได้จากข้อความในบทสวดคัมภีร์ฤคเวทที่ว่า
 "ข้าฯ เข้าถึงพระองค์ผู้ภคจะควมทสวคจากที่พำนักเช่นเดียวกับหญิงที่แก่ชราอยู่ใน
 บ้านของมิดามารดา พระองค์ประทานความรู้แก่ข้าฯ ขอพระองค์โปรดกระเศรียม
 และนำส่วนแบ่งอันเป็นที่น่าปรารถนาของผู้คนมาประทานแก่ข้าฯ ด้วยเถิด"⁴⁴
 นอกจากนี้ คำว่า "ภค" ยังหมายถึงความเมตตาการุณา ทรัพย์สินสมบัติ และโชคลาภ
 ดังข้อความในบทสวดฤคเวท ดังต่อไปนี้

ข้าฯแก่พระผู้ทรงพระกรุณา ในยามที่สุริยเทพเสด็จขึ้นมา ขอให้เราเป็น
 ผู้ดำรงอยู่ในพระกรุณาซิคูณของทวยเทพด้วยเถิด⁴⁵
 ข้าแก่ทวยเทพ พระภคทรงเป็นเทพผู้ประทานโชค เราจึงเป็นผู้มีโชคเพราะ
 พระองค์⁴⁶

ฝูงม้าที่แข็งแรงยอมนำมา ขอให้นำเหล่านั้นนำพระภคผู้ประทานทรัพย์สินสมบัติ
 มาหาเราด้วยเถิด⁴⁷

⁴⁴

RV.II.17.7

amājūṛiva pitroh sacā satī samānādā sadasastvāmiye
 bhagam /

kr̥dhi praketaṃupa māsyā bhara daddhi bhāgam
 tanvo yena māmahaḥ //

⁴⁵

RV.VII.41.4

utoditā maghavantsūryasya vyaṃ devānāṃ sumatāu
 syāma //

⁴⁶

RV.VII.41.5

bhaga eva bhagavā astu devāstena vyaṃ bhagavaṃtaḥ syāma /

⁴⁷

RV.VII.41.6

arvacīnaṃ vasuvidaṃ bhagam no rathamivasvā vājina
 ā vahaṃtu //

1. กำเนิด

บทสวดในคัมภีร์ฤคเวทกล่าวถึงกำเนิดของพระภคเษว่า ทรงเป็นโอรสของพระอหิติ ดังข้อความที่ว่า "เราควรเรียกหาพระภคเษผู้ทรงพลัง ผู้มีชัยโดยพละน ผู้ค้าจุนผู้เป็นโอรสของพระอหิติ"⁴⁸

นอกจากเป็นโอรสของพระอหิติแล้ว พระภคเษยังเป็นโอรสของพระมธุรสาคัย ส่วนเทพผู้บิดานั้นมิได้มีการระบุไว้ เพียงแต่กล่าวว่า อูษาเทวีผู้เป็นธิดาแห่งสวรค์ (RV.IV.52.1) ทรงเป็นพระชนินุราชของพระภคเษและพระวรุณ (RV.I.123.5)

2. รูปสมบัติ

ข้อความที่พรรณนาถึงรูปสมบัติของพระภคเษมีน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเน้นหนักทางค่านจริยวัตรของพระองค์ พระภคเษเป็นเทพที่ได้รับการสมมุติให้เป็นมนุษย์ แต่แม้พระองค์จะมีร่างกายมนุษย์ก็ตาม ก็เป็นเพียงภาพที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเท่านั้น เช่น พระเนตรของพระองค์ประกัมประกาศาคัยวิศมี (RV.I.136.2)

3. หน้าที่

บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤคเวท มีข้อความกล่าวถึงพระภคเษในฐานะเทพแห่งแสงสว่างว่า พระองค์ผู้ทรงความสว่างไสว (RV.II.27.2) ทรงประทานแสงสว่าง (RV.VIII.19.16) บาสกะ อธิบายว่า พระภคเษทรงเป็นประธานของเวลาก่อนเที่ยง (Macdonell 1981 : 45)

ในฐานะเทพแห่งกฎศีลธรรม พระภคเษทอพระเนตรเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะอยู่ไกลหรืออยู่ใกล้ พระองค์ทอพระเนตรเห็นทุกสิ่งที่อยู่ภายในค้วย ไม่ว่าจะเป็ความหลอกลวงหรือความตึงาม (RV.II.27.3) เพราะการทอพระเนตรเห็นการณ์ไกลนี้เอง จึงทำให้พระองค์ทรงทราบว่า มีผู้ประพฤติทั้งที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม ไม่มีใครจะหลอกลวงพระองค์ได้ ถ้าผู้ใดประพฤติผิด พระองค์ก็ตั้งใจ

⁴⁸ RV.VII.41.2

prātarjitam bhagamugram huvema vayam putramaditeryo
vidhartā /

ที่จะลงโทษ (RV.II.27.3)

4. อำนาจและความสามารถ

พระภคะทรงมีพระราชอำนาจ สามารถบันดาลความสำเร็จให้แก่ผู้สวด
บูชาพระองค์ บพสวดหลายบทได้พรรณานถึงอำนาจและความสามารถของพระองค์
ในลักษณะต่าง ๆ เช่น พระภคะผู้ทรงพลัง ผู้มีชัยโดยพลัน (RV.VII.41.2)
ผู้เป็นผู้นำ คึงข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระภคะ คนทั้งปวงเรียกหาพระองค์ ณ ที่นี้
ขอพระองค์โปรดเป็นผู้นำของเราด้วยเถิด"⁴⁹ พระภคะทรงเป็นเทพผู้ประทานพร
และพรของพระองค์จะสัมฤทธิ์ผลเป็นจริงเสมอ คึงข้อความที่ว่า

ข้าแต่พระภคะผู้เป็นผู้นำ ผู้ประทานพรที่เป็นจริง โปรดประทานความ
เจริญอุดมลาภเช่นนี้แก่เราด้วยเถิด ข้าแต่พระภคะ โปรดช่วยให้โคและ
มารของเราเกิดโคมากมาย และโปรดช่วยให้เราเป็นผู้มีประชาชนและมี
วีรบุรุษมากมายด้วยเถิด⁵⁰

พระภคะทรงเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติ และทรงประทานความช่วยเหลือแก่ทุกผู้ที่สวด
บูชาพระองค์ คึงข้อความในบทสวดต่อไปนี้

ข้าแต่พระนฤบดี พระองค์ทรงเป็นพระภคะ ทรงเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติ
ทรงประทานความช่วยเหลือแก่ผู้ใดที่เคารพบูชาพระองค์ถึงงานเรือนของเขา⁵¹

⁴⁹ RV.VII.41.5

tam tvā bhaga sarva ijohavīti sa no bhaga pura
etā bhaveha //

⁵⁰ RV.VII.41.3

bhaga pranetarbhaga satyarādho bhagemam

dhiyamudavā dadannah /

bhaga pra no janaya gobhiraśvairbhaga pra

nrbhirnrvaṃtaḥ syāma //

⁵¹ RV.II.1.7

tvam bhago nrpate vasva īsise tvam pāyurdame yaste

'vidhat //

ผู้ที่คิดถึงพระภคชะ, ไม่ว่าจะเป็นคนจน, คนรวย หรือพระราชาก็ตาม จะต้อง
กราบทูลพระองค์ว่า "โปรดช่วยโหชชา โคเป็นผู้มีอาหารเถิด"⁵²

อนึ่ง เทพภคชะองค์นี้ คือเทพพระในคัมภีร์อเวสตะของอิหร่าน (Macdonell
1981 : 7)

พระอังสะ

พระอังสะ เป็นเทพที่มีบทบาทน้อยมาก ไม่มีบทสวดสรรเสริญพระองค์ตาม
ลำพังเลย และปรากฏพระนามในบทสวดสรรเสริญร่วมกับเทพอื่น ๆ เพียง 3 ครั้ง
เท่านั้น⁵³

คำว่า "อิต" เป็นคำนามบุลลึงค์ ประกอบรูปศัพท์จากธาตุ อตุ แปลว่า
ให้ แฉ่ชาน เติม อทิ แปลว่า ส่วนแบ่ง มรดก และมีความหมายว่า ผู้ประทานส่วน
แบ่ง (Monier-Williams 1981 : 1) พระอัคนิเคยได้รับการกล่าวว่าเป็น
พระอังสะ ผู้มีพระหทัยกว้างขวาง ในบทสวดฤคเวทบทหนึ่งว่า "ข้าแต่ทเวะ พระองค์
ทรงเป็นพระอรรมันผู้เป็นเจ้าของสัตว์บุรุษในเทวสภา พระองค์ทรงเป็นพระอังสะผู้มี
พระหทัยกว้างขวาง ขอให้เราได้มีส่วนกับพระองค์ด้วย"⁵⁴

1. กำเนิด

บทสวดฤคเวทกล่าวถึงกำเนิดของพระอังสะว่า ทรงเป็นโอรสของพระอหิติ
(RV.II.27.1; X.72.8) นอกจากนี้ยังทรงมีพระมธุรสเป็นเทพมารคาด้วย⁵⁵

52

RV.VII.41.2

adhraścīdyam manyamānasturāścīdrājā cidyam

bhagam bhaksītyāha //

53 ฤคเวทบท .

54 RV.II.1.4

tvamaryamā satpatiryasya sambhujam tvamamso

vidathe deva bhājayuh //

55 ฤคเวทบทนิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 24.

2. หน้าที่

หน้าที่ของพระอังสะ ก็เช่นเดียวกับเทพกลุ่มอาทิตยทั้งหลาย คือ ในฐานะเทพแห่งแสงสว่าง พระองค์ผู้ทรงมีธรรมชาติอันเปี่ยมด้วยพลัง (RV.II.27.1) ทรงสว่างไสว (RV.II.27.2) ในฐานะเทพผู้พิทักษ์กฎฤกษ์ พระองค์ผู้ทรงมีพระเนตรมากมาย หอพระเนตรเห็นทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะอยู่ไกลหรืออยู่ใกล้ และไม่ว่าสิ่งนั้นจะอยู่ภายในหรือภายนอก ไม่ว่าจะเป็นความหลงงวอดหรือความคั่งงามก็ตาม พระองค์จะทรงลงโทษ (คนชั่วช้า) (RV.II.27.3) แต่ถ้านคนผู้นั้นสำนึกผิดพระองค์ก็จะทรงให้อภัยถึงขอความที่ว่า "ข้าแต่ทวยเทพอาทิตย ขอพระองค์โปรดประทานที่พิทักษ์ ๆ แก่เรา ข้าแต่ทวยเทพผู้มีพระทัยดี ขอพระองค์โปรดกระทำให้คนบาปหลุดพ้นจากบาปด้วยเถิด"⁵⁶ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงพิทักษ์ปกป้องคุ้มครองสรรพสัตว์ สิ่งที่เกิดขึ้นที่ใด และสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ (RV.II.27.4)

3. อำนาจและความสามารถ

พระอังสะผู้พระราชามีอำนาจที่จะบันดาลความสำเร็จให้แก่ผู้ที่สวคภูษาขอความช่วยเหลือจากพระองค์ เนื่องจากพระองค์ทรงมีอำนาจเหนือธรรมชาตินี้เองจึงได้รับการสวคอ่อนวอนให้ทรงประทานความช่วยเหลือในเรื่องทั่ว ๆ ไป อาทิเช่น ขอให้พระองค์ทรงขับไล่เชื้อโรค ศัตรู ความชั่วร้าย และความทุกข์ (RV.VIII.18.10) ความยากจน (RV.VIII.18.11) และเพราะพระอังสะทรงมีน้ำพระทัยกว้างขวางอันเป็นคุณสมบัติเด่นของพระองค์ จึงมีผู้สวคอ่อนวอนขอให้พวกเขาได้มีส่วนกับพระองค์ด้วย พระองค์ทรงประทานความสุข (RV.VIII.18.19) และชีวิตที่ยืนยาว (RV.VIII.18.18, 22)

⁵⁶ RV.VIII.18.12

tatsu nah sarma yacchatādityā yanmumocati /
enasvaṃtam cidenasaḥ sudānavah //

พระหัตถ์

พระหัตถ์เป็นหนึ่งในคณะเทพกลุ่มอาทิกย์ บทสวดสรรเสริญพระองค์รวมกับเทพอื่น ๆ มีประมาณ 11 ครั้ง ไม่มีบทสวดสรรเสริญเฉพาะองค์เลย⁵⁷ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะอธิบายคุณลักษณะของพระองค์ได้อย่างแจ่มชัด

คำว่า "ทกษ" เป็นคำนาม पुलลิงค์ ประกอบรูปจากชากุ ทกษ แปลว่า สามารถ แข็งแรง เจริญเติบโต ทกษ แปลว่า ความสามารถ ความเหมาะสม ความเฉลียวฉลาด (Monier-williams 1981 : 465) คำนี้มักจะใช้เป็นคำคุณศัพท์ที่มีความหมายว่าชำนาญชาญฉลาด แข็งแรง เฉลียวฉลาด เป็นฉายานามของพระอัคนีและพระโสม พระมิตรและพระวรุณ ทรงได้รับฉายานามว่า สุกษ-ผู้เฉลียวฉลาด เป็นเลิศ

คำว่า ทกษ เมื่อใช้เป็นบุคลาธิษฐาน มีความหมายว่า เทพผู้ชำนาญชาญฉลาดหรือเทพผู้เฉลียวฉลาด เมื่อใช้ในรูปคำสมาสว่า ทกษวิกตรา เป็นฉายานามของเทพกลุ่มอาทิกย์ แปลว่า เทพผู้มีความเฉลียวฉลาดเป็นมิกา (Macdonell 1981 : 46)

1. ก่าเนค

คัมภีร์ฤคเวทบทหนึ่ง กล่าวถึงก่าเนคของพระหัตถ์ว่า พระองค์ทรงก่าเนคจากพระอหิติ และพระอหิติเป็นธิดาของพระหัตถ์ ดังข้อความที่ว่า "โลกก่าเนคจากพลังแห่งการสร้างสรรคอันพิเศษสุด คินแดนต่าง ๆ ก่าเนคจากโลก พระหัตถ์ก่าเนคจากพระอหิติ และพระอหิติก่าเนคจากพระหัตถ์"⁵⁸ ข้อความนี้อาจจะบ่งบอกความหมายว่า พระหัตถ์และพระอหิติทรงมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน พระหัตถ์ทรงเป็นเทพมิกา ในขณะที่พระอหิติเป็นเทพมารคา ยาสกะมีความเห็นว่า หวยเทพลงจะมีก่าเนคมาจากกันและกัน (Griffith 1973 : 585) ในศกปดพราหมณะ

⁵⁷ ฤคภาคนวก.

⁵⁸ RV.X.72.4

bhūrjājña uttānapado bhuva āsā ajāyanta /
aditerdakṣo ajāyata dakṣadvaditiḥ pari //

(SBr.II.4.4.2). พระทักษะทรงเป็นเทพองค์เดียวกับพระประชาบคีซึ่งเป็นพระผู้สร้าง

2. อำนาจและความสามารถ

ในฐานะที่พระทักษะทรงเป็นเทพกลุ่มอาทิกย์ จึงทรงมีธรรมชาติอันเปี่ยมด้วยพลัง ทั้งข้อความในมหสวคที่ว่า "ตลอดเวลา ข้าฯ ย่อมวงสรวงด้วยเนยใสเหล่านี้ จากที่ที่ผดวายเป็นเทพกลุ่มอาทิกย์ผู้เป็นราชา ขอพระมิตร พระอรรมัน พระภคะ พระวรุณ พระทักษะ และพระอังสะ ผู้มีธรรมชาติอันเปี่ยมด้วยพลัง จงสกัมกับทั้งเราเถิด"⁵⁹

อำนาจและความสามารถของพระทักษะเป็นเช่นเดียวกับเทพกลุ่มอาทิกย์ นั่นคือ พระองค์ทอพระเนตรเห็นทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรืออยู่ไกลสุด และไม่ว่าสิ่งนั้นจะอยู่ภายในหรือภายนอก ไม่ว่าจะเป็นความหลอกลวงหรือความคิงาม พระองค์จะทรงลงโทษ (คนชั่วช้า) (RV.II.27.3) นอกจากนี้ พระองค์ทรงประทาน การช่วยเหลือในเรื่องทั่ว ๆ ไปแก่ผู้สวดบูชาพระองค์ อาทิ พระองค์ทรงขับไล่เชื้อโรค ศัตรู ความชั่วร้าย และความทุกข์ (RV.VIII.18.10) ความยากจน (RV.VIII.18.11) พระองค์ทรงประทานความสุข (RV.VIII.18.19) และชีวิตที่ยืนยาว (RV.VIII.18.18, 22)

พระมารดาทษะ

พระมารดาทษะ เป็นอาทิกยเทพที่มีมหสวคสรรเสริญน้อยมาก คือมีมหสวคสรรเสริญเพียง 2 มंत्रะเท่านั้นในฤคเวทมนทลที่ 10 สุกตะที่ 72 มंत्रะที่ 8 และ 9

คำว่า "มารดาทษะ" เป็นคำศัพท์ของคำว่า มฤดาทษะ แปลว่า ผู้มีกำเนิดจากไข่ที่ตายแล้ว หมายถึง นก พระอาทิกย์ (นกในท้องฟ้า) (Monier-Williams 1981 : 813)

59

RV.II.27.1

imā gira ādityebhyo ghṛtasnuḥ sanādrājabhyo juhvā

juhomi /

sr̥notu mitro aryamā bhago nastuvijāto varuṇo dakṣo

amśah //

1. กำเนิด

ฤคเวทมนตร์ที่ 10 สุกตะที่ 72 มंत्रะที่ 8 และ 9 ระบุถึงกำเนิดของพระมารดาท้าวว่า

โอรสแปดองค์กำเนิดแล้วจากพระวรกายของเทวีอหิติ พระเทวีเสด็จไปหาทวยเทพพร้อมด้วยโอรสเจ็ดพระองค์ และทรงขวางพระมารดาท้าวทิ้งไปในยุคแรกพระเทวีอหิตีทรงอยู่ร่วมกับโอรสเจ็ดพระองค์ สำหรับโอรสผู้สิ้นชีวิตไปแล้วนั้น พระเทวีทรงรับพระมารดาท้าวมาเลี้ยงดูอีกครั้งหนึ่งในภายหลัง⁶⁰

ฤคเวทมนตร์นี้จะแสดงความหมายอื่นไปไม่ได้ นอกจากจะชี้ให้เห็นว่า กวีหรือฤษีโบราณคงจะได้สังเกตเห็นพระอาทิตย์ที่กำลังจมหายลงไปทางขอบฟ้าด้านตะวันตก เราเรียกว่าพระอาทิตย์ตกหรือพระอาทิตย์อัสดง เมื่อพระอาทิตย์ลับขอบฟ้าไปแล้ว ความมืดของราตรีย่อมปกคลุม (กลางคืน) ความมืดซึ่งก่อให้เกิดความกลัว เมื่อราตรีนั้นสิ้นสุดลง แสงอาทิตย์เริ่มฉายจับขอบฟ้าในวันใหม่ แสงสว่างขจัดความกลัวอันเนื่องมาจากความมืดที่มองไม่เห็น เสมือนกับตายแล้วเกิดใหม่นั้นเอง กวีจึงเก็บเอาภาพและความรู้สึกนี้มาแต่งเป็นบทสวดพรรณนาเป็นเชิงประวัติของพระมารดาท้าว

2. รูปสมบัติ

คัมภีร์ฤคเวทไม่ได้อธิบายถึงรูปสมบัติของพระมารดาท้าว แต่ในวรรณคดีชั้นหลัง เช่น ศกปถพราหมณะ (ŚBr.III.3.1.3-4) ได้อธิบายขยายความว่าพระมารดาท้าว โอรสองค์ที่ 8 ของพระอหิติ เมื่อกำเนิดออกมาแล้ว มีลักษณะฉีกปกติ คณะเทพอาทิตย์จึงช่วยกันปรุงแต่งให้ใหม่กลายเป็นพระวิวิสวัต⁶¹ (พระอาทิตย์ในยามรุ่งอรุณ) และเนื้อส่วนเกินที่ฉีกออกแล้วโยนทิ้งไปนั้นกลับกลายเป็นช้าง 1 เชือก

60

RV.X.72.8-9

astāu putrāso aditerye jāstānva spari /
devām upa prāitsaptabhiḥ parā mātāmdamāsyat //
saptabhiḥ putrāiraditirupa prāitpūrvyaṃ yugaṃ /
prajāyāi mṛtyave tvatpunar mātāmdamābharat //

⁶¹ กวีนิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 15.

พระชาติฤ

พระชาติฤ เป็นหนึ่งในคณะเทพอาทิตย์ที่ปรากฏในมหสวดฤคเวหน้อยมาก คือประมาณ 7 ครั้งเท่านั้น ในมณฑลที่ 9 และ 10⁶²

คำว่า "ชาติฤ" เป็นคำนาม पुलลิงค์ ประกอบรูปศัพท์จากชาติ ชาติ แปลว่า วาง สร้าง กำหนด ชาติฤ แปลว่า ผู้สร้าง ผู้ทรงไว้ ผู้จัดแจง (Monier-Williams 1981 : 514)

1. กำเนิด

พระชาติฤทรงเป็นโอรสของพระอาทิตย์และพระมธุรสฯ เช่นเดียวกับเทพกลุ่มอาทิตย์องค์อื่น ๆ (RV.VIII.9.21; 56.11)⁶³ และมีเหยาสเป็นเทพผู้บิดา (Macdonell 1981 : 21)

2. อำนาจและความสามารถ

ในฐานะเทพแห่งแสงสว่าง พระชาติฤทรงเป็นผู้สร้าง ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ สวรรค์ บรรยากาศ และโลก ดังข้อความที่ว่า "พระชาติฤ ทรงสร้างดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ สวรรค์ และโลก ขึ้นก่อน ต่อจากนั้นทรงสร้างบรรยากาศขึ้นด้วยพระองค์เอง"⁶⁴ พระชาติฤทรงได้รับการสวดอ้อนวอนขอให้ทรงประทานการมองเห็นแก่พวกเขา ดังข้อความที่ว่า "ขอพระชาติฤจงประทานการเห็นแก่เราทั้งหลายด้วยเถิด"⁶⁵ ผู้วิจัยเข้าใจว่า การเห็นในที่นี้คงหมายถึง ดวงอาทิตย์ หรือแสงสว่าง เนื่องจากดวงอาทิตย์

⁶² ฤภาคยวค.

⁶³ ฤวิธานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 24.

⁶⁴ RV.X.190.3

sūryācamdramasāu dhātā yathāpūrvamakalpayat /
divam ca pṛthivīm cāntarīkṣamatho svah //

⁶⁵ RV.X.158.3

caksurdhātā dadhātu nah //

หรือแสงสว่าง ทำให้มองเห็นทุกสิ่งได้

พระอินทร์

เรื่องราวของพระอินทร์ที่ปรากฏในมหสวคฤคเวทมีความหลากหลายคล้าย
เทพที่พระอินทร์เป็นเทพที่มีผู้นิยมนับถืออย่างยิ่งในสมัยแรก ๆ ถึงขนาดมีมหสวค
สรสรเสริญพระองค์ตามลำพังถึง 239 บท มีมหสวคสรสรเสริญร่วมกับเทพอื่น 41 บท
และปรากฏในที่ต่าง ๆ อีกประมาณ 401 ครั้ง⁶⁶ ซึ่งนับเป็นจำนวนถึงหนึ่งในสี่ของมห
สวคสรสรเสริญทั้งหมดในคัมภีร์ฤคเวท (Macdonell 1981 : 54)

คำว่า "อินฺทุร" เป็นคำนาม पुलฺลิงค์ ประกอบรูปศัพท์จากชากฺ อินฺทุ แปลว่า
มีอำนาจ อินฺทุร แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ ผู้มีอำนาจ (Monier-Williams 1981 : 165, 166)

1. กำเนิด

มหสวคฤคเวทบทหนึ่งระบุว่า พระอินทร์ทรงเป็นโอรสของเทยาส(RV.IV.17.4)
เช่นเดียวกับพระอัคนิ ผู้เป็นโอรสของเทยาสและปฤถิวี (RV.VI.59.2) มหสวค
บทหนึ่งระบุว่า เทยาสได้สร้างวัชรให้พระองค์(RV.II.17.6) แต่บทสวคบทหนึ่ง
ระบุว่า พระศวันฤฤ เป็นผู้สร้างวัชรถวายพระองค์ ดังข้อความที่ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้ไ้รับการสวคฮัญเชิญมากมาย ชนเข่าอนารยะสร้างราชฤ
เพื่อมาขอพระองค์ และพระศวันฤฤทรงสร้างวัชรอันเรืองโรจน์ถวายแด
พระองค์ เหล่าพราหมณ์ผู้บูชากระทำให้พระอินทร์ทรงเพิ่มพูนพลังกำลังควย
มหสวคทั้งหลาย เพื่อว่าพระองค์จะไ้ประหารอสูรฤฤ⁶⁷

⁶⁶ ฤภาคผนวก.

⁶⁷
RV.V.31.4

anavaste rathamasvāya takṣantvaṣṭā vajraṃ puruhūta
dyumantam /
brāhmanā imdraṃ mahayaṃto arkāiravardhayannahaye
hantavā u //

กริฟฟิธ ใค้อธิบายบทสวดบทนี้ว่า เทพผู้มารคาของพระอินทร์คือ เทวีอิติ ส่วนเทพผู้บิคาคือพระศิวัญญ ซึ่งพระอินทร์ทรงปรายไค้ตั้งแต่ก่อนแรกที่ประสูติ⁶⁸ บทสวดบทหนึ่งระบุว่าพระอินทร์ทรงคีมน้ำโสมในทีพานักของพระศิวัญญ (RV.IV.18.3) และทรงเอาชนะพระศิวัญญไค้ในทันทีทีพระองค์ประสูติออกมา พร้อมกับทรงขโมยคีมน้ำโสมในถ้วยค้วย (RV.III.48.4) บทสวดบทหนึ่งมีคำถามว่า ใครเป็นผู้ทำให้เทพผู้มารคาของพระองค์ต้องเป็นม่าย (RV.IV.18.12) ข้อความเหล่านี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เทพผู้บิคาของพระอินทร์ คือพระศิวัญญ บทสวดบทหนึ่งในคัมภีร์ฤคเวท แสดงให้เห็นว่าพระอินทร์มิไค้ประสูติออกมาอย่างปรกติธรรมดา หากแต่ประสูติออกมาทางพระปรศัคคังข้อความทีว่า "ข้า มิไค้ออกมาทางเส้นทางนี้ เพราะเส้นทางนี้มีอันตราย แก่ข้าออกมาทางพระปรศัคคัง สิ่งทีข้า ยังมิไค้ทำมามากมาย ซึ่งข้า จะต้องทำให้สำเร็จ ข้าจะต้องต่อสู้กับบุคคลหนึ่ง และจะต้องตั้งคำถามกับอีกบุคคลหนึ่ง"⁶⁹

แมกโคแนลมีความเห็นว่า ข้อความตอนนี้คงจะแสดงความเข้าใจของณัฐิบรรณาคัมภีร์พระเวทว่า พ้าแลมเปล่งประกายออกมาทางคานข้างของเมฆฝน (Macdonell 1981 : 56)

ในปุระฮสุกตะ มีข้อความระบุว่า พระอินทร์และพระอัคนิ ทรงมีกำเนิดจากโอษฐ์ของปุระฮะ คังข้อความทีว่า "พระอินทร์และพระอัคนิทรงมีกำเนิดจากโอษฐ์

⁶⁸ Ralph. T.H. Griffith, The Hymns of the Rgveda (Delhi : Motilal Banarsidass, 1973), p. 186 อ้างจาก Bergaigne, La Religion Vedique, III.58 ff.

⁶⁹ RV.IV.18.2

nāhamato nirayā durgahāitattirascatā pārsvānnirgamāni /
bahūni me akṛtā kartvāni yudhyāi tvena saṃ tvena prcchāi //

พระวายุทรงมีกำเนิดจากลมปราณ⁷⁰ ส่วนศกปถพราหมณะ (SB_x.II.1.6.14) ระบุว่าพระประชาบดีทรงเป็นผู้สร้างพระอินทร์

2. รูปสมบัติ

ในสมัยพระเวทหลายเทพหลายองค์มีลักษณะไม่ชัดเจน เพราะฤๅษีผู้รจนาคัมภีร์พระเวทมิได้เน้นในเรื่องรูปร่าง แต่สำหรับพระอินทร์แล้ว มีการพรรณนาภาพของพระองค์ไว้อย่างชัดเจนและคล้ายมนุษย์มากกว่าเทพองค์อื่น (Macdonell 1981 : 54) พระองค์ทรงมีร่างกาย มีพระเศียร พระพาด้า และพระหัตถ์ (RV.II.16.2; VIII.85.3) มีพระวรกายอ้วนใหญ่แข็งแรง (RV.IV.17.8) มีอุทรใหญ่มากขนาดที่สามารถบรรจุ น้ำโสมที่คั้นเข้าไปตั้งหลายสระได้ จะมีขนาดใหญ่เป็นทะเลที่เคียว (RV.I.7.8) โอบอุ้มของพระองค์กว้างมาก (RV.VI.41.2) พระองค์มีเคราสีทองที่สั้นปลิวควัย ความพอใจหลังจากที่คั้นน้ำโสมแล้ว (RV.II.11.17) ทรงมีพระเกศาสีทอง คึงข้อความที่ว่า "ข้าแก่พระอินทร์ผู้มีพระเกศาสีทอง พระองค์ผู้ทรงได้รับการสรรเสริญ ทรงอิมเอมพระทัยกับผู้ที่ทำยัญพิธีทั้งหลายในสมัยโบราณ ข้าแก่พระองค์ผู้มีพระกำเนิดสีทอง พระองค์ ทรงอิมเอมพระทัยกับบพสวดสรรเสริญทุกบทและรางวัลทุกรางวัล"⁷¹ พระหัตถ์ของพระองค์เป็นสีทอง (RV.VII.34.4) คล้ายเหล็ก (RV.I.56.3) และมีกษัตริย์ วชิระไว้ในพระหัตถ์เสมอ พระกรของพระองค์ใหญ่และยาวขยายปีกออกไป (RV.VI.19.3; VIII.32.10) พระกรทั้งซ้ายและขวาแข็งแรง (RV.VIII.33.5) โอบอุ้มของพระองค์งดงาม (RV.III.32.1)

⁷⁰
RV.X.90.13

mukhādīndrascēgnī'sca prānādvāyurajāyata //

⁷¹
RV.X.96.5

tvamtvamaharyathā upastutaḥ pūrvebhirīndra harikēsa
yajvabhīh /

tvam haryasi tava visvamukthya masāmi rādho
harijāta haryatam //

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พระอินทร์ทรงเป็นเทพผู้มีร่างงามที่สุดและรุ่งโรจน์ราว
กับดวงอาทิตย์ (RV.X.112.3) ทั้งยังทรงสามารถแปลงร่างได้ต่าง ๆ นานาตาม
ความปรารถนาด้วยอำนาจของพระองค์ (RV.III.48.4; 53.8; VI.47.18)

3. หน้าที่

บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤคเวทกล่าวถึงพระอินทร์ในฐานะเทพแห่งแสงสว่าง
ว่า พระองค์ทรงเป็นผู้สร้างดวงอาทิตย์ (RV.III.49.4) บทสวดหลายบทก็สวด
วิงวอนขอให้พระอินทร์ผู้สว่างรุ่งโรจน์ประหารวฤคระซึ่งเป็นอสูรแห่งความแห้งแล้ง
พร้อมกับให้พระองค์นำแสงสว่างมา (RV.VIII.78.4) พระองค์ทรงวางดวงอาทิตย์
ให้ฉายแสงในท้องฟ้า หรือทรงทำให้ดวงอาทิตย์ฉายแสง (RV.VIII.3.6; 87.2)
ทรงประทานดวงอาทิตย์และแสงสว่างแก่มนุษย์ (RV.III.34.4; VIII.15.5
X.43.4) ดังข้อความที่ว่า

พระอินทร์ผู้มีชัยชนะเหนือแสงสว่าง ทรงสร้างวันทั้งหลาย ทรงมีชัยชนะ และ
ทรงพิทักษ์มวลมนุษย์ด้วยความกระตือรือร้น พระองค์ทรงส่องรัศมีสว่างไสวเพื่อ
เป็นเวลากลางวันสำหรับมนุษย์ และทรงกระทำแสงสว่างเพื่อความมิตินันต์
อันยิ่งใหญ่⁷²

พระอินทร์ทรงกระทำทางเดินให้พระอาทิตย์ (RV.X.111.3) ทรงให้กำเนิดรุ่งอรุณ
เช่นเดียวกับดวงอาทิตย์ (RV.II.12.7) หรือพระองค์ทรงให้แสงสว่างแก่รุ่งอรุณและ
กระทำให้อุษาเหวีและพระสุริยะส่องแสง (RV.III.44.2) แค่มทสวดบทหนึ่งระบุว่า
พระองค์ทรงกำเนิดพร้อมกับเทพแห่งรุ่งอรุณทั้งหลาย ดังข้อความที่ว่า "คู่ออนมรตัยชน
ทั้งหลาย พระอินทร์ทรงกระทำความสว่างในที่ที่ไม่มีแสงสว่าง และทรงกระทำรูปใน

⁷² RV.III.34.4

imdraḥ svarsā janayanahāni jigāyosiḡbhiḥ pṛtanā
abhiṣtiḥ /
prārocayanmanave ketumahnāmavimḡdajjyotirbrhate
ranāya //

ที่ที่ไม่มีรูป พระองค์ทรงมีกำเนิดร่วมกับเทพแห่งรุ้งอรุณทั้งหลาย⁷³ พระอินทร์ทรงนำแสงอาทิตย์กลับมา (RV.I.100.6, 18) และพระองค์ทรงได้รับดวงอาทิตย์กลับคืนมาด้วย (RV.III.34.9; V.79.3) พระองค์ทรงพบดวงอาทิตย์ในแดนแห่งความมืด (RV.III.39.5) ทรงยกดวงอาทิตย์ขึ้นสูงในสวรรค์ (RV.I.7.3) เบอร์กเกน (Bergaigne) มีความเห็นในเรื่องนี้ว่า สืบเนื่องมาจากการที่ดวงอาทิตย์ขึ้นผ่านพื้นรุ้งอรุณที่เชื่องช้า ฤๅษีโบราณคัมภีร์พระเวทจึงได้นำมาอ้างว่าเป็นชัยชนะของพระอินทร์ในการนำดวงอาทิตย์กลับคืนมา (Macdonell 1981 : 63)

นอกจากหน้าที่ในฐานะเทพแห่งแสงสว่างแล้ว หน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพระอินทร์ก็คือ การเป็นนักรบ บทสวดหลายบทมีข้อความพรรณนาถึงความสามารถในการปราบปรามอมนุษย์ต่าง ๆ บุกโจมตีให้เกิดความแห้งแล้ง (RV.I.165.8; II.14.5; IV.19.8; VII.21.6; 99.5; VIII.78.4; X.131.4) ทั้งข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระอินทร์และพระวิษณุ ก่อนหน้านั้นพระองค์ทั้งสองทรงทำลายป้อมปราการ 99 แห่งของอสูรคัมภีร์ และในเวลาเดียวกัน พระองค์ทั้งสองทรงฟาดหินวิรุณจำนวนแสนของอสูรราชเงินอย่างที่ว่าอสูรไม่สามารถจะถือคานได้"⁷⁴ นอกจากนี้ยังทรงปราบชาวพื้นเมืองเคิมของอินเดีย เพื่อคุ้มครองชาวอารยัน เรื่องนี้ไม่มีรายละเอียดมากนักในคัมภีร์ฤคเวท การอ้างอิงก็เป็นเพียงเรื่องที่ไม่ปะติดปะต่อกัน ที่ระบุถึงบ่อย ๆ ก็คือ ชัยชนะของพระอินทร์ที่มีต่อพวกทาสและหิंसู (RV.I.100.12; II.13.9; IV.30.21; VII.99.4) ทั้งข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระองค์ทั้งสองผู้

⁷³ RV.I.6.3

ketum kṛṇvannaketave peśo maryā apesase /
samuśadbhirajāyathāḥ //

⁷⁴ RV.VII.99.5

imdrāviśnū dr̥mhitāḥ saṃbarasya nava puro navatim
ca snathistam /
satam varcinah sahasram ca sākam hatho
apratyasurasya vīrān //

วีรบุรุษในการศึกสงครามนั้น พระองค์ทั้งสองทรงประหารแม่กระทั่ง เล่ห์มายาทั้งหลาย
ของทาสผู้มีแกมเหมือนวัว"⁷⁵

4. อำนาจและความสามารถ

พระอินทร์ เป็นเทพที่จะบันดาลความสำเร็จให้แก่ผู้สวดบูชาขอความช่วยเหลือ
จากพระองค์ ในคัมภีร์ฤคเวทมีข้อความระบุถึงอำนาจและความสามารถของพระอินทร์
ไว้ในบทสวดบทหนึ่ง ดังข้อความที่ว่า

แม้แต่ทวยเทพผู้เป็นเทพโบราณ ก็ไม่สามารถจะมีชัยชนะเหนืออำนาจจักรของ
พระองค์ผู้เทวะโค พระอินทร์ทรงมีชัยชนะไครางวัลในการแข่งขันและทรง
ประทานไฟแก่ผู้อื่น มนุษย์ทั้งหลายจะสวดอัญเชิญพระอินทร์เพื่อการไถ่รับชัยชนะ
ในการแข่งขันความเร็ว⁷⁶

เนื่องจากพระอินทร์ทรงมีอำนาจยิ่งใหญ่กว่าเทพใด ๆ นี้เอง บทสวดหลายบทจึง
พรรณนาถึงอำนาจและความสามารถของพระองค์ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ไม่มีใครที่
เกิดมาในอดีตหรือปัจจุบันจะสามารถเอาชนะพระองค์ได้ (RV.I.165.9)
พระองค์ทรงอยู่เหนือทวยเทพ (RV.III.46.3) แม้แต่พระวรุณและพระสุรยะก็เป็น
ผู้อยู่ในทวยภูษาของพระองค์ (RV.I.101.3) พระองค์ได้รับการสวดอ้อนวอนให้
ทำลายศัตรูของพระมิถร พระอรรยมัน และพระวรุณ (RV.X.89.9) พระอินทร์ผู้เดียว
เท่านั้นที่ทรงเป็นราชาแห่งโลกทั้งหมด (RV.III.46.2) ทรงเป็นควางตาของสิ่งที่
เคลื่อนที่ได้และสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ (RV.X.102.12) พระองค์จึงเป็นผู้ปกครอง

⁷⁵ RV.VII.99.4

dāsasya cidvṛśasiprasya māyā jaghnathurnarā
pṛtanājyēsu //

⁷⁶ RV.VII.21.7

devāscitte asuryāya pūrvenu kṣatrāya
mamire saḥamsi /
imdro maghāni dayate visahyemdraṃ vājasya
johuvamta sātāu //

จักรวาลทั้งโลกและสวรรค์ (RV.I.100.1) ทรงสร้างโลกและสวรรค์
 (RV.VIII.36.4) พระองค์ทรงเกื้อกูลโลกที่บำรุงเลี้ยงชีวิตทั้งปวง และทรงค้ำจุน
 สวรรค์มิให้ตกลงมาด้วยความสามารถอันมหัศจรรย์ของพระองค์ (RV.II.17.5)
 ทรงแผ่สวรรค์และโลก (RV.VIII.3.6)

พระอินทร์มักได้รับคำสวดอัญเชิญให้ประหารอสูรฤๅษะและนำแสงสว่างมา
 (RV.VIII.78.4) และด้วยเหตุที่ทรงเป็นเทพนักรบผู้ปราบปรามอมนุษย์ต่าง ๆ
 นั้นเอง พระองค์จึงทรงได้รับคำสวดอ้อนวอนจากพวกนักรบ (RV.IV.24.3)

นอกจากความเป็นเทพนักรบแล้ว พระอินทร์ยังเป็นเทพผู้มีความเมตตา
 กรุณา จากเรื่องราวการทำสงครามระหว่างพระองค์กับพวกอมนุษย์ พระองค์ได้
 ประทานฝนคือ ทรงปลดปล่อยสายน้ำสวรรค์ให้เป็นอิสระเหมือนปล่อยวัวออกจากที่ขัง
 (RV.I.57.6; 61.10) ทรงประทานฝนแก่อมนุษย์ฤๅษะทำให้ชีบบางสว่าง (RV.IV.26.2)
 บทสวดบทหนึ่งสวดสรรเสริญพระองค์ตลอดทั้งสฤๅษะเรื่องความมั่งคั่งนานาประการ
 ที่พระองค์ได้ทรงประทาน (RV.X.47) และพระองค์มักจะได้รับคำสวดอ้อนวอน
 ขอฝูงวัว และม้าบ่อย ๆ (RV.I.16.9) นอกจากนี้ พระองค์ยังประทานภรรยาแก่ผู้
 ไม่มีภรรยาด้วย (RV.IV.17.16; V.31.2) ด้วยเหตุที่ทรงมีความโอบอ้อมอารี
 อันเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะพระองค์นี้เอง จึงทรงได้รับฉายานามว่า "มฆวัน-ผู้มี
 ความโอบอ้อมอารี" ซึ่งเกือบจะเป็นฉายานามของพระองค์แต่ผู้เดียวในคัมภีร์ฤๅษเวท
 (Macdonell 1981 : 63)

พระวิวิสวัค

พระวิวิสวัค เป็นอาทิตยเทพองค์หนึ่งซึ่งแม้จะไม่มีบทสวดสรรเสริญพระองค์
 เพียงลำพังก็ตาม แต่ก็มีบทสวดที่กล่าวถึงพระองค์ร่วมกับเทพอื่น ๆ ประมาณ 30 ครั้ง⁷⁷

คำว่า "วิวิสวัค" เป็นคำคุณศัพท์ ประกอบรูปศัพท์จากธาตุ วสุ แปลว่า
 นายแสง มี วิ เป็นอุปสรรค และ วสุ เป็นปัจจัย วิวิสวัค แปลว่า ผู้มีแสงสว่าง
 หรือผู้มีแสงรุ่งโรจน์ (Monier-Williams 1981 : 930, 987)

⁷⁷ คุภาคนวนก.

พระวิวิสวัต เทพของชาวอารยัน เป็นเทพผู้เบิกการของพระยม ซึ่งเป็นมนุษย์คนแรกที่เป็นผู้ปกครองสวรรค์ (RV.X.14.5; 17.1; 21.5; 58.1; 60.10; 113.8; 164.2) มีลักษณะคล้ายคลึงกับเทพวิวันท์ (vivanhvant) ของชาวอารยันในอิหร่านผู้เป็นบิดาของยิมายิม่า (Yima) ในคัมภีร์อเวสตะ (Keith 1976 : 43)

1. กำเนิด

พระวิวิสวัต ทรงเป็นโอรสของพระอหิ (RV.X.72.8-9)⁷⁸

2. หน้าที่

พระวิวิสวัตทรงเป็นเทพแห่งแสงสว่างในเวลารุ่งอรุณพร้อม ๆ กับแสงของอุษาเทวี คัมภีร์ข้อความที่ว่า "กลุ่มสุรยเทพทรงก่อให้เกิดการเสด็จมาของพระวิวิสวัตและความงามของอุษาเทวี และทรงแทรกลงไปในเรื่องเล็ก ๆ ของเครื่องกรองน้ำโสม"⁷⁹ พระวิวิสวัตทรงปรากฏพระนามในมหาสวดกร่วมกับพระอัศวินและอุษาเทวี พระองค์เป็นผู้สร้างวันและคืน คัมภีร์ข้อความที่ว่า "ข้าแก่พระอัศวิน ขอพระองค์ทั้งสองโปรดเสด็จมาสู่ราชรถที่แล่นเร็วยิ่งกว่าความคิด ราชรถนี้ทวยเทพฤๅสร้างถวายพระองค์ทั้งสอง ธิคาแห่งสวรรค์ประสูติ ณ แอกเทียมรถนี้ วันและคืนอันเป็นมงคลเกิดขึ้นจากพระวิวิสวัต"⁸⁰ กริฟฟิธ อธิบายว่า พระวิวิสวัตคืออาทิตยอุทัย (Griffith 1973 : 559) พระอัศวินทรงเป็นหูกของพระวิวิสวัต (RV.X.21.5) และพระอินทร์ทรงประทับอยู่ที่พำนักของ

⁷⁸ กุวิทยานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 13-15.

⁷⁹ RV.IX.10.5

āpānaso vivasvato jananta usaso bhagam /
sūrā anvam vi tanvate //

⁸⁰ RV.X.39.12

ā tena yātam manaso javīyasā ratham yam
vāmr̥bhavas'cakrurasvinā /
yasya yoge duhitā jāyate diya ubhe ahanī
sudine vivasvatah //

พระวิวัสวัต กังข้อความที่ว่า "เราจะสวดสรรเสริญเทพผู้ยิ่งใหญ่อย่างคี่ยิ่ง เราขอถวายบทสวดสรรเสริญของเราแก่พระอินทร์ในที่พำนักของพระวิวัสวัต"⁸¹ กริฟฟิธ อธิบายคำว่าที่พำนักของพระวิวัสวัต คือ แหน่นหนึ่งของพราหมณ์ผู้ทำยัญพิธี (Griffith 1973 : 35) ศาสตราจารย์โอเคนเบอร์ก จึงมีความเห็นว่า พระวิวัสวัตคงจะเป็นบรรพบุรุษของมนุษยชาติผู้ประกอบยัญพิธีเป็นคนแรก (Macdonell 1981 : 43)

พระสุรยะ

พระสุรยะ เป็นเทพที่มีความสำคัญองค์หนึ่ง กังจะเห็นได้จากบทสวดในคัมภีร์ฤคเวทที่สวดสรรเสริญพระองค์ตามลำดับถึง 6 บท และปรากฏในบทสวดสรรเสริญอื่น ๆ อีกประมาณ 160 ครั้ง⁸²

คำว่า "สุรยะ" เป็นนาม पुलลิงค์ ประกอบรูปศัพท์จากธาตุ สุรฺ แปลว่า ส่องแสง (Monier-Williams 1981 : 1243) สุรฺ แปลว่า ผู้ส่องแสงสว่าง กังนั้นศัพท์ว่า สุรฺ และ สุรฺ ที่แปลว่า ผู้ส่องแสงสว่าง จึงเป็นฉายานามของพระสุรยะด้วย และคำว่า สุรฺ ตรงกับคำว่า หฺวเร (Hvare) ในคัมภีร์อเวสตะของอิหร่าน ซึ่งหมายถึง พระอาทิตย์เช่นกัน และตรงกับคำ Helios ในภาษากรีกด้วย (Macdonell 1981 : 32)

1. ก่าเนิก

พระสุรยะ มีก่าเนิกไม่แน่นอน บทสวดบางบทในคัมภีร์ฤคเวท (RV.X.37.1) ระบุว่า พระสุรยะเป็นโอรสของเทยาส บางบทระบุว่า พระอินทร์เป็นผู้ให้ก่าเนิก พระสุรยะ (RV.II.12.4) บางบทระบุว่า ผู้ให้ก่าเนิกพระสุรยะ คือ พระโสม (RV.V.63.4-7, IX.96.5) และบางบทว่า พระอินทร์และพระวิษณุเป็นผู้ให้ก่าเนิก พระสุรยะ กังในข้อความที่ว่า "พระองค์ทั้งสองทรงสร้างโลกที่กว้างใหญ่ไว้เพื่อยัญพิธี

81

RV.I.53.1

nyū su vācam pra mahe bharamahe gira imdrāya sadane
vivasvatah /

82 ฤคภาคผนวก.

และทรงให้กำเนิดพระสุรยะ อุษาเทวี และพระอัคินิ"⁸³ เทพผู้เป็นมารดาของ
 พระสุรยะ คือ พระอหิติ คังข้อความที่ว่า "ทวยเทพผู้มีค่าควรแก่การบูชาวงสรวง
 ทรงแต่งตั้งให้พระอัคินิเป็นพระสุรยะโอรสของพระอหิติในสรวงสวรรค์ในกาลใด เทพ
 หั่งคู้โคจรตลอดเวลาทรงปรากฏขึ้นในกาลนั้น และสรรพสัตว์ต่างก็มองคู้หั่งสองพระองค์"⁸⁴
 บทสวดในปुरुชสูกตะระระบุว่า พระสุรยะเกิดจากพระเนตรของปुरुชะเมื่อทวยเทพ
 ประกอบยัญพิธีโดยมีปुरुชะเป็นเครื่องพิธีกรรม คังข้อความที่ว่า "พระจันทร์เกิดจาก
 พระมนัส พระสุรยะเกิดจากพระเนตร"⁸⁵ นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วนี้ยังมีข้อ
 แยกต่างอีกมากมายในเรื่องกำเนิดของพระสุรยะ แต่ที่นับว่าน่าสนใจอย่างยิ่งก็คือ
 บทสวดในคัมภีร์ฤคเวทที่อ้างว่า พระสุรยะมีกำเนิดอยู่ในทะเล คังข้อความที่ว่า
 "บรรดาทวยเทพทั้งหลาย เช่นเดียวกับนักบวชยติทั้งหลายผู้ทำให้สรรพสิ่งที่มีอยู่ปรากฏขึ้น
 ทรงนำพระสุรยะผู้ซ่อนตัวอยู่ในทะเลให้เป็นที่ปรากฏ ณ ที่นี้"⁸⁶ และอีกบทหนึ่ง
 (RV.X.88.11) เสริมว่า ทวยเทพทั้งหลายเป็นผู้นำพระสุรยะขึ้นไปสู่สวรรค์
 ความคิดเช่นนี้จะเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากจะชี้ให้เห็นว่า กวีหรือฤคโหราจารย์ประมาณ

⁸³ RV.VII.99.4

urum yajnāya cakrathuru lokam janayanta
 sūryamusāsamagnim /

⁸⁴ RV.X.88.11

yadedenamadadhuryajñiyāso divi devāḥ sūryamāditeyam /
 yadā carisnu mithunāvabhūtāmāditprāpasyanbhuvanāni
 visvā //

⁸⁵ RV.X.90.3

caṁdramā manaso jātascaḥṣoḥ sūryo ajāyata /

⁸⁶ RV.X.72.7

yaddevā yatayo yathā bhuvanānyapinvata /
 atrā samudra ā gulhamā sūryamajabhartana //

4,000 ปีมาแล้ว คงจะได้สังเกตคุณพระอาทิตย์ขึ้นจากทะเลในเวลาเช้า และค่อย ๆ ลอยขึ้นสู่ท้องฟ้าอย่างช้า ๆ จึงเก็บเอาภาพที่คนเห็นเป็นประจำมาแต่งเป็นบทสวดพรรณนาเป็นเชิงประวัติของพระสุริยะ

2. รูปสมบัติ

ข้อความที่พรรณนาถึงรูปสมบัติของพระสุริยะ แสดงภาพของปรากฏการณ์ธรรมชาติในลักษณะของมนุษย์ อาทิเช่น พระเนตรของพระองค์ คือ พระเนตรของพระมิตร พระวรุณ และพระอัคนี (RV.I.115.1) คัมภีร์อถรรพเวทเรียกพระสุริยะว่า เทพแห่งนัยน์ตา (AV.V.24.9) ทรงมีพระชีวหาเป็นไฟ (RV.VI.50.2) และพระเกศาของพระองค์ลุกแกงเป็นเปลวเพลิง ทั้งข้อความที่ว่า "ข้าแต่สุรยเทพผู้สว่างไสว ม้า 7 ตัวที่เทียมราชรถบรรทุกพระองค์ผู้มีพระเกศาลุกแกงเป็นเปลวเพลิง 7 เพลิง"⁸⁷

พระสุริยะเสด็จโจจรไปในจักรวาลด้วยราชรถทรง เทียมด้วยม้า 7 ตัว ทั้งข้อความที่ว่า "สุรยเทพทรงเทียมชิตาตั้งเจ็ดยุ้งกงามของรถ และเสด็จไปพร้อมด้วยฝูงม้าเทียมรถเหล่านั้น"⁸⁸

3. หน้าที่

บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤคเวทมีข้อความกล่าวถึง พระสุริยะในฐานะเทพแห่งแสงสว่างว่า พระองค์ผู้สว่างไสว (RV.I.50.8; X.37.8) ทรงส่องแสงสว่างไปทั่วจักรวาล ทั้งข้อความที่ว่า " สุรยเทพทรงกระจายรัศมีอันยิ่งใหญ่ไปสู่มนุษยชาติ

⁸⁷RV.I.50.8

sapta tvā harito rathe vahanti deva sūrya
śociśkeśam vicakṣana //

⁸⁸RV.I.50.9

ayukta sapta sumdhyuvah sūro rathasya napyah
tābhiryāti svayuktibhih //

ทั่วจักรวาลอันกว้างใหญ่ไพศาล พระองค์ทรงกระทำให้สวรรค์สว่างไสวด้วยเช่นกัน
 เหล่าพระยูสร่างกระทำให้พระองค์ทรงกระทำกรรมดีนานาคับความเฉลียวฉลาด"⁸⁹
 พระสุริยะทรงส่องแสงสว่างตลอดวันตั้งแต่ยามรุ่งอรุณ ถึงข้อความที่ว่า "วาจาที่ย่อม
 มีขึ้นเพื่อพระสุริยะ พระองค์ทรงส่องแสงสว่างสู่ที่พำนัก 30 แห่ง ตลอดวันตั้งแต่ยาม
 รุ่งอรุณ"⁹⁰ รัศมีของพระสุริยะมีเพื่อทวยเทพและมวลมนุษย์ (RV.I.50.5)
 พระองค์เสด็จมาในเวลากลางวัน (RV.I.50.7) ทอกระเนตรสรรพสัตว์ด้วยแสง
 รัศมี (RV.I.50.7; V.45.2; VIII.25.19; 90.12; X.37.3) แสงรัศมีที่
 เจิดจ้าของพระองค์เป็นเสมือนเปลวไฟที่ส่องสว่าง (RV.I.50.3) เมื่อพระองค์
 เสด็จมา หมู่คาวนักษัตรจะหลีกเร้นหายไป ถึงข้อความที่ว่า "เพื่อหลีกทางให้แก่สุริยเทพ
 ผู้ทอกระเนตรเห็นสรรพสิ่ง หมู่คาวนักษัตรจึงหลีกเร้นหายไปพร้อมกับแสงสว่างเสมือน
 หนึ่งพวกโจรขโมย"⁹¹ พระสุริยะทรงนำแสงสว่างอันรุ่งโรจน์มา (RV.X.37.8)
 ทรงขับไล่ความมืด (RV.X.37.4) ทรงบันดาลความมืดเหมือนหนึ่งแผ่นหนัง (RV.VII.63.1)
 แสงสว่างของพระองค์ขับไล่ความมืดให้สลายไปเสมือนหนึ่งโยนแผ่นหนังลงในน้ำ
 (RV.IV.13.4) พระองค์ทรงมีชัยเหนือสิ่งที่มีชีวิตแห่งความมืด ความมืดและแม่มืด
 (RV.I.191.8, 9)

⁸⁹RV.VII.62.1

utsūryo brhadarcīmsyaśretpuru visvā janima mānuṣānam /
 samo divā dadr̥se rocamānaḥ kratvā kṛtaḥ sukṛtaḥ
 kartr̥bhirbhūt //

⁹⁰RV.X.189.3

trimsaddhama vi rajati vāpatamgāya dhīyate /
 prati vastoraha dyubhiḥ //

⁹¹RV.I.50.2

apa tye tāyavo yathā nakṣatra yamtyaktubhiḥ sūrāya
 visvacakṣase //

ข้อที่นำสังเกต แสงสว่างเป็นลักษณะเด่นของสุริยเทพ ทรงเป็นเทพแห่งแสงสว่างที่มีลักษณะเด่นชัดที่สุดในคณะเทพแห่งแสงสว่าง

ในฐานะเทพแห่งกฎศีลธรรม พระสุริยะทรงเป็นเทพแห่งนัยน์ตา (AV.V.24.9) พระองค์จึงทรงเป็นตาของสัตว์โลก และทอกระเนตรได้ไกลเกินขอบเขตของฟากฟ้า โลก และน้ำ (AV.XIII.1.45) ทรงเห็นสรรพสิ่ง (RV.I.50.2) ทรงเป็นจารบุรุษของโลกทั้งหมด (RV.IV.13.3) ทรงเห็นสิ่งมีชีวิตทั้งหมด รวมทั้งการกระทำดี และการกระทำชั่ว (RV.I.50.7; VI.51.2; VII.61.1; 62.2) พระปฐมันทรงเป็นผู้ส่งข่าวให้แก่พระสุริยะ (RV.VI.58.3) ดังนั้นจึงไม่มีใครที่จะรอกพ้นจากสายพระเนตรของสุริยเทพได้ พระองค์จึงได้รับการสวดอ้อนวอนขอให้เป็นพยานว่าผู้สวดบูชาเป็นผู้ปราศจากบาป ดังข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระสุริยะ ขอพระองค์โปรดเสด็จนำหน้าพวกเราด้วยขบวนม้าเทียม และบทสวดสรรเสริญเหล่านี้ ขอพระองค์โปรดประกาศต่อพระมิตร พระวรุณ พระอรรมัน และพระอัคนีว่าพวกเราเป็นผู้ปราศจากบาป"⁹²

4. อำนาจและความสามารถ

ในคัมภีร์ฤคเวท มีข้อความระบุถึงอำนาจและความสามารถของพระสุริยะไว้ในบทสวดบทหนึ่งว่า "พระองค์ทรงส่องสว่างด้วยแสงรัศมี และเสด็จถึงอาพาจักรอันสว่างไสวแห่งสวรรค์ พระองค์ทรงนำสิ่งมีชีวิตทั้งหมดมารวมกัน ทรงเป็นผู้สร้าง

⁹² RV.VII.62.2

sa sūrya prati puro na udgā ebhiḥ stomebhiretase-
bhirevāiḥ /
pra no mitrāya varuṇāya voco 'nāgaso aryamne
agnaye ca //

สรรพสิ่ง และทรงเป็นที่รักของทวยเทพพระองค์"⁹³

พระสุริยะเสด็จไปทั่วฟากฟ้าและบรรยากาศที่กว้างขวาง (RV.I.50.7) ทรงยึดชีวิตของผู้สวคมนุษย์ (RV.VIII.48.7) ทรงขับไล่ความเจ็บป่วย เชื้อโรค และฝันร้าย (RV.X.37.4) สัตว์ทั้งหลายต้องอาศัยพระองค์ (RV.I.164.14) พระองค์ทรงกำจุนท้องฟ้า (RV.X.85.1) ทรงปลดปล่อยความทุกข์ยากของผู้สวคมนุษย์ (RV.I.115.6) และทรงประทานที่อยู่อาศัยที่ร่มเย็น (RV.VI.44.7)

พระวิษณุ

ในสมัยพระเวท พระวิษณุจักว่าเป็นเทพที่มีความสำคัญเป็นอันคัมภรอน มีบทบาทเล็กน้อย บทสวดสรรเสริญพระองค์คำล้ายังมีเพียง 4 บท และปรากฏในบทสวดสรรเสริญร่วมกับเทพอื่น ๆ อีกประมาณ 89 ครั้ง⁹⁴

คำว่า "วิษณุ" เป็นคำนาม पुलลลิงค์ ประกอบรูปศัพท์จากธาตุ วิษ् แปลว่า กระทำ วิ่ง เร่ง ว่องไว แต่ชาน วิษณุ แปลว่า ผู้แผ่ชานไปในสรรพสิ่ง หรือ ผู้ทำงาน (Monier-Williams 1981 : 999)

1. กำเนิด

คัมภีร์ฤคเวทไม่ไ้ระบุว่าพระวิษณุทรงมีกำเนิดจากเพองค์ใด ระบุแต่เพียงว่าพระองค์ทรงเป็นพระผู้สร้าง ทรงเป็นความเก่าและความใหม่ ทรงเป็นผู้เสด็จมาพร้อมด้วยพระชายา และผู้เฝ้ากล่าวถึงพระกำเนิดอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ ผู้ที่นั้นย่อมมีเกียรติคุณสูงกว่าผู้ที่เท่าเทียมกัน กังข้อความที่ว่า

⁹³

RV.X.170.4

vibhājjjyotiṣā sva ragaccho rocanam divah /
yenemā visvā bhuvanānyābhṛtā visvakarmanā
visvadevyāvata //

⁹⁴

ฤคภาคผนวก .

ผู้ใดถวายเครื่องสังเวद्यแด่องค์พระวิษณุ พระผู้สร้าง ผู้ทรงเป็นความแก่และความใหม่ ผู้เสด็จมาพร้อมด้วยชายา ผู้ใดกล่าวถึงพระกำเนิดอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ผู้ทรงความยิ่งใหญ่ ผู้นั้นจะเป็นผู้เหนือกว่าผู้ที่หาเทียมกันด้วยเกียรติคุณทั้งปวง⁹⁵

บทสวดบทหนึ่งระบุว่า พระวิษณุทรงให้กำเนิดพระสุริยะ อหฺมาเทวี และพระอัคินิ
(RV.VII.99.4)

2. รูปสมมติ

พระวิษณุเป็นเทพที่รุ่งเรืองด้วยแสงสว่าง (RV.VII.100.5) ทรงมีลักษณะประจำองค์ เรียกว่า "ตรีวิกรม" (สามกาวของวิษณุ) ดังในข้อความที่ว่า

บทสวดเพื่อพระวิษณุจึงคึงกังวลไปไกล พระวิษณุผู้ประทับอยู่บนภูเขาคูรุ ผู้ประจักษ์โดยผู้ที่มีกาววางไกล พระองค์เพียงผู้เดียวเท่านั้น ที่เสด็จข้ามโลกอันกว้างไกลนี้ด้วยกาวสามกาว⁹⁶

สามกาวของพระองค์เปี่ยมด้วยความหวาน เป็นสามกาวที่ผู้ใดจะทำร้ายมิได้ และเป็นสามกาวที่นำขึ้นขมยนิคีด้วยพระราหูอำนาจของพระองค์ พระองค์เพียงผู้เดียวเท่านั้นที่ทรงค่าจุนสิ่งทั้งสามไว้คือ โลก สวรรค์ และสรรพสัตว์⁹⁷

⁹⁵ RV.I.156.2

yah pūrvyāya vedhase navīyase sumajjānaye viṣṇave
dadāsatī /

yo jātamasya mahato mahi bravatsedu śravobhiryujyam
cidabhyasat //

⁹⁶ RV.I.154.3

pra viṣṇave sūṣametu manma girikṣita urugāyāya vṛṣṇe /
ya idaṃ dīrghaṃ prayataṃ sadhasthameko vimame

tribhiritpadebhiḥ //

⁹⁷ RV.I.154.4

yasya trī pūrṇā madhunā padānyakṣiyamānā svadhayā madamti /
ya u tridhātu prthivīmuta dyāmeko dādḥāra bhuvanāni visvā //

นักปราชญ์บางท่านอธิบายว่า "สามก้าวของวิษณุ" หมายถึงทางเดินสามทางของแสงอาทิตย์ที่ส่องไปในสวรรค์ ในอากาศ และบนแผ่นดินโลก (Macdonell 1981 : 38) ทางเดินสามทางนี้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า พระวิษณุผู้มีก้าวมก้าวนั้น คือพระอาทิตย์ที่ส่องแสงไปในสามระคัมมันเอง แต่มีนักปราชญ์บางท่านกล่าวว่า เป็นการฉายแสงของดวงอาทิตย์สามลักษณะ คือ ดวงอาทิตย์ขึ้น ดวงอาทิตย์ยามเที่ยงวัน และดวงอาทิตย์ตก (Monier-Williams 1981 : 999) ในกรณีนี้ แมกโคแนลล์มีความเห็นว่าการที่สูงสุดของพระวิษณุคือก้าวมก้าวนั้น ดวงอาทิตย์ต้องอยู่ในจุดที่สูงที่สุดของท้องฟ้ามากกว่าที่อื่น แยกสลับเป็นช่วงดวงอาทิตย์ตก ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ อนึ่งคำว่า "ก้าวมก้าวนั้น" นี้ น่าจะสัมพันธ์กับที่ประทับของพระองค์ที่ว่า "อยู่บนภูเขามากกว่า" (Macdonell 1981 : 39)

3. หน้าที่

ในฐานะเทพแห่งแสงสว่าง พระวิษณุทรงประกาศว่า "เราคือ ผู้เปล่งรัศมี" ดังข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระวิษณุ พระองค์มีอะไรหรือที่เป็นความน่ารังเกียจ ในขณะที่พระองค์ทรงประกาศว่า "เราคือ ผู้เปล่งรัศมี"⁹⁸ พระองค์ทรงส่องแสงไต่กว้างไกล และเสด็จไปไต่รวกเร็ว ดังในข้อความที่ว่า "พระวิษณุ ทรงเป็นที่รักเสมือนพระมิตร ทรงไต่รับเนยใสเป็นเครื่องสังเวช ทรงรุ่งเรืองด้วยพระบารมี ทรงส่องแสงไต่กว้างไกล และเสด็จไปอย่างรวดเร็ว ขอพระองค์โปรดช่วยเหลือเราด้วย"⁹⁹

พระวิษณุทรงเป็นพระผู้สร้าง (RV.I.156.2) ทรงให้ชนชาวอารยันที่กระหายญูพิชิตได้มีส่วนในกฎฤๅษะ ดังข้อความที่ว่า "พระองค์ผู้ทรงอำนาจ ทรงมีสาม

⁹⁸ RV.VII.100.6

kimite viṣṇo paricakṣyam bhūtp̄ra yadvavakṣe
sipiviṣṭo asmi /

⁹⁹ RV.I.156.1

bhavā mitro no 'sevyo ghṛtāsutirvibhūtadyumna
evayā u saprathāḥ /

มีคำสั่ง ทรงแกรงกันและทรงช่วยเหลือให้ชนชาวอารยันผู้กระทำความดีที่อยู่ได้มีส่วนใน
กฎฤๅษะ"¹⁰⁰

ในฐานะเทพแห่งกฎศีลธรรม พระวิษณุเป็นเทพที่ทรงบำเพ็ญกรรมดีเหนือกว่า
เทพใด ๆ ทั้งข้อความที่ว่า "ในบรรดาผู้บำเพ็ญกรรมดี พระวิษณุผู้เป็นเทพแห่งสวรรค์
ทรงบำเพ็ญกรรมดีมากกว่าใคร ๆ เพื่อมิตรภาพกับพระอินทร์ พระองค์เสด็จไปทุกหน
ทุกแห่ง"¹⁰¹ พระวิษณุทรงคุ้มครองผู้กระทำความดีทุกเวลาด้วยสิ่งอันวิเศษที่ทั้งมวล
(RV.VII.99.7) ถ้าผู้ใดทำความดีและสำนึกผิดพระองค์จะทรงประทานความ
สำเร็จให้ ทั้งข้อความที่ว่า "มรรคดียชนผู้ใดมีความสำนึกผิดและถวายบูชาสักการะแด่
พระวิษณุผู้ก้าวไกล มรรคดียชนผู้นั้นย่อมประสบความสำเร็จ มรรคดียชนผู้ใดบูชาวงสรวง
ด้วยใจที่สำรวมมัน มรรคดียชนผู้นั้นจะได้รับรางวัลที่มีคุณค่าอันสำหรับมนุษย์"¹⁰²

4. อำนาจและความสามารถ

บทสวดในคัมภีร์ฤๅษะบทหนึ่ง มีข้อความระบุถึงอำนาจและความสามารถ
ของพระวิษณุไว้ว่า "มนุษย์ทั้งหลายไม่บรรลุถึงความยิ่งใหญ่ของพระองค์ซึ่งยิ่งใหญ่เหนือ

¹⁰⁰RV.I.156.5

vedhā ajinvattriṣadhasṭha āryamṛtasya bhāge
yajamānamābhajat //

¹⁰¹RV.I.156.5

ā yo vivāya sacathāya dāivya imdrāya viṣṇuḥ sukṛte
sukṛttaraḥ /

¹⁰²RV.VII.100.1

nū marto dayate sanīṣyanyo viṣṇava urugāyāya
dāsat /

pra yaḥ satrācā manasā yajāta etāvamtaṁ
maryamāvivāsāt //

กว่าการวัดค้ำยรูปทรง ข้าแต่องค์วิษณุเทพ เราผู้ถึงมรรยากาศของโลกทั้งชั้นล่างและ
ชั้นบนอันเป็นของพระองค์ แต่พระองค์ทรงผู้ถึงมรรยากาศของโลกชั้นสูงสุด"¹⁰³
พระวิษณุทรงไว้ซึ่งพระราชาอำนาจสูงสุด คือการหยั่งรู้วันที่ถูกต้อง (RV.I.156.4)
เนื่องจากพระวิษณุมีอำนาจเหนือธรรมชาตินี้เอง มหสวคหลายบทจึงพรรณานถึงอำนาจ
และความสามารถของพระองค์ในลักษณะต่าง ๆ อาทิเช่น พระวิษณุทรงเป็นผู้แข็งแรง
กว่าผู้แข็งแรงอื่น ๆ (RV.VII.100.3) ทรงเป็นผู้ทรงพลัง (RV.VII.100.5)
ผู้ก้าวเหนือโลก (RV.VII.100.4) ผู้วัดโลก (RV.VII.99.1) ผู้มีหลายร่าง
(RV.VII.100.6) ผู้กำจุนสวรรค์และกำหนดค้ำยออกโลกหันไปทางทิศตะวันออก
(RV.VII.99.2) ผู้แยกสวรรค์และโลกให้อยู่ห่างกันและครึ่งโลกไว้ ดังข้อความ
ที่ว่า "ข้าแต่พระวิษณุ พระองค์ทรงแยกสวรรค์และโลกให้อยู่ห่างจากกัน และทรงครึ่ง
โลกไว้รอบค้ำยค้ำยหมุดทั้งหลาย"¹⁰⁴ พระองค์ทรงทำลายป้อมปราการ 99 แห่งของ
อสูรคัมพร และฟาดพันวีรบุรุษจำนวนแสนของอสูรวรรจิน (RV.VII.99.5)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงประทานความสำเร็จให้แก่ผู้สวดบูชาพระองค์
(RV.VII.100.1) ทรงประทานโชคลาภ ทรัพย์สินสมบัติ และมาอาชาไนย (RV.VII.100.2)
ที่อยู่อาศัย (RV.VII.100.4) ทรงประทานความสุขแก่มนุษย์ทั่วโลกค้ำยอาหาร โคนม
และทุ่งหญ้าที่อุดมสมบูรณ์ ดังข้อความที่ว่า "พระองค์ทรงบันดาลความสุขแก่มนุษย์ทั่วโลก

103

RV.VII.99.1

paro mātrayā tanvā vrdhāna na te mahitvamanvasnuvanti /
ubhe te vidma rajasī pṛthivyā viṣṇo deva tvam
paramasya vitse //

104

RV.VII.99.3

vyastabhñā rodasī viṣṇavete dādhartha pṛthivīmabhito
mayūkhāih //

คัวยอาหาร โคนม และทุ่งหญ้าที่อุดมสมบูรณ์"¹⁰⁵

พระอัศวิน

พระอัศวินเป็นเทพเจ้าฝาแฝดในเทพปกรณัมของอินเดีย เป็นเทพเจ้าที่มีชื่อเสียงในสมัยพระเวทและสมัยทอ ๆ มา บทสวดสรรเสริญเฉพาะเทพอัศวินมีจำนวนถึง 55 บท และมีฉายานามของพระองค์ทั้งสองปรากฏรวมอยู่ในบทสวดของเทพอื่น ๆ อีกประมาณ 400 ครั้ง¹⁰⁶

คำว่า "อสุวินุ" เป็นคำศัพท์ที่สร้างรูปศัพท์จากคำนามว่า อสุว (ม้า) ลง อินุ ปัจจัยในศัพท์ที่ใช่เป็นคำคุณศัพท์แสดงความเป็นเจ้าของ แปลว่ามี คำว่า อสุวินุ จึงแปลว่า ผู้มีม้า ซึ่งอาจจะมีความหมายว่า เป็นผู้ชำนาญในการขี่ม้าก็ได้¹⁰⁷

เทพอัศวินเป็นเทพฝาแฝด มีรูปลักษณะและอุปนิสัยเหมือนกันทุกประการ การปรากฏพระองค์แต่ละครั้งจะเสด็จมาคู่กันเสมอ ฉะนั้นจึงปรากฏในรูปศัพท์ว่า อสุวินา หรือ อสุวิเนา ซึ่งเป็นรูปทวิพจน์ในประณาวรรคที่ ทวิทียาวรรคที่ และอาลปนะ ตามหลักการแจกนาม อินุ การันต์ในไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตสมัยพระเวท (Macdonell 1975 : 64) ในบทสวดสมัยพระเวทมักจะพบแต่คำว่า อสุวินา นักปราชญ์ทางภารตวิทยา ซึ่งเป็นชาวตะวันตกได้แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Two asvins หรือ Twin deities พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติศัพท์นี้เป็นภาษาไทยว่า เทพฝาแฝด อัศวิน หรือ เทพแฝดอัศวิน (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 2516 : 178)

¹⁰⁵ RV.VII.99.3

irāvati dhenumatī hi bhūtam sūyavasini manuse
dasasyā /

¹⁰⁶ คุุภาคนวนก.

¹⁰⁷ John Dowson, A Classical Dictionary of Hindu

Mythology (Delhi : Navchetan Press Private Limited, 1973),

p. 29.

เช่นเดียวกับเทพปกรณัมของกรีก เรียกเทพแฝด Castor หรือ Pollux รวมกัน
ว่า Dioscuri (ศักดิ์ศรี แยมน์คคา 2517 : 111-112)

1. กำเนิด

คัมภีร์ฤคเวทกล่าวถึงกำเนิดของเทพอัศวินแตกต่างกัน บทสวดบางบทระบุว่า
เป็นโอรสแห่งท้องฟ้า (RV.X.61.4) เป็นโอรสแห่งสวรรค์ (RV.I.182.1; 184.1)
บางบทกล่าวว่า เทพอัศวินทั้งสองมีมหาสมุทรเป็นมารดา (RV.I.46.2) และ
บทหนึ่งกล่าวว่า เป็นโอรสแฝดของเทพวิวิสวัต กับ นางสรณัญญู ดังข้อความว่า
"เทพทั้งหลายโศกซอนนางสรณัญญู ผู้เป็นอมตะให้พ้นจากมรตัยชนทั้งหลาย และเมื่อ
ได้สร้างนางผู้หนึ่งให้เหมือนกับนางสรณัญญูแล้วได้ประทานนางผู้นั้นแก่เทพวิวิสวัต
นางสรณัญญูได้ให้กำเนิดเทพอัศวินทั้งสอง และได้ทอดทิ้งเทพกุมารทั้งคู่ไว้"¹⁰⁸ แต่มี
บทสวดบางบทในคัมภีร์ฤคเวทระบุว่า เทพทั้งสองมีทวิมารดา (RV.I.112.4)
บางบทระบุว่า องค์หนึ่งเป็นเจ้าของชายแห่งชัยชนะ อีกองค์หนึ่งเป็นโอรสแห่งสวรรค์
(RV.I.181.4) และบางบทระบุถึงกำเนิดของเทพทั้งสองว่า แยกจากกัน ดัง
ข้อความว่า "ข้าแต่พระองค์ทั้งสองผู้มีกำเนิดแยกจากกัน ผู้บริสุทธิ์ ขอพระองค์เสด็จ
มาสู่ความเป็นญาติพี่น้องกับพวกเราควยเถิด"¹⁰⁹ ในคัมภีร์นิรุกตะของยาสกะ
(Nir. XII.2) มีข้อความกล่าวว่า เทพอัศวินทั้งสองมีกำเนิดแยกจากกัน องค์หนึ่ง
เป็นโอรสแห่งราตรี อีกองค์หนึ่งเป็นโอรสแห่งรุ่งอรุณ (Macdonell 1981:49)

108

RV.X.17.2

apa agūhan amṛtām martyebhyaḥ kṛtvī savarnam

adaduh vivasvate /

uta asvināu abharat yat tat āsīt ajahāt um dva

mithunā saranyuh //

109

RV. V.73.4

nānā jātau arepasā saṃ asme bandhum ā iyathuh //

2. รูปสมบัติ

วรรณคดีสันสกฤตในสมัยพระเวทมีข้อความพรรณนาถึงรูปสมบัติของเพชอัศวินว่า เป็นเทพที่งัดงามยิ่งกว่าเทพใด ๆ (RV.I.34.6; 47.5; V.75.8; VI.62.5, 11; 63.1; VIII.5.5; 22.18; X.93.6) เป็นเทพที่สว่างสกลไส (RV.VII.68.1) เป็นเจ้าแห่งแสงแวววาว (RV.VIII.22.14) เป็นเจ้าแห่งแสงสกุไสสีทอง (RV.VIII.8.2) และเป็นเทพที่มีผิวสีน้ำตาล (RV.VIII.26.6) ความงามเลิศของเพชอัศวินนั้นทำให้พระองค์ได้รับฉายานามว่า สุกัสปตี เจ้าแห่งความงาม ทั้งคำร้องเรียกพระองค์ในบทสวดบทนี้

ข้าแต่เพชอัศวินทั้งสอง ขอพระองค์โปรดประทานเกสรจากสวรรค์แก่พวกเรา
สามครั้ง โปรดประทานยาจากพื้นโลกแก่พวกเราสามครั้ง และโปรดประทาน
ยาอันมีอยู่ในน้ำแก่พวกเราสามครั้ง ข้าแต่พระองค์ทั้งสองผู้เป็นเจ้าแห่งความ
งาม ขอพระองค์โปรดประทานความเมตตากรุณา ความสุข และความมีสวัสดิภาพ
แก่บุตรของข้าฯ คิวยเดก และโปรดประทานความคุ้มครองแก่เขาเป็นตรีคุณ¹¹⁰

เพชอัศวินนอกจากจะมีความงามเป็นรูปสมบัติที่เด่นแล้ว พระองค์ยังมีความเป็นหนุ่ม
ยิ่งกว่าหวยเทพอื่น ๆ คิวย พระองค์เป็นหนุ่มตลอดกาลจึงได้สมญานามว่า ยูวัน-ผู้เป็น
หนุ่ม (RV.I.117.14) อชระ-ผู้ไม่ชรา (RV.I.112.9) และอชระยู-ผู้ไม่ตกอยู่ใน
อำนาจของความแก่ ทั้งคำร้องเรียกพระองค์ในบทสวดบทนี้

ในเวลากลางคืน ขอพระองค์ทั้งสองโปรดนำข้าพหุระผู้ห่อหุ้มพระองค์ไปจาก
จักรวาล โดยเส้นทางทั้งหลายที่สะดวกในบรรยากาศ ข้าแต่พระนาสคยะ

¹¹⁰RV.I.34.6

trino asvinā divyāni bheṣajā triḥ pāthivāni
triru dattam adbhyah /
omanā samyormamakāya sūnave tridhātu sarma
vahatam subhaspatī //

ทั้งสอง ผู้ไม่ตกอยู่ในอำนาจของความแก่ พระองค์ทรงบำงูเราทั้งหลายออก
คยวรดที่สามารถศักดิ์โหชาคัสะบันโค¹¹¹

3. หน้าที่

บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤคเวทมีข้อความกล่าวถึงเทพอัศวินว่า ทรงปรากฏ
พระองค์พร้อมกับการ เริ่มยามรุ่งอรุณ (RV.I.72.4; 157.1) ซึ่งทำให้พระองค์ได้
รับฉายานามว่า ปรากรรยช ผู้เทียมรดแก่เช้าตรู่ (RV.I.22.1) และบทสวดหลาย
บทระบุว่า ในฐานะเทพแห่งรุ่งอรุณ พระองค์ช่วยขจัดความมืดให้กับผู้สวดบูชา ดัง
ข้อความว่า "ข้าแต่เทพอัศวินทั้งสอง ผู้ทรงความสว่าง ขอพระองค์โปรดช่วยชีวิต
พวกเราให้พ้นพ้นความมืด ขอพระองค์โปรดประทานความแข็งแรงแก่พวกเราเถิด"¹¹²
บทสวดหลายบทมีข้อความกล่าวถึงเทพอัศวินว่า มีความเกี่ยวข้องกับเทวีแห่งรุ่งอรุณ
และเทพอาทิตย์ เช่นว่า อูษาเทวีเป็นน้องสาวของพระองค์ (RV.I.180.2)
อูษาเทวีปลุกพระองค์ (RV.III.58.1; VII.9.17) อูษาเทวีเกิดเมื่อเทพอัศวิน
เทียมรด (RV.X.39.12) และเทพอัศวินจะเสด็จตามรดของอูษาเทวีไปในรดของ
พระองค์ (RV.VIII.5.2) บทสวดอีกบทหนึ่งระบุว่า เทพสวิกฤโคจักษ์ให้รดของเทพ
อัศวินเคลื่อนลงสู่โลกมนุษย์ในเวลาก่อนรุ่งอรุณ ดังข้อความว่า "ก่อนเวลารุ่งอรุณ
เทพสวิกฤจะทรงส่งรดของพระองค์ทั้งสองที่หลากสีและชะโลมคัยเนยใส มาเพื่อ

111
RV.I.116.20

parivīṣṭam jāhuṣam viśvataḥ sīm sugebhirnaktamūhathu
rajobhih /

vibhimdunā nāsatyā rathena viparvatān ajaryū
ayātam //

112
RV.I.46.6

yā naḥ pīparadaśvinā jyotiṣmatī tamastirah /
tāmasme ṛasāthāmisam //

การบูชาของพวกเขา"¹¹³

นอกจากการเป็นเทพแห่งรุ่งอรุณแล้ว หน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเทพอัศวินก็คือ การเป็นแพทย์ หรือการเป็นแพทย์แห่งหอยเทพเพราะพระองค์ได้รับฉายาชื่อว่า เทวภิษชะ แพทย์แห่งหอยเทพ (RV.I.116.16; AV.II.7.53.1; TB.III.1.2.13; ŚBr.IV.1.5) และพระองค์มีพิภพเภสัช (RV.I.34.6) มหสวคหลายมที่มีข้อความพรรณนาถึงความสามารถในการรักษาโรคของพระองค์ เช่น ในบทที่ว่า "บิคาของฤทธาสะไค้ทำให้วงศาของฤทธาสะวอกเพราะเหตุที่เขาปล่อยให้หมาป่าฆ่าแกะร้อยตัว ข้าแก่พระนาสคยะทั้งสอง ผู้ประทานความช่วยเหลืออย่างน่าอัศจรรย์ ผู้เป็นแพทย์ พระองค์ประทานวงศาทั้งสองเพื่อการเห็นที่ปราศจากเขจจ่ากค้แก่เขา"¹¹⁴ พระอัศวินทรงมีความสามารถในการรักษาโรคร้ายต่าง ๆ เช่น ทรงรักษาคนตาบอด คนป่วย คนพิการให้หายเป็นปกติได้ (RV.X.39.3) ปราวฤช ผู้กายบอดและขาพิการ เทพอัศวินช่วยรักษาตาและขาของเขาให้หายเป็นปกติได้ (RV.I.112.8) กลิ ผู้แก้ห่มมไค้สวค อ่อนวอนขอให้พระองค์ช่วยชุมตนเองให้กลับเป็นหนุ่มไค้สำเร็จ (RV.X.39.8)

4. อำนาจและความสามารถ

ในคัมภีร์ฤคเวท มีข้อความระบุถึงอำนาจและความสามารถของเทพอัศวินไว้ในมหสวคบทหนึ่งว่า

ข้าแก่พระองค์ทั้งสองผู้มีความเพลลคเพลลนเป็นอันมากเพื่อเกุยกฤษค้ชื้อเสียง ชิกาของสุรบเพค้ชื้อนสรฤชของพระองค์ทั้งสองที่บรรทุกความช่วยเหลือร่อยประการ ข้าแก่พระองค์ทั้งสองผู้วิรบรุษ ผู้มีอำนาจเหนือขรรรมชาติ ผู้เป็นนักพอนในเชือสาย

¹¹³RV.I.34.10

yuvorhi pūrvam savitośaso rathamṛtāya citram
ghrtavam̐tamisyati /

¹¹⁴RV.I.116.16

satam meśānvr̥k̐ye cakṣadānṛjrasvam tam pitāmdham cakāra /
tasmā aksī nāsatyā vicakṣa ādhattam dasrā
bhiśajāvanarvan //

แห่งทวยเทพ พระองค์เสด็จมาปรากฏ ณ ที่นี้ด้วยอำนาจทั้งหลายที่เหนือธรรมชาติ¹¹⁵

เนื่องจากเทพอัศวินมีอำนาจเหนือธรรมชาตินี้เอง มทสวดหลายบทจึงพรรณนาถึงอำนาจและความสามารถของพระองค์ในลักษณะต่าง ๆ เช่น พระองค์สามารถแปลงกายได้หลายอย่าง (RV.I.117.9) ทรงพลังกำลังมาก (RV.VI.62.5) ทรงช่วยให้โคที่เป็นหมันมีน้ำนมได้ (RV.I.112.3) เช่นทรงช่วยศุภยูคีณทางไกลและหิวกระหายน้ำเป็นอย่างยิ่ง โคคิมมีน้ำนมจากแม่โคของเขที่เป็นหมัน (RV.I.116.22) ในคัมภีร์อถรรพเวทและโคทเรยะพราหมณะมีข้อความกล่าวว่า เทพอัศวินเป็นแพทย์แห่งสวรรค์ เป็นผู้พิทักษ์ความเป็นอมตะและเป็นผู้ช่วยเหลือผู้สวค้อนอนวอนให้รอดกาย (AV.VII.53.1; TB.III.1.2.13)

นอกจากอำนาจที่เหนือธรรมชาตินี้แล้ว เทพอัศวินยังได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ประทานความช่วยเหลือที่รวดเร็วที่สุด และทรงมีความสามารถช่วยคนให้พ้นจากความทุกข์ทรมานในเรื่องทั่ว ๆ ไป (RV.I.112.2; 118.3)

นอกจากนี้เทพอัศวินยังได้รับการสวค้อนอนวอนขอให้ประทานทรัพย์สมบัติเช่น พระองค์ได้รับการสวค้อเชิญให้มาสู่บ้านวันละสามครั้ง พร้อมทั้งขอให้พระองค์ทรงนำทรัพย์สมบัติที่นายินคิมมาประทานแก่ผู้สวค้อชวา (RV.I.34.4-5) และขอให้หน้าโลกทรัพย์ไม่ว่าจากสวรรค์หรือมหาสมุทรมาวางไว้รอบ ๆ ผู้สวค้อชวาคัย คังข้อความในบทสวดที่ว่า

ข้าแต่เทพอัศวินทั้งสอง ผู้ประทานความช่วยเหลือที่นำอัสตุรุธย์ ผู้บูรทุกทรัพย์สมบัติไว้ในรถ ขอพระองค์โปรดนำอาหารทั้งหลายไปให้แก่พระเจ้าสุทาสเดึก ขอพระองค์โปรดวางโลกทรัพย์อันเป็นที่นาปราดนออย่างยิ่ง ไม่วาจากสวรรค์

¹¹⁵ RV.VI.63.5

adhi sriye duhitā sūryasya ratham tasthāu purubhujā
satotim /
pra māyābhir māyina bhūtamatra nara nrtu
janimanyajñiyanam //

หรือจากมหาสมุทรไว้รวม ๆ พวกเราเด็ก¹¹⁶

นอกจากทรัพย์สินสมบัติแล้ว เทพธิดายังประทานความช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ทรงช่วยเหลือนักรบในการพนันที่อัปโชค และประทานกำลังในการสงคราม (RV.I.112.24) ทรงช่วยคุ้มครองคานเกษกรกรรม (RV.I.117.21; AV.III.10.6, 12; SB.III.2.2.12) และทรงประทานพรแก่ผู้สวดบูชาพระองค์ด้วยการให้เขามีอายุยืนยาว มีนัยน์ตาดี พ้นจากโรครภัยไข้เจ็บ ปราศจากศัตรู ไร้ร้าย และมีลูกหลานมากมาย (RV.I.34.11; 116.7; VIII.8.13)

อุษาเทวี

อุษาเทวีเป็นหนึ่งในจำนวนเทวีที่มีผู้นับน้อยองค์ในวรรณคดีสมัยพระเวท และจัดว่าเป็นเทวีผู้มีความเด่นเหนือเทวีทั้งหลาย บทสวดสรรเสริญอุษาเทวีลำพังมีจำนวนถึง 21 บท และปรากฏบทสวดสรรเสริญร่วมกับเทพอื่น ๆ อีกประมาณ 170 ครั้ง¹¹⁷

คำว่า "อุษสฺ" เป็นคำนามสกริลิงค์ ประกอบรูปศัพท์จากธาตุ อุษฺ หรือ วสฺ แปลว่า ส่องแสง หรือ สว่างสดใส อุษสฺ แปลว่า แสงสว่างในยามเช้า รุ่งอรุณ หรือแสงสว่างในยามเย็น เมื่อแจกรูปเป็นทวิพจน์ หมายถึง เวลากลางคืน และเวลาเช้า (Monier-williams 1981 : 220) บทสวดในคัมภีร์ฤคเวทบทหนึ่ง (RV.VIII.41.3) ระบุว่า แสงอุษา มี 3 เวลา คือ เวลาเช้า เวลาเที่ยง และเวลาเย็น

¹¹⁶RV.I.47.6

sudāse dasrā vasu bibhata rathe prkso

vahatamasvinā /

rayim samudraduta va divasparyasme dhattam purusprham //

¹¹⁷กุภาคณนวก.

1. กำเนิก

บทสวดในคัมภีร์ฤคเวทกล่าวถึงกำเนิกของอุษาเทวีแตกต่างกัน บทสวดบางบทระบุว่า อุษาเทวีเป็นธิดาแห่งสวรค์ (RV.I.124.3; IV.52.1; V.80.5, 6) ทั้งข้อความที่ว่า "ธิดาแห่งสวรค์พระองค์นี้ ทรงสวมพิศตรามรณสว่างไสว และทรงปรากฏกายขึ้นทางทิศตะวันออก"¹¹⁸ บางบทระบุว่า อุษาเทวีเป็นธิดาของสวรค์และปฤติวี (RV.I.124.5) บางบทระบุว่า พระวิษณุและพระอินทร์เป็นผู้ให้กำเนิก (RV.VII.99.4) แต่ที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือบทที่ระบุว่า อุษาเทวีกำเนิกจากความมึนคั่งในข้อความที่ว่า "เทวีผู้หยั่งรู้อารมณ์ของวันแรก ทรงกำเนิกจากความมึน เป็นผู้มีสีสว่างแกมขาว พระเทวีผู้ประหนึ่งสาวรุ่นครุณี ทรงรู้ถึงกฎของฤคะ และเสด็จมาสู่ที่ ๆ กำหนดไว้ทุก ๆ วัน"¹¹⁹ ความคิดเช่นนี้จะเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากจะชี้ให้เห็นว่า กวีหรือฤคิโบริภาพคงสังเกตเห็นแสงสีชมพู หรือสีแดงเรื่อ ๆ ของดวงอาทิตย์ที่ฉายแสงจับขอบฟ้าเวลารุ่งอรุณเมื่อสิ้นสุดความมึน จึงอุปมาว่า อุษาเทวี เกิดจากความมึน

2. รูปสมมติ

ข้อความที่พรรณนาถึงรูปสมมติของอุษาเทวีแสดงภาพของปรากฏการณ์ธรรมชาติในยามรุ่งอรุณที่ท้องฟ้ามีสีสว่างแกมขาวและสีแดงเรื่อสกลไส โดยพรรณนาในลักษณะและความเป็นอยู่ของสตรีสาวผู้ทรงความงาม ทั้งข้อความที่ว่า "พระเทวีเสด็จนำหน้า ทรง

¹¹⁸ RV.I.124.3

esā divo duhitā pratyadarsi jyotirvasanā
samanā purastāt /

¹¹⁹ RV.I.123.9

jānatyahnah prathamasya nama sukra kṛsnādajaniṣṭa
svitīcī /

ṛtasya yoṣā na mināti dhāmāharaharniṣkṛtamācarantī //

มีพระสิริโฉมงดงาม ทรงปลุกผู้คนให้ตื่น และทรงกระทำหนทางให้ไปมาได้สะดวก"¹²⁰

อุษาเทวีทรงเป็นสาวรุ่นครุฑี และมีสิริระว่างทั้งงดงาม (RV.I.123.10) ทั้งข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระเทวี พระองค์ผู้เค้นค้ำยรูปทรงทั้งงามประหนึ่งสาวรุ่นครุฑี เสด็จไปหาเทวะผู้มีความปรารถนา"¹²¹

อุษาเทวีทรงสวมพัศตราภรณ์สว่างไสว (RV.I.124.3) ทรงประดับประคาร่างกายรัศมีทั้งหลายของพระสุริยะ ทั้งในข้อความที่ว่า "พระเทวีสว่างสกลใส ส่องแสงระยิบระยับ และประดับประคาร่างกายรัศมีทั้งหลายของพระสุริยะ เสมือนหนึ่งหมู่หญิงสาวจำนวนมากไปร่วมประชุมกันอยู่"¹²²

อิริยาบถของอุษาเทวีเป็นเช่นเดียวกับมนุษย์ ทั้งข้อความที่ว่า "ร่างของพระเทวีอวบค้ำยรัศมีสว่างไสว จึงดูเสมือนว่าประทับยืนตรงเพื่อว่าพวกเราจะได้เห็น"¹²³

¹²⁰ RV.V.80.2

eṣā janam darsatā bodhayantī sugānpathah
kṛnavatī yātyagre /

¹²¹ RV.I.123.10

kanyeva tanvā śasadānam eṣi devi devamiyakṣamaṇam /

¹²² RV.I.124.8

vyucchantī rasmibhiḥ sūryasyāmjyamkte
samanegā iva vraḥ //

¹²³ RV.V.80.5

eṣā subhrā na tanvo vidānordhveva snātī dr̥saye
no asthāt /

3. หน้าที่

บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤคเวท มีข้อความกล่าวถึงอุษาเทวีในฐานะเทพ
แห่งแสงสว่างในยามรุ่งอรุณ (RV.I.124.13) ว่า พระองค์จะปรากฏกายขึ้นทาง
ทิศตะวันออกอย่างสม่ำเสมอ (RV.I.123.4; 124.3, 6; V.80.4) ทรงฉาย
แสงทั่วฟากฟ้าอันกว้างขวาง และทรงซัดความมืดด้วยแสงสว่าง (RV.I.123.1;
124.5; IV.52.5, 6; V.80.3) ดังข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระเทวีผู้ทรงแสงสว่าง
ไสว เมื่อพระองค์ทรงฉายแสงทั่วฟากฟ้าอันกว้างขวางแล้ว ทรงซัดความมืดด้วย
แสงสว่าง ข้าแต่อุษาเทวีโปรดช่วยเหลือเราด้วยอำนาจของพระองค์ด้วยเถิด"¹²⁴
อุษาเทวีเสด็จมาเป็นองค์แรกในยามรุ่งอรุณ (RV.I.123.2; V.80.6) ทรงประทาน
แสงสว่างในยามเริ่มต้นวันใหม่ (RV.V.80.2) ทรงปลุกผู้หลับใหล (RV.I.124.4)
และทรงนำเสด็จพระสุริยะให้ดำเนินไป ดังข้อความที่ว่า

เหล่านักปราชญ์สรรเสริญอุษาเทวีผู้นำเสด็จพระสุริยะด้วยบทสวดสรรเสริญ
ทั้งหลาย พระเทวีทรงเป็นผู้มีเส้นทางโคจรที่สว่างไสว ทรงความ
ยิ่งใหญ่ ทรงความเที่ยงธรรม ทรงมีสีแสดเรื่อ และทรง
ความสว่าง¹²⁵

ในฐานะเทวีผู้พิทักษ์กฎแห่งจักรวาล อุษาเทวีไม่เคยเปลี่ยนแปลงกฎ
แห่งสวรรค์ (RV.I.124.2) ทรงความสม่ำเสมอตามกฎฤคะ (RV.V.80.1, 4)

¹²⁴RV.IV.52.6

āpaprūṣī vibhāvāri vyāvarjyotiṣā tamah /
uṣo anu svadhāmava //

¹²⁵RV.V.80.1

dyutadyāmanam bṛhatīmṛtena ṛtāvarīmaruṇapsum
vibhātīm /
devīmuṣasam svarāvahantīm prati viprāso
matibhirjaramte //

และทรงปฏิบัติตามกฏฤๅษะ (RV.I.123.13; 124.3) ทั้งข้อความที่ว่า "อุษาเทวี ทรงปฏิบัติตามกฏฤๅษะ ขอพระองค์โปรดประทานการศักดิ์สิทธิ์ที่ให้แก่เรากวียเถิด"¹²⁶

4. อำนาจและความสามารถ

อุษาเทวีทรงความหลากหลายในลีลา และทรงมีพลังเป็นสองเท่าของผู้อื่น ทั้งข้อความที่ว่า "พระเทวีทรงความหลากหลาย ทรงมีพลังเป็นสองเท่า และทรงปรากฏ รุ่งทางทิศตะวันออก"¹²⁷ พระองค์ทรงฉายแสงทั่วฟ้าอันกว้างขวาง (RV.IV.52.5, 6) ทรงซจึคความมืดกัวยความสว่าง (RV.IV.52.6) และทรง ชับไลศักร (RV.IV.52.4)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงประทานพรหัยสมบัติและความมั่งคั่งให้กับผู้สวค บุษบา (RV.I.123.2, 6; 124.13; IV.52.3) และทรงนำมาซึ่ง "ความสุข" ทั้งข้อความที่ว่า "ทวยเทพในยามรุ่งอรุณทรงมั่งคั่งกัวยเหล่าม้าอาชาไนย ฝูงโค และสิ่งที ึ่งงามทุกประการ พระองค์ทรงกำเนิรร่วมกับรศมีของพระสุริยะ ทวยเทพเหล่านั้นเสด็จ จากไป แล้วเสด็จกลับมาอีก ทรงนำมาซึ่งสิ่งที่มีชื่อว่า "ความสุข"¹²⁸

¹²⁶RV.I.123.13

ṛtasya rāsmīmanuyacchamānā bhadrāmbhadram
kratumasmāsu dhehi /

¹²⁷RV.V.80.4

esā vyenī bhavati dvībarhā āviskr̥vānā tanvam
purastāt /

¹²⁸RV.I.123.12

āsvāvatīrgomatīrviśvavārā yatamānā rāsmibhiḥ
sūryasya /

parā ca yamti punarā ca yamti bhadrā nāma
vhamānā uśasah //

อุษาเทวีทรงประทานความเมตตากรุณา ทรงส่องแสงสว่างแก่คนทุกคน
ไม่ว่าจะเป็นผู้ต่ำต้อย หรือสูงส่งก็ตาม ทั้งข้อความที่ว่า

พระเทวีทรงปรากฏกายให้ทุกคนได้เห็นอย่างสม่ำเสมอ พระองค์ไม่เคยปฏิเสธ
ใครเลยไม่ว่าจะเป็นญาติหรือมิใช่ญาติก็ตาม พระเทวีทรงเด่นกว่าผู้อื่นด้วย
เรือนร่างที่ปราศจากจุด และไม่เคยละเว้นที่จะส่องแสงไปยังผู้ที่ต่ำต้อยหรือ
ผู้ที่สูงส่งเลย¹²⁹

พระสวิตถ

พระสวิตถเป็นเทพที่มีความสำคัญของคหนึ่งในวรรณคดีพระเวท ดังจะเห็นได้
จากบทสวดที่สรรเสริญพระองค์ตามลำพังถึง 11 บท และปรากฏในบทสวดสรรเสริญ
ร่วมกับเทพอื่น ๆ อีกประมาณ 98 ครั้ง¹³⁰

คำว่า "สวิตถ" เป็นคำนาม पुलลิงค์ ประกอบรูปศัพท์จากธาตุ สู แปลว่า
กระตุ้น ผัดกัน ทำให้มีชีวิต ทำให้สดชื่น สร้างสรรค์ ผสม สวิตถ แปลว่า ผู้กระตุ้น
ผู้ทำให้มีชีวิต ผู้ปลุกให้ตื่น สายณะอธิบายว่า สวิตถคือดวงอาทิตย์ก่อนเวลาอุทัย

(Monier-Williams 1981 : 1190) สายณะอธิบายว่า เวลาของพระสวิตถ คือ
เวลาที่ความมืดดำหมดสิ้นไปแล้ว แต่บางครั้งพระสวิตถก็ได้รับการกล่าวถึงว่า เป็นผู้
ส่งความหลับมา และด้วยเหตุนี้ พระสวิตถก็ต้องมีความเกี่ยวข้องกับเวลาเย็น
เช่นเดียวกับในเวลาเช้า (Macdonell 1981 : 33) บทสวดฤคเวทบทหนึ่งระบุว่า
พระสวิตถทรงส่องแสงตามหลังอุษาเทวี ทั้งข้อความที่ว่า "พระสวิตถผู้ประเสริฐสุด

¹²⁹ RV.I.124.6

evedeṣā purutamā dr̥ṣe kaṃ nājāmiṃ na pari vṛṇakti
jāmiṃ /

arepaṣā tanvā śasādānā nārbhādīṣate na maho vibhātī //

¹³⁰ ฤคภาคยนาถ.

ทรงส่องแสงตลอดฟ้าทั้ง ทรงส่องแสงตามอุษาเหว¹³¹

1. กำเนิด

บทสวดฤคเวทกล่าวถึงกำเนิดของพระสวิตฤไว้อย่างชัดเจนว่า พระองค์ทรงเป็นโอรสแห่งสายน้ำ ดังข้อความที่ว่า "ขอท่านจงอัญเชิญพระสวิตฤผู้เป็นโอรสแห่งสายน้ำเพื่อการพิทักษ์รักษา เราชื่นชมยินดีต่อกฎข้อบังคับทั้งหลายของพระองค์"¹³² ยาสกะกล่าวว่าพระสวิตฤ ทรงประทับอยู่ในบรรยากาศ เพราะพระองค์ทรงก่อให้เกิดฝน (Macdonell 1981 : 33) ความคิดเช่นนี้จะเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากจะชี้ให้เห็นว่ากวีหรือฤมิโบราณคงสังเกตเห็นพระอาทิตย์ในลักษณะที่ปรากฏอยู่ตามกลางสายฝน จึงอุปมาว่า พระสวิตฤเกิดจากสายน้ำ

2. รูปสมบัติ

ข้อความที่พรรณนาถึงรูปสมบัติของพระสวิตฤแสดงภาพของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติในลักษณะของมนุษย์ อาทิเช่น ทรงมีพระชีวหาทอง (RV.VI.71.3) พระพาหาทอง (RV.VI.71.1, 5; VII.45.2) พระหัตถ์กว้างงงาม (RV.II.38.2; III.33.6) พระหัตถ์และพระเกศาสีทอง (RV.I.35.9, 10; X.139.1) พระเนตรสีทอง (RV.I.35.8) ดังในข้อความที่ว่า

พระสวิตฤ ผู้มีพระเนตรสีทอง เสด็จมาประทานรัตนะอันมีค่าแก่ผู้บูชาพระองค์¹³³

¹³¹ RV.V.81.2

vi nākamakhyatsavitā vareṇyo 'nuprayānamuṣaso

vi rājati //

¹³² RV.I.22.6

apāṃ napātamavase savitāramupa stuhi /

tasya vratānyuṣmasi //

¹³³ RV.I.35.8

hiranyākṣaḥ savitā deva āgāddhadratnā

dāsuṣe vāryāni //

พระสวิตฤๅ ผู้มีพระหัตถ์สีทอง ผู้คล่องแคล่วว่องไว เสกข์ไปในระหว่างสวรรค์
และโลกทั้งสอง¹³⁴

พระสวิตฤๅ ทรงมีพระเศวตสีทอง มีรัศมีแห่งพระสุริยะ เสกข์ขึ้นทางทิศตะวันออก
และทรงความสว่างอันเป็นนิรันดร์¹³⁵

พระสวิตฤๅทรงฉลองพระองค์สีน้ำตาลอ่อน (RV.IV.53.2) ทรงมีราชรถ
สีทองพร้อมด้วยเสาศีทอง และม้าทรงของพระองค์มีสีน้ำตาลอมแดง ทั้งในข้อความ
ต่อไปนี้ "พระสวิตฤๅ ผู้ทอดพระเนตรกฤษรพส์ทัว เสกข์มาด้วยราชรถสีทอง¹³⁶
องค์เทวะผู้ศักดิ์สิทธิ์เสกข์ไปตามที่สูงและทางลาด เสกข์ไปพร้อมด้วยม้าอาชาไนย
สองตัวที่มีสีน้ำตาลอมแดงสวยงาม"¹³⁷

3. หน้าที่

บทสวดหลายบทในคัมภีร์ฤๅคเวทกล่าวถึงพระสวิตฤๅว่า พระองค์ทรงความ
ศักดิ์สิทธิ์ มีรัศมีสีต่าง ๆ ทั้งข้อความที่ว่า "เทพสวิตฤๅผู้ศักดิ์สิทธิ์ ผู้มีรัศมีสีต่าง ๆ ผู้
ทรงอำนาจเหนือบรรยากาศอันมีคัมภีร์ เสกข์ขึ้นสู่ราชรถที่ประทับด้วยไข่มุกเป็นสรพรูป

¹³⁴ RV.I.35.9

hiranyapāṇiḥ savitā vicarṣanirubhe dyāvapṛthivī
amtariyate /

¹³⁵ RV.X.139.1

sūryarasmirharikesaḥ purastātsavitā jyotisdayāṃ
ajasraṃ /

¹³⁶ RV.I.35.2

hiranyayena savitā rathenā devo yāti bhuvanāni
pasyan //

¹³⁷ RV.I.35.3

yāti devaḥ pravatā yātyudvatā yāti subhrābhyāṃ
yajato haribhyāṃ /

มีคุณสมบัติที่ยิ่งใหญ่" ¹³⁸ พระสวิตฤๅเสด็จมาจากสวรค์วันละ 3 ครั้ง (RV.III.56.6) ในฐานะเทพแห่งแสงสว่าง พระองค์ทรงนำแสงสว่างมาสู่ปวงชน (RV.I.35.5) ทรงส่องแสงสว่าง (RV.V.81.3) แสงสีทอง (RV.III.38.8) ทรงกลมล้อมสัวให้หลิมและปลุกให้ตื่น (RV.VII.45.1) พระองค์เสด็จไปในระหว่างสวรค์และโลก ทรงทำให้บรรยากาศที่มีคมกึกกลับกลายเป็นฟากฟ้าที่สว่างไสว (RV.I.35.9) ทรงมีรัศมีแห่งพระสุริยะ เสด็จขึ้นทางทิศตะวันออกและทรงแสงสว่างอันเป็นนิรันดร์ (RV.X.139.1) ทรงขับไล่อรตของเทพอัศวินก่อนรุ่งอรุณ (RV.I.34.10) ทรงส่องแสงตลอดฟากฟ้า และทรงส่องแสงตามหลังอุษาเทวี (RV.V.81.2)

เทพสวิตฤๅทรงเป็นเทพแห่งกฏศีลธรรม ทรงมีธรรมะคือความสัตย์ ทรงพิทักษ์จักรวาล ทรงตั้งอยู่ในศีล ทรงพระเมตตาการุณา และประทานการคุ้มครองแก่ผู้สวดบูชาพระองค์ ดังในข้อความที่ว่า

พระสวิตฤๅทรงมีความสัตย์เป็นธรรมะเหมือนเฑาะและทรงประทับอยู่ในสนามรบแห่งหทัยสมมติที่ไคมาจากการทอสูเหมือนพระอินทร์ ¹³⁹

พระองค์ประทับนั่งกลางสวรค์ ทอพระเนตรคูหม่มมนุษย์ ทรงพิทักษ์สวรค์ โลก และบรรยากาศ พระองค์ทอพระเนตรคูจักรวาลทั้งหลายที่เรื่องรองควยเนยใส

¹³⁸

RV.I.35.4

abhīvr̥tam kṛṣṇāirviśvarūpam hiranyasamyam

yajato br̥hamtam /

āsthadratham savitā citrabhānuḥ kṛṣṇā rajāmsi

taviṣim̐ dadhānaḥ //

¹³⁹

RV.X.139.3

deva iva savitā satyadharmemdro na tasthāu samare

dhanānam //

และทอคุพระเนตรความสว่างไสวที่อยู่ระหว่างทิศตะวันออกและทิศตะวันตก¹⁴⁰
 ขอสูรยมีพระหัตถ์สีทอง ทรงสีสุ ทรงพระกรรพ และประธานการคุ้มครองที่
 ไปรคเสกข์มาทางนี้ ไปรคขับไลพวกภราษณ์มีวิญญูณชั่วร้าย องค์เทวะโคกรับ
 บทสวคสรเสริญในยามเย็น¹⁴¹

4. อำนาจและความสามารถ

คัมภีร์ฤคเวทมีข้อความระบุถึงอำนาจและความสามารถของพระสวิกฤไว้
 ในบทสวคบทหนึ่งว่า "ทวยเทพอื่น ๆ เสกข์ติดตามเส้นทางโคจรและความยิ่งใหญ่
 ของเทพองค์นี้ไปถวายพระราชอำนาจ เทพองค์ใด เสกข์ข้ามบรรยากาศของโลกด้วย
 พละกำลัง เทพองค์นั้นคือเทพสวิกฤผู้ส่องแสงสว่าง"¹⁴²

เนื่องจากเทพสวิกฤมีอำนาจเหนือธรรมชาตินี้เอง บทสวคหลายบทจึง
 พรรณนาถึงอำนาจและความสามารถของพระองค์ในลักษณะต่าง ๆ เช่นพระองค์ผู้

¹⁴⁰ RV.X.139.2

nṛcakṣā eṣa divo madhya āsta āpaprivaṅrodasī
 antarikṣam /
 sa visvācīrabhi caṣṭe ghṛtācīrantarā pūrvamaparam
 ca ketum //

¹⁴¹ RV.I.35.10

hiranyahasto asuraḥ sunīthaḥ sumrīkaḥ svavam
 yātvarvān /
 apasedhanrakṣaso yātudhānānasthāddevaḥ
 pratidoṣam grṇānaḥ //

¹⁴² RV.V.81.3

yasya prayāṅamanvanya idyayurdevā devasya
 mahimānamojasā /
 yaḥ pāṛthivāni vimame sa etaso rajāmsi devaḥ
 savitā mahitvanā //

ทรงศีลและทรงพลัง (RV.I.35.7) ผู้กระตุนให้มนุษย์ทำงาน พร้อมทั้งให้สัตว์ 2 เท้า และสัตว์ 4 เท้าเคลื่อนไหว (RV.I.124.1)

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงประทานการช่วยเหลือในเรื่องทั่ว ๆ ไป อาทิ ทรงขับไล่พวกธรรมาศที่มีวิญญานชั่วร้าย (RV.I.35.10) ทรงชจัดโรคภัยไข้เจ็บ (RV.I.35.9) และอันตรายทั้งหลาย (RV.I.35.3) นอกเหนือจากที่กล่าวมา พระองค์ยังทรงประทานสิ่งที่ตั้งใจแก้สัตว์สองเท้าและสัตว์สี่เท้า (RV.V.81.2) ทรงประทานทรัพย์สมบัติ (RV.V.81.3) และรักษานะอันมีค่าแก่ผู้บูชาพระองค์ (RV.I.35.8)

พระปฐมัน

พระปฐมันเป็นเทพที่สำคัญองค์หนึ่ง บทสวดสรรเสริญพระองค์ตามลำพังมีถึง 8 บท และปรากฏในบทสวดสรรเสริญร่วมกับเทพอื่น ๆ อีกประมาณ 120 ครั้ง¹⁴³

คำว่า "ปฐมัน" เป็นคำนาม पुलลิงค์ ประกอบรูปศัพท์จากธาตุ ปฺฐ แปลว่า บำรุงเลี้ยง เพิ่มพูน ปฺฐมนุ แปลว่า ผู้บำรุงเลี้ยง แมกโคคเนลอธิบายว่าในทาง นิรุกติศาสตร์ ปฺฐมนุ มีความหมายว่า ผู้เจริญรุ่งเรือง ผู้มีศักดิ์ ประกอบรูปศัพท์จาก ธาตุ ปฺฐ ที่แปลว่า ทำให้เจริญเติบโต (Macdonell 1981 : 37)

1. กำเนิด

ในคัมภีร์ฤคเวท ระบุถึงกำเนิดของพระปฐมันไว้ไม่แน่นอน กล่าวคือ บทสวดบางบทระบุว่า พระอัศวินทั้งสองเป็นเทพผู้บิดา (RV.X.85.14) บางบท ระบุว่าทวยเทพได้ให้เทพปฐมันแก่นางสุรยา ผู้เป็นชายาของเทพอัศวิน (RV.VI.58.4) และยังกล่าวว่า พระองค์ทรงเป็นผู้เกี่ยวพาราสิมารคาของตน ดังในข้อความที่ว่า "ข้าฯ พுகเกี่ยวพาราสิมารคา ขอภรรคาของพระอินทร์ผู้เป็นสหายแห่งข้าฯ และเป็น

ซูริกของน้องสาวของเราจงไคยินเด็ก"¹⁴⁴ สายณะอธิบายว่า มารดาในที่นี้คือ เทพรากรี ส่วนน้องสาวคืออุษาเทวี แกกัรพิชกล่าวว่ มารดานั้นน่าจะเป็นเทวีสุรยา (Griffith 1973 : 320)

2. รูปสมบัติ

ข้อความที่พรรณนาถึงรูปสมบัติของพระปุษันมีไม่มาก ส่วนใหญ่จะพรรณนาใน ลักษณะของมนุษย์ เช่น ทรงเหยียบย่ำคนชั่วด้วยพระบาท คึงข้อความที่ว่า "ขอพระองค์ โปรดทำลายอาวุธที่แตกเฒ่าของใครก็ตาม ผู้ชั่วร้าย ผู้ทุจริต ด้วยพระบาทของพระองค์ เด็ก"¹⁴⁵ บทสวดบทหนึ่งกล่าวถึงพระหัตถ์ของพระองค์ว่ามีความชำนาญและมีอำนาจ (RV.III.57.2) ทรงถักพระเกศาเป็นเปีย (RV.VI.55.2) เสวยอาหารและ ๆ (RV.VI.56.1) ทรงมีอาวุธเป็นประทัก (RV.VI.58.2) ทรงเป็นสารดีที่คิ ลอร์ดของพระองค์เป็นสีทอง (RV.VI.56.3) และมีเรือทองเป็นพาหนะ (RV.VI.58.3) บทสวดบทหนึ่งระบุว่า พระปุษันทรงขี่แพะเป็นพาหนะ "ข้าแต่พระปุษันผู้มีแพะเทียมมรดแทนมา พระองค์ทรงเป็นผู้ไม่โกรธ โปรดเสด็จมาเพื่อรับของสักการะของเราเด็ก ข้าแต่พระองค์ ผู้มีแพะเทียมมรดแทนมา พระองค์ทรงเป็นผู้ประทานสำหรับกลุ่มชนผู้สรรเสริญพระองค์"¹⁴⁶

จะเห็นได้ว่าลักษณะรูปร่างของพระปุษันในวรรณคดีสมัยพระเวท คล้ายกับ มนุษย์แกกัพอจะมองเห็นลักษณะที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลอร์ดเป็นสีทอง

¹⁴⁴ RV.VI.55.5

māturdidhisumabravam svasurjārah śrnotu nah /
bhrātendrasya sakhā mama //

¹⁴⁵ RV.I.42.3

tvam tasya dvayāvino 'ghasamsasya kasya cit /
padābhi tiṣṭha tapuṣim //

¹⁴⁶ RV.I.138.4

asyā ū su na upa sātaye bhuvō 'helamāno
rarivam ajāsva śravasyatāmajāsva /

เรือทอง เป็นคัน

3. หน้าที่

พระปฐมันทรังเป็นเทพแห่งแสงสว่าง ผู้ปกปิดความมืด (RV.II.40.2) ผู้เรื่องโรจนด้วยความร้อน ทั้งในข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงความมหัศจรรย์เราจะให้พระองค์เสด็จกลับมาด้วยบทสวดที่ดั่งงามทั้งหลาย ข้าแต่พระปฐมัน เราไม่ดูหมิ่นพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เรื่องโรจนด้วยความร้อน มิตรภาพของพระองค์นั้นเป็นสิ่งไม่ควรปฏิเสธ"¹⁴⁷

ในฐานะเทพผู้พิทักษ์ศีลธรรม พระปฐมันทรังตรวจตราดูแลจักรวาล ทั้งข้อความที่ว่า "พระปฐมันผู้ทรงเป็นปราชญ์ เสด็จไปในเส้นทางโคจรของพระองค์ ทรงสำรวจตรวจตรา และทรงเป็นผู้คุ้มครองสรรพสัตว์"¹⁴⁸ บทสวดบทหนึ่งระบุว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ส่งข่าวให้แก่สุริยะ (RV.VI.58.3) ดังนั้นจึงไม่มีใครที่จะรอกพันจากสายพระเนตรของพระปฐมันได้ พระปฐมันจึงได้รับการสวดอ่อนวอนให้ขับขโมยผู้แอบซ่อนอยู่ตามทาง ทั้งข้อความที่ว่า "ขโมยผู้ใด ขอบคคโกง ขอบแอบซ่อนอยู่ตามทาง ขอพระองค์ไปรคขับขโมยผู้นั้นให้ไปให้ไกลพันทางของเราด้วยเถิด"¹⁴⁹ พระปฐมันทรงทำให้ทรัพย์สินที่ซ่อนไว้ปรากฏขึ้นและหาได้ง่าย (RV.VI.48.15) ทรงเดินตามทางและคุ้มกันวัวควาย (RV.VI.54.5, 6, 10; 58.2) ทรงเป็นเทพพิทักษ์เส้นทาง บทสวดบทหนึ่ง

¹⁴⁷ RV.I.138.4

o su tvā vavṛtīmahī stomebhirdasma sādhubhiḥ /
nahī tvā pūṣannatimanya āghṛṇe na te
sakhyaṃ apahnuve //

¹⁴⁸ RV.X.139.1

tasya pūṣā prasave yāti vidvāntsaṃpāśyanviśvā
bhuvanāni gopāḥ //

¹⁴⁹ RV.I.42.3

apa tyam paripaṃthinam muṣīvanam hurāscitam /
dūramadhi sruteraja //

ระบุว่าพระองค์ทรงเป็นผู้เสด็จนำไปในเส้นทางที่ดี (RV.I.42.7) ผู้เป็นโอรสแห่งความหลุดพ้น คึงข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระปุษัน ผู้เป็นโอรสแห่งความหลุดพ้น ขอพระองค์โปรดจักษัยนตรายจากเส้นทาง ข้าแต่ทเวะ ขอพระองค์โปรดเสด็จนำหน้าพวกเรา ค้วยเด็ก"¹⁵⁰ พระปุษันเสด็จไปในระหว่างสวรรค์และโลก เนื่องจากพระองค์ทรงค้ำจุนเส้นทาง จึงนำคนตายจากเส้นทางไกลไปสู่โลกหน้า (RV.VI.17.6) คัมภีร์อถรรพเวทอธิบายว่า พระปุษันเสด็จนำไปสู่โลกแห่งความถูกต้อง โลกของเทพ (AV.XVI.9.2; XVIII.2.53) นอกจากนี้พระองค์ยังได้รับการสวดอ้อนวอน ขอให้เสด็จนำไปสู่ทุ่งหญ้าที่อุดมสมบูรณ์ คึงข้อความที่ว่า "ขอพระองค์โปรดนำเราไปสู่ที่ที่มีทุ่งหญ้ายิ่งใหญ่ ความทุกข์ทรมานครั้งใหม่อย่าได้เกิดขึ้นในเส้นทางของเราเลย ข้าแต่พระปุษัน ขอพระองค์โปรดได้รับความสามารถเช่นนี้เถิด"¹⁵¹

4. อำนาจและความสามารถ

พระปุษันมีอำนาจที่จะบันดาลความสำเร็จให้แก่ผู้ที่สวดบูชาขอความช่วยเหลือจากพระองค์ มีข้อความระบุถึงอำนาจและความสามารถของพระปุษันไว้ในบทสวดบทหนึ่งว่า "ข้าแต่พระปุษัน ผู้เจดีย์वलาค ผู้มีการกระทำที่สำเร็จอย่างนามหัตตจรย พระองค์โปรดทรงช่วยเหลือบรรพบุรุษของเรา และเราก็คระหนักถึงพระกรุณาของพระองค์"¹⁵²

¹⁵⁰ RV.I.42.1

sam pūṣannadhvanastira vyamho vimuco napāt
saksvā deva pra naspurah //

¹⁵¹ RV.I.42.8

abhi sūyavasam naya na navajvāro adhvane /
pūṣanniha kratum vidah //

¹⁵² RV.I.42.5

ā tatte dasra mantumah pūṣannavo vṛṇīmahe /
yena pitṛna codayah //

เนื่องจากพระปุษันมีอำนาจเหนือธรรมชาตินี้เอง บทสวดหลายบทจึงพรรณนาถึงอำนาจและความสามารถของพระองค์ในลักษณะต่าง ๆ เช่น พระองค์ผู้ทรงพลัง (RV.I.138.1; II.40.3) ผู้ให้กำเนิดทรัพย์สินสมบัติ สวรรค์และปถพี (RV.II.40.1) ผู้เสด็จทั่วจักรวาล (RV.II.40.5) ผู้ทรงบันดาลให้เกิดลมที่สุกแล้วในนมคืบทั้งหลาย (RV.II.40.2) ผู้ทรงความอุดมสมบูรณ์ด้วยอาหาร (RV.II.40.4) ผู้่องไว้ใน การเดินทาง (RV.I.138.2) ผู้มั่งคั่ง (RV.I.138.3)

นอกจากนี้พระปุษันยังได้รับการสวดอ่อนวอนเพื่อให้ไค้มาซึ่งสิริมงคลทั้งปวง (RV.I.42.5) ทรัพย์สินสมบัติ (RV.I.42.5) หุ่นพญาอันอุดม (RV.I.42.7) และความอิมหน้าสำราญของผู้สวดบูชา (RV.I.42.9) และยังได้รับการสวดอ่อนวอนขอให้พระองค์ทรงทำลายอาวุธของคนชั่วคนทุจริต (RV.I.42.4) และซัดอันตราย เช่น ชัยพม่าให้พ้นจากหนทาง คึงข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระปุษัน หม่าป้าทั่วไค้มีอันตราย และมีเจตนามุ่งร้ายต่อพวกเร่า ขอพระองค์โปรดขับหม่าป้าทั่วไค้พ้นไปจากหนทาง ค้ายเถิด" ¹⁵³

พระศวษญฤ

พระศวษญฤ เป็นเทพแห่งแสงสว่างองค์หนึ่งซึ่งไม่มีบทสวดสรรเสริญพระองค์ งามล้ำเพียงใด บทสวดสรรเสริญพระองค์ร่วมกับเทพอื่น ๆ มีประมาณ 76 ครั้ง ซึ่ง เกือบทั้งหมดจะปรากฏอยู่ในมนพถที่หนึ่ง และมนพถที่สิบ ¹⁵⁴

คำว่า "ศวษญฤ" ประกอบรูปศัพท์จากศวษ ญฤ แปลว่า สร้าง ผลิต ศวษญฤ แปลว่า ผู้สร้าง หรือช่างไม้ (Monier-williams 1981 : 464)

¹⁵³ RV.I.42.1

yo nah pūṣannagho vrko duḥseva ādidesati /
apa sma tam patho jahi //

¹⁵⁴ ฤภาคผนวก .

1. กำเนิด

ในคัมภีร์ฤคเวทไม่มีบทสวดที่ระบุถึงกำเนิดของพระศิวัญญ มีแต่เพียงว่า พระองค์ทรงเป็นเทพผู้บิดาของนางสรณยู ซึ่งเป็นชายาของพระวิวิสวัค (RV.X.17.1) และทรงเป็นเทพผู้บิดาของพระอินทร์¹⁵⁵ และพระอัคนีคัย (RV.I.95.2)

ข้อน่าสังเกตก็คือ พระศิวัญญ ทรงให้กำเนิดพระอัคนี แก่พระองค์ทรงเป็นพระอัคนีคัย ดังข้อความที่ว่า "ข้าแก่พระอัคนี พระองค์ทรงเป็นพระศิวัญญ ผู้ประทานพลังอันยิ่งใหญ่แก่ผู้เคารพบูชา"¹⁵⁶

2. รูปสมมติ

ข้อความที่พรรณนาถึงรูปสมมติของพระศิวัญญมีไม่มาก ส่วนใหญ่จะพรรณนาถึงความสามารถของพระองค์ในลักษณะของมนุษย์ที่เป็นช่างฝีมือ เช่นพระองค์ทรงมีพระหัตถ์ถึงคางที่มีความชำนาญ (RV.VI.49.9) ทรงถือขวานเหล็กอยู่ในพระหัตถ์ (RV.VIII.29.3) และทรงประทับราชรถที่เทียมคัวยม้า 2 ตัว (RV.VI.47.19)

3. หน้าที่

บทสวดบทหนึ่งระบุว่า พระศิวัญญทรงเป็นผู้ที่หักมน้ำโสมแห่งสวรรค์ ดังข้อความที่ว่า "ข้าแก่พระองค์ทั้งสองผู้ประทานความช่วยเหลืออย่างน่าอัศจรรย์ เขาผู้ปรารถนาจะทำยัญพิธีได้ทูลบอกพระองค์ว่า น้ำโสมอยู่ตรงหว่างพระพาหาของพระศิวัญญ"¹⁵⁷ บทสวดบทหนึ่งกล่าวว่า พระศิวัญญทรงประทับอยู่ในที่พำนักของ

¹⁵⁵ ดูเรื่องพระอินทร์ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 51.

¹⁵⁶

RV.II.1.5

tvamagne tvastā vidhate suvīryam tava gnāvo
mitramahaḥ sajātyam /

¹⁵⁷

RV.I.117.22

sa vām madhu pra vocadrtāyantvāstram
yaddasrāvapikaksyam vām //

พระจันทร์ คึงข้อความที่ว่า "๗" ที่นี้ ในที่พำนักของพระจันทร์ มนุษย์ทั้งหลายจำรูปโคธู
ของพระทวิษฏก ที่ซ่อนอยู่ใค้อย่างแม่นยำ" 158

กริฟฟิธ อธิบายบทสวดทนี่ว่า โคธูของทวิษฏก คือ พระอาทิตย์ ความหมาย
ของบทสวดทนีก็คือ "หลังฝนตก ราตรีแจ่มกระจ่างด้วยแสงจันทร์ มนุษย์ทั้งหลายระลึก
ถึงความจริงที่ว่า แสงสว่างในยามราตรีนั้น เป็นแสงที่พระจันทร์รับมาจากพระอาทิตย์
ทั้งหลาย" วิลสัน (wilson) และสายณะ แปลบทสวดทนี่ว่า "รัศมีทั้งหลายของ
พระอาทิตย์พบแสงสว่างของพระทวิษฏกที่ถูกซ่อนไว้ในที่พำนักของพระจันทร์ผู้กำลัง
โคจรอยู่" (Griffith 1973 : 53) การตีความของนักปราชญ์เหล่านี้ ทำให้คิดว่า
พระทวิษฏกคงจะเป็นแสงสว่างของพระจันทร์ในเวลากลางคืน หรือเป็นเทพแห่ง
แสงสว่างในเวลากลางคืน

4. อำนาจและความสามารถ

พระทวิษฏก ทรงมีอำนาจและความสามารถดังนี้

พระทวิษฏกทรงเป็นเทพผู้เชี่ยวชาญที่สุดในงานช่างทั้งหลาย ทรงมีอำนาจเหนือ
ธรรมชาติ ทรงประทานภาชนะที่วิเศษสุดสำหรับบรรจุเครื่องคัมของทวยเทพ
บัดนี้ พระองค์ทรงประทานขวานที่หักควยเหล็กอย่างค้ำซึ่งพรหมณ์สับค้ำจะทรงไซ
เป็นอาวุธสำหรับค้ำ 159

พระทวิษฏกทรงมีอำนาจและความสามารถในทางศิลปะการช่างมากกว่า
เทพใด ๆ บทสวดหลายบทจึงพรรณนาถึงความสามารถของพระองค์ในค้ำนี้ อาทิเช่น

158 RV.I.84.15

atrāha goramanvata nāma tvasturapīcyam /

itthā camdramaso grhe //

159

RV.X.53.9

tvastā mayā vedapasāmapastamo bibhratpātrā

devapanāni saṁtamā /

'sisīte nūnam parasum svāyasam yena vṛscādetaso

brahmaṇaspatih //

ทรงเป็นช่างฝีมือ (RV.I.85.9; III.54.12) ทรงประคิษฐภษาชนะใส่อาหารสำหรับ
อสูร (RV.I.20.6; 110.3) และภษณะบรรจุเครื่องคิมของทวยเทพ (RV.I.161.5;
III.35.5) และทรงสร้างวัชระให้พระอินทร์ (RV.V.31.4)

นอกจากความสามารถทางศิลปะการช่างอันยิ่งใหญ่แล้ว พระทวิษฏฤถยัง
ทรงเป็นผู้สร้างที่ยิ่งใหญ่ ทรงทำให้มนุษย์และสัตว์เกิดขึ้น (RV.I.188.9;
VIII.91.8; X.184.1) ทรงเป็นผู้สร้างรูปร่างลักษณะ (SB.XI.4.3.3;
TB.I.4.7.1) ทรงเป็นปฐมกำเนิดและเป็นสรรพรูป ดังข้อความที่ว่า "ณ ที่นี้ ข้า
ขออัญเชิญพระทวิษฏฤถผู้เป็นปฐมกำเนิดและเป็นสรรพรูป ขอพระองค์จงเป็นหนึ่งในเดียวกับ
พวกเราด้วยเถิด"¹⁶⁰

พระทวิษฏฤถทรงเป็นผู้บันดาลให้สามีและภรรยาที่มีบุตร (RV.X.10.5;
AV.VI.78.3) ทรงสร้างและบำรุงเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ มากมาย (RV.III.55.19)
ทรงสร้างม้าที่วิ่งเร็ว (AV.VI.92.1) ทรงเป็นเทพบิดาแห่งจักรวาล เพราะ
พระองค์ทรงเป็นผู้สร้างโลก (VS.29.9) นอกจากนี้พระองค์ยังทรงประทานชีวิต
ที่ยืนยาวให้แก่ผู้สวดบูชาพระองค์ด้วย (RV.X.18.6; AV.VI.78.3)

พระอัคินิ

พระอัคินิ เทพเจ้าแห่งไฟ เป็นเทพที่มีความสำคัญเป็นอันดับสองรองจาก
พระอินทร์ พระอัคินิทรงมีบทสวดสรรเสริญเฉพาะพระองค์ถึง 298 บท และมีบทสวด
สรรเสริญร่วมกับเทพอื่น ๆ อีก 16 บท นอกจากนี้ยังปรากฏในที่ต่าง ๆ อีกประมาณ
265 ครั้ง¹⁶¹

160

RV.I.13.10

iha tvaṣṭāraṃ agriyaṃ viśvarūpaṃ upa hvaye /
asmākamastu kevalaḥ //

161

คฤภาคณนวก.

คำว่า "อคุนิ" ประกอบรูปศัพท์จากธาตุ อคุ แปลว่า เคลื่อนไหวไปอย่าง
 คดเคี้ยว หมุน หรือจากธาตุ อชฺ แปลว่า คั่น ข้าง อคุนิ แปลว่า ไฟ ไฟในบัญญัติ
 เป็นคำในภาษาตระกูลอินโด-ยูโรเปียน ภาษาลาตินว่า "ignis" และภาษา
 ลิทัวเนียนว่า "ugnis" (Macdonell 1981 : 99)

1. กำเนิด

คัมภีร์ฤคเวทระบุถึงกำเนิดของพระอัคนีแตกต่างกัน บางบทระบุว่าพระอัคนี
 เป็นโอรสของสวรค์ (RV.I.141.4) บางบทระบุว่า เป็นโอรสของเทยาสและ
 ปฤถวี (RV.III.25.1; X.1.2, 7) บางบทระบุว่า เป็นโอรสของพระอหิติ
 (RV.III.3.11; X.55.11) บางบทระบุว่า เป็นโอรสของพระศวันฤฤและน้ำ
 (RV.X.2.7; 46.9) หรือว่าเป็นโอรสของพระศวันฤฤ (RV.I.95.2) หรือของน้ำ
 (RV.X.91.6; AV.I.33.1) บางบทระบุว่า ทวยเทพทรงเป็นผู้ให้กำเนิดพระอัคนี
 (RV.X.88.8-10, 12) ดังข้อความที่ว่า "ทวยเทพทรงให้กำเนิดพระอัคนี และทรง
 เช่นสรวงสรพสัถ์ถวายแก่พระองค์ พระองค์ทรงแผ่เขาโลกและสวรค์ด้วยรัศมี
 และทรงรุกไปข้างหน้าด้วยมหิทธานุภาพ"¹⁶² ที่สำคัญก็คือข้อความที่ระบุว่า พระอัคนี
 เกิดจากไม้สีกันสองอัน ไม้ที่อยู่ข้างบนคือพ่อ และที่เป็นฐานรองรับคือแม่ เมื่อถูกเก็ก
 มากก็จะกินพ่อและแม่เป็นอาหาร สวตั้งสิมที่ช่วยในการปฏิสนธิคือ นิ้วมือทั้งสอง
 (RV.III.23.1-3) และเนื่องจากต้องใช้กำลังในการสีให้เกิดไฟ พระอัคนีจึง
 ได้ชื่อว่า เป็น โอรสแห่งพลัง (puruvaro sūnum : RV.VI.5.1)

ด้วยเหตุที่ว่าพระอัคนีเกิดจากไม้ ดังนั้นพระองค์จึงอยู่ในพืช (RV.II.1.1
 14; III.5.8; VI.3.3) ในน้ำและในก้อนหิน (RV.II.1.1; VI.13.3; X.8.5)
 ดังข้อความที่ว่า "ข้าแก่พระอัคนี พระองค์ทรงส่องแสงออกมาจากน้ำและก้อนหิน

162

RV.X.88.9

yam devāso 'janayamtāgniṃ yasminnājuhavurbhuvanāni
 visvā //

so arcisā prthivīm dyāmutemāmṛjūyamāno atapanmahitvā //

โดยผ่านทางสวรรค์ ข้าแต่พระนฤติของเหล่ามนุษย์ พระองค์ผู้บริสุทธิ์ ทรงกำเนิด
จากป่า และมวลพฤกษชาติ" ¹⁶³ ในปฐมสูกะ ระบุว่า พระอัคนิเกิดจากโอรุขของ
ปฐมะ ผู้ซึ่งทวยเทพโสมุชายัญ (RV.X.90.13) นอกจากนี้ยังระบุว่า พระวิษณุทรงให้
กำเนิดพระอัคนิ (RV.VII.99.4)

กำเนิดของพระอัคนิตามหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์ฤคเวทนั้น พอจะประมวล
ได้ว่า ครั้งแรกพระอัคนิทรงเป็นสายฟ้าที่อยู่ในน้ำฝน จากน้ำฝนทรงเข้าไปอยู่ในพืช
จากพืชกลายเป็นเชื้อให้เกิดไฟ จากควันไฟขึ้นไปอยู่ในเมฆ และจากเมฆกลับมาเป็น
ฝนวนเวียนอยู่อย่างนี้ (Keith 1976 : 156)

ข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่งก็คือ พระอัคนิถือกำเนิดจากพระอิติ และพระ
วิษณุ แค่มทสวคในคัมภีร์ฤคเวทบางบทระบุว่า พระอัคนิทรงเป็นเทวอิติและพระภา
รังซึ่งข้อความที่ว่า "ข้าแต่อัคนิเทพ พระองค์ทรงเป็นเทวอิติสำหรับบุษมา ทรงเป็นพระ
ภากรสำหรับพราหมณ์โศคา และทรงว่าเริงเบิกบานด้วยทสวคสรรเสริญ" ¹⁶⁴

2. รูปสมบัติ

ข้อความที่พรรณนาถึงรูปสมบัติของพระอัคนิแสดงภาพของปรากฏการณ์
ธรรมชาติโดยเทียบเคียงกับลักษณะของมนุษย์ พระอัคนิทรงมีสีระที่สว่างไสว
(RV.II.1.9) พระเกศาถูกเป็นไฟ (RV.I.45.6) พระเกศาเป็นเนยเหลว
(RV.V.4.3) พระเกศาเป็นสีน้ำตาลปนเหลือง (RV.III.2.13) ทรงมีขากรรไกร

163

RV.II.1.1

tvamagne dyubhistvamāsusukṣanistvamadbhyas-
tvamasmanaspari /

tvam vanebhyastvamosadhībhyastvam nr̥ṇām nr̥pate
jāyase śuciḥ //

164

RV.II.1.11

tvamagne aditirdeva dāsuse tvam hotrā bhāratī
vardhase girā /

ที่คัม (RV.VIII.49.3) หรือ ร้อน (RV.I.58.5) พระทนต์เป็นสีทองแวววาว (RV.V.7.4) ทรงมีกรามเป็นเหล็ก (RV.X.87.2) ทรงมีพระชีวหา 3 ชิวหา (RV.III.20.2) 7 ชิวหา (vs.17.79) แม่เต้านมของพระองค์ก็มีดั้น 7 ดั้น (RV.III.6.2) พระชีวหาของพระองค์เป็นไฟ ดังข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระอัคินิ พระองค์ทรงกระทำให้ออกสูงสุดในสวรรค์เต็มไปทั่วแสงสว่าง และทรงกระทำให้ลิ้นเป็นไฟ"¹⁶⁵ พระหัตถ์ของพระอัคินิทรงหันไปไต่ทุกสารทิศ (RV.VII.12.1) และสว่างรุ่งโรจน์ ดังข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้มีสี่พระหัตถ์ช่วงโชติ พระองค์ทรงครอบครองสรรพสิ่งไม่ว่าจะเป็นจำนวนสิบ ร้อย หรือพันก็ตาม"¹⁶⁶ พระเนตรของพระอัคินิเป็นเนยเหลว (RV.III.26.7) บางบทระบุว่า มี 4 พระเนตร (RV.I.31.13) บางบทระบุว่า มีพันเนตร (RV.I.79.12) บทพาดบางบทระบุว่า พระอัคินิไม่มีพระเศียรและพระบาท (RV.IV.1.11) แต่บางบทระบุว่า พระเศียร ร้อนแรง (RV.VII.3.1) และบางบทก็ระบุว่าทรงมีพระเศียร 3 พระเศียร และมี รัศมี 7 แฉก (RV.I.146.1; II.5.3)

พระอัคินิทรงเป็นทนต์ตลอดกาล ดังข้อความที่ว่า "ทนต์เทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ และเจดีย์วณฺสาทรงแท้กำเนิกพระอัคินิไวศวานระ ผู้ไม่ตกอยู่ในอำนาจของความแก่"¹⁶⁷

¹⁶⁵ RV.X.8.6

divi mūrdhānam dadhiṣe svah 'sām jihvām agne cakṛṣe
havya 'vāham //

¹⁶⁶ RV.II.1.8

tvam visvāni svaṅka patyase tvam sahasraṅi
sataḥ dasa prati //

¹⁶⁷ RV.X.88.13

vāisvānarām kavayo yajñiyāso 'gnim devā
ajanayannajuryam /

พระอัคนิทรงเก็บอาหารใส่โอษฐ์ถวายพระองค์เอง ดังข้อความที่ว่า "พระองค์ทรงปล่อยให้มวลพสกนิกรชาติและป่าทั้งหลายเป็นอิสระ พระองค์ทรงเก็บอาหารใส่โอษฐ์ถวายพระองค์เอง"¹⁶⁸ ความคิดเช่นนี้จะเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากจะชี้ให้เห็นว่า กวีหรือผู้มีโบราณคดีสังเกตเห็นไฟฟ้าที่เกิดขึ้นเองจากการเสียดสีของไม้แห้งและไม้แห้งยอมเป็นเชื้อของไฟ จึงอนุมานว่า พระอัคนิทรงเก็บอาหารใส่โอษฐ์ถวายพระองค์เอง

พระอัคนิทรงมีฉายานามว่า "จอมขมังธนู"(RV.IV.4.1) ผู้สับเปลวไฟของพระองค์ให้คมทั้งใบมีคเหล็ก (RV.VI.3.5)

3. หน้าที่

ในฐานะเทพแห่งแสงสว่าง พระอัคนิทรงทำให้โลก สวรรค์ และบรรยากาศสว่างไสวด้วยแสงอาทิตย์ ดังข้อความที่ว่า "ข้า ผู้ได้รับความบันดาลใจจากหวยเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ จะสรรเสริญพระอัคนิผู้ยิ่งใหญ่และเป็นนิรันดร์ พระองค์ทรงกระทำให้โลก สวรรค์และบรรยากาศที่อยู่ระหว่างโลกและสวรรค์สว่างไสวด้วยแสงอาทิตย์"¹⁶⁹

พระอัคนิทรงความสว่างไสวไปทั่วสามภพ (RV.X.88.10) ทรงเป็นพระสุริยะ (RV.X.88.11) ทรงเป็นแสงสว่างในเวลารุ่งอรุณ ดังข้อความที่ว่า "หวยเทพทรงกระทำให้พระอัคนิผู้ไวสวามระเป็นประทีปแห่งทิวาสำหรับโลกทุกโลก

¹⁶⁸ RV.X.91.5

yadoṣadhīrabhisr̥sto vanāni ca pari svayam
cinuṣe annamāsyē //

¹⁶⁹ RV.X.88.3

devebhirnviṣito yajñīyebhiragnim̐ stoṣānyajaram̐
br̥ham̐tam̐ /
yo bhānunā pṛthivīm̐ dyāmutemāmātātāna
rodasī am̐tarikṣam̐ //

พระอัคนิทรงกระจายแสงสว่างในยามอุษา ทรงเสด็จมาด้วยแสงสว่างไสว และ
ทรงปลุกเปลื้องความมืด" ¹⁷⁰

พระอัคนิทรงเป็นปากและลิ้นของกลุ่มเทพอาทิตย์ ดังข้อความที่ว่า
"ข้าแต่พระอัคนิผู้นักปราชญ์ เหล่าเทพกลุ่มอาทิตย์ถือพระองค์เป็นปาก กลุ่มเทพที่
สว่างไสวถือพระองค์เป็นลิ้น" ¹⁷¹ รัศมีของพระอัคนิเป็นประจุกสายฟ้าแลบแห่ง
เมฆฝน และมีทลากลีประจุกแสงแห่งอุษาเทวี (RV.X.91.5) และพระองค์ทรงเป็น
เจ้าโลกในยามราตรี (RV.X.88.6)

นอกจากในฐานะเทพแห่งแสงสว่างแล้ว พระอัคนิยังทรงทำหน้าที่ผู้พิทักษ์
กฎฤกษ์อีกด้วย ดังข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระอัคนิ พระองค์ทรงเป็นพระวรุณราชผู้
รักษาพรก ทรงเป็นพระนิกร ผู้นาอัศจรรย์และนำสรรเสริญ" ¹⁷²

หวยเทพทรงกระจายแสงสว่าง พิทักษ์โลกและพิทักษ์ธรรมไว้ได้ก็ด้วย
พระเกษานุภาพของพระอัคนิ ดังข้อความที่ว่า

เราดวายุเครื่องคัมอันเป็นเครื่องสังเวทที่น่าปรารถนาและเป็นนิรันดร์แด่
พระอัคนิผู้สัมผัสมันตราและประทานแสงสว่าง หวยเทพทรงแผ่กระจาย

¹⁷⁰RV.X.88.12

visvasmā agniṃ bhuvanāya devā vaiśvanaram
ketumahnāmakṛṇvan /
ā yastatānosaso vibhātīrapo ūṇoti tamo
arcisā yan //

¹⁷¹RV.II.1.13

tvāmagna ādityāsa āsyam tvam̐ jihvam̐
sucayaścakrire kave /

¹⁷²RV.II.1.4

tvamagne rājā varuṇo dhṛtavratastvam̐ mitro
bhavasi dasma īdyah /

แสงสว่างออกไปเพื่อการทรงโลกไว้ และเพื่อธรรมะด้วยพระราชาอำนาจ
ของพระองค์¹⁷³

ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้สวค้ออันวอนพระอัคินิ ขอให้ทรงประกาศว่า พวกเราทั้งหลายเป็นผู้
ปราศจากบาป ดังข้อความที่ว่า "ขอพระองค์โปรดประกาศต่อ พระมิตร พระวรุณ
พระอรรยมัน และพระอัคินิว่า พวกเราเป็นผู้ปราศจากบาป"¹⁷⁴

นอกจากการเป็นเทพแห่งแสงสว่างแล้ว หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของ
พระอัคินิก็คือ ทรงเป็นพระโศคองค์แรก ดังข้อความที่ว่า "พระอัคินิทรงเป็นพระโศคา
องค์แรก ผู้ซึ่งทวยเทพได้เลือกมา และขโลมพระองค์ด้วยเนยใส"¹⁷⁵ พระอัคินิทรง
เป็นพราหมณ์ผู้มั่งคั่งที่สุด (RV.II.1.3) ทรงเป็นศาสนพิธีของพราหมณ์โทกฤ เนษฏฤ
ประศาสตร์ฤ และคฤหมคี่ในเหยาเวือน ดังข้อความที่ว่า

ข้าแต่พระอัคินิ พระองค์คือศาสนพิธีของพราหมณ์โทกฤ พระองค์คือศาสนพิธีที่
เหมาะสมกับกาลเวลาของพราหมณ์โปกฤ พระองค์คือศาสนพิธีของพราหมณ์เนษฏฤ
พระองค์คือพราหมณ์ผู้จุกไฟศักดิ์สิทธิ์สำหรับบุปวารณาที่จะประกอบยัญพิธี พระองค์

¹⁷³RV.X.88.1

haviṣpāntamajeraṃ svarvidi diviṣpr̥syāhutam
justamagnāu /
tasya bharmāne bhuvanāya devā dharmāne kaṃ
svadhayā papratham //

¹⁷⁴RV.VII.62.2

pra no mitrāya varuṇāya voco 'nāgaso aryamṇe
agnaye ca //

¹⁷⁵RV.X.88.4

yo hotāsītprathamō devajusto yaṃ samāṃjannājyena
vr̥nanāḥ /

คือศาสนพิธีของพรหมณ์ประจำสวดทูล พระองค์คือผู้ประกอบยัญพิธี พระองค์คือ
พรหมัน และพระองค์คือคฤหบดีในเฝ้าเรือนของเรา¹⁷⁶

พระอัคนีทรงเป็นผู้ประกอบยัญพิธี ทรงทำให้อมฤตเทพทั้งปวงผู้วิสุทธ์ ไร้เสวยเครื่อง
สังเวยในพิธีบูชาวงสรวง และเหล่ามรรคยชนได้ลิ้มรสอร่อยของเครื่องคัม

(RV.II.1.14)

4. อำนาจและความสามารถ

พระอัคนีทรงมีอำนาจและความสามารถตามที่ปรากฏในบทสวดบทหนึ่งว่า "ข้าแต่
พระอัคนีเทพ ผู้มีพระกำเนิกดี พระองค์ทรงรวมสิ่งทั้งหมดเข้าด้วยกัน ทรงเค้นกว่าผู้อื่นด้วย
มหิทธานุภาพของอาหาร พระองค์ทรงยิ่งใหญ่เหนือสวรรค์และโลก เหนือฟากฟ้าและแผ่นดิน"¹⁷⁷

พระอัคนีทรงเป็นเทพเจ้าทั้งเบื้องล่างและเบื้องบน (RV.X.88.14)
พระองค์ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุด และทรงเป็นพลังกำลังที่ยิ่งใหญ่สูงส่ง ถึงข้อความที่ว่า
"ข้าแต่พระอัคนี พระองค์ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุด ความมั่งคั่งของพระองค์ปรากฏออกมา
ในวาระที่คิเลศ พระองค์ทรงเป็นพลังกำลังที่ยิ่งใหญ่และสูงส่ง ทรงเป็นทรัพย์สมบัติ

¹⁷⁶RV.X.91.10

tavāgne hotraṃ tava potramṛtviyaṃ tava neṣṭram

tvamagnidṛtāyataḥ /

tava prasāstram tvamadhvariṃyasi brahmā cāsi

grhapatīśca no dame //

¹⁷⁷RV.II.1.15

tvam tāntsaṃ ca prati cāsi majmanāgne

sujāta pra ca deva ricyase /

prkṣo yadatra mahinā vi te bhuvadanu dyāvaprthivī

rodasī ubhe //

อันมากมายที่แพร่กระจายไปทุก ๆ ด้าน"¹⁷⁸ พระอัคนิทรงแผกเนาโลกและสวรรค์
 ค่ายรัศมีและเสด็จไปข้างหน้าคายนทิทธานุภาพ (RV.X.88.9) พระองค์ทรงเฉลียว
 ฉลาดด้วยความสามารถทั้งหลาย ทรงเป็นปราชญ์ด้วยสติปัญญาและทรงเป็นสัพพัญญู
 (RV.X.91.3) ทรงเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วด้วยแรงลม (RV.X.91.7)

นอกจากอำนาจที่เหนือธรรมชาติเหล่านี้แล้ว พระอัคนิทรงเป็นราชาผู้ทรง
 พระกรุณา (RV.II.1.8) ทรงเป็นมิตรที่ดีสำหรับผู้แสวงหามิตร (RV.II.1.9;
 X.91.1) ทรงมีพระหทัยดี (RV.X.91.14) มีเมตตากรุณา (RV.II.1.3)
 ทรงได้รับการสวค้ออนวอนขอให้ทรงประทานทรัพย์สมบัติ พละกำลัง วีรบุรุษ ความสุข
 และยศ (RV.II.1.7, 15, 16; X.91.15; 156.3) คึงข้อความที่ว่า

ข้าแต่พระอัคนิ ขอพระองค์โปรดนำทรัพย์สมบัติที่มั่นคงและมหาศาลอันมีวิบุรณ
 คุ้มคุ้มโคและฝูงมามาให้พวกเราควยเด็ก ขอพระองค์โปรดหยอคน้ำมัน
 ที่คลุมสอ และโปรดทำใหม่หม่นไปหาอสุรปณิณูเฝ้ารักษาทรัพย์สมบัติ
 ควยเด็ก¹⁷⁹

พระอัคนิทรงประทานชีวิต (RV.X.156.5) และทรงช่วยคุ้มครองปกป้อง
 ผู้สวคณูชาพระองค์จากการถูกรูโจม (RV.II.1.9) ทรงเป็นผู้คุ้มครองผู้สวคณูชาด้วย
 พระองค์เอง (RV.II.1.7) และทรงประทานพรให้มีชัยชนะในการแข่งขัน
 (RV.X.156.1, 2)

¹⁷⁸ RV.II.1.12

tvamagne subhṛta uttamam vayastava spāṛhe varṇa ā
 samdr̥ṣi sriyah /
 tvam vājah pratarane brhannasi tvam rayirbahulo
 visvatasprthuh //

¹⁷⁹ RV.X.156.3

agne sthūram rayim bhara prthum
 gomamtamasvinam /
 amgdhi kham vartaya paṇim //

พระจันทร์

พระจันทร์หรือดวงจันทร์ เป็นเทพที่ปรากฏในมหสวดสรรเสริญบ่อยครั้งมาก คือประมาณ 16 ครั้งร่วมกับเทพอื่น ๆ ไม่มีมหสวดสรรเสริญพระองค์ตามลำดับเลข¹⁸⁰

คำว่า "จันทร" หรือ "จันทรมาส" ประกอบรูปศัพท์จากธาตุ จนฺทฺ แปลว่า ส่องแสง จันทร หรือ จันทรมาส แปลว่าผู้ส่องแสง (Monier-Williams 1981 : 386)

แม้ว่าจันทรเทพจะปรากฏน้อยครั้ง แต่ก็กล่าวถึงกำเนิดของพระองค์ไว้อย่างชัดเจน เช่น มหสวดบทหนึ่งระบุว่า พระชาติตรงเป็นผู้สร้างพระจันทร์ (RV.X.190.3) ในปฐมสูกะ กล่าวว่า พระจันทร์เกิดจากพระมนัสของพระเจ้าองค์เดียวในสกลจักรวาล ดังข้อความที่ว่า "พระจันทร์เกิดจากพระมนัส พระสุริยะเกิดจากพระเนตร"¹⁸¹ ลุควิก อธิบายมหสวดฤๅษ IX.68.5 ว่า สวรรค์และโลกในขณะที่ยังไม่ได้แยกจากกันนั้นได้ให้กำเนิดพระจันทร์ (Griffith 1973 : 497) แต่ที่น่าคิดก็คือ การที่นักปราชญ์บางคน อาทิ ฮิลเลбранท์ กล่าวว่า โสมคือพระจันทร์ ทั้งแต่สมัยฤๅษเป็นต้นมา (Macdonell 1981 : 113) กริฟฟิธได้อธิบายมหสวดฤๅษ X.82.3 ว่า พระจันทร์เกิดในเครื่องเขนสว่างในที่พำนักของปรรชนยะผู้เป็นเทพแห่งฝนและน้ำ โดยนัยนี้ พระจันทร์ก็มีกำเนิดในน้ำ อาจเป็นไปได้ว่า หลังฝนตก พระจันทร์ก็ส่องสว่างกลางท้องฟ้า ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งที่เราเห็นได้หลังฝนตกในเวลาค่ำคืน

มหสวดฤๅษ มณฑลที่ 1 สูกะที่ 84 มंत्रะที่ 15 กล่าวว่า พระทวิษฏฺทฺทรงประทับอยู่ที่พำนักของพระจันทร์ กริฟฟิธอธิบายว่า แสงสว่างในยามราตรีนั้นเป็นแสงที่พระจันทร์ยืมมาจากพระอาทิตย์ทั้งหลาย¹⁸² นั่นก็หมายความว่า พระจันทร์เป็นเทพที่ไม่มีแสงสว่างในตัวเอง จำเป็นต้องได้รับแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ ในที่นี้ก็คือแสงจากพระทวิษฏฺทฺ ซึ่งเป็นเทพแห่งแสงสว่างองค์หนึ่ง แสดงว่าฤๅษีผู้รจนามหสวดมีความรู้ความเข้าใจในวิชาดาราศาสตร์อย่างยิ่ง

¹⁸⁰ ฤๅษีคาถา .

¹⁸¹ RV.X.90.13

camdramā manaso jātascaṅsoḥ sūryo ajāyata /

¹⁸² ฤๅษีคาถาฉบับนี้, หน้า 90.

ดวงดาว

ดวงดาวที่ปรากฏแสงระยิบระยับอยู่ในท้องฟ้าเวลาค่ำคืนนั้น เป็นเทพที่ปรากฏในมหสวคสรรเสริญบ่อยครั้งมาก คือประมาณ 9 ครั้งร่วมกับเทพอื่น ๆ ไม่มีมหสวคสรรเสริญพระองค์ตามลำดับเลข¹⁸³

คำว่า ดวงดาว ในคัมภีร์ฤคเวทใช้ศัพท์ว่า "ฤกษุ" และ "นฤกษุร" คำว่า "ฤกษุ" ประกอบรูปศัพท์จากชากุ ฤกษุ แปลว่า ไป เคลื่อน ฤกษุ เมื่อเป็นคำนาม पुलลิงค์แปลว่า นมि คาวเจ็คควง ฤกษุเจ็คกน เมื่อเป็นคำนามนปุงสกลิงค์แปลว่า คาว คำว่า "นฤกษุร" ประกอบรูปศัพท์จากชากุ นฤกษุ แปลว่า เข้ามาใกล้ เข้าถึง มาถึง ไครับ भरद् นฤกษุร เป็นคำนามนปุงสกลิงค์ แปลว่า ดวงดาว หรือ สิ่งที่อยู่บนสวรรค์รวมทั้งพระอาทิตย์ด้วย (Monier-williams 1981 : 224, 226, 524)

มหสวคในคัมภีร์ฤคเวทบทหนึ่งระบุว่า พระอัคนิทรงเป็นดวงดาว ดังข้อความที่ว่า "พระองค์ทรงเป็นคาวนักษัตรโบราณที่โคจรตลอดเวลา ทรงพลังยิ่งใหญ่ และเป็นประจักษ์ชัดของสิ่งมีชีวิตที่มีวิญญาณ"¹⁸⁴ บทหนึ่งระบุว่า พระอัคนิทรงทำให้พระสุริยะซึ่งเป็นคาวนิรันครขึ้นไปอยู่บนฟากฟ้า ดังข้อความที่ว่า "ข้าแต่พระอัคนิทรงทำให้สุริยะซึ่งเป็นคาวนิรันครขึ้นไปอยู่บนฟากฟ้าส่องแสงสว่างให้แก่มนุษย์"¹⁸⁵ ผู้วิจัยเข้าใจว่า คาวในที่นี้คงหมายถึง พระอาทิตย์

¹⁸³ ฤคภาคผนวก .

¹⁸⁴ RV.X.88.13

nakṣatram pratnamaminaccariṣṇu yakṣasyādhyakṣam
taviṣam brhamtam //

¹⁸⁵ RV.X.156.4

agne nakṣatramajaramā sūryam rohayo divi /
dadhajjyotirjanebhyah //

สาณะอธิบายบทสวดคัมภีร์ฤคเวท มณฑลที่ 1 สุกตะที่ 83 มंत्रะที่ 3 ว่า
 พระวรุณเป็นเทพผู้ปกครองราตรี ดังนั้น ดวงเนตรของพระวรุณจึงมีนับพัน (RV.VII.34.10)
 ซึ่งผู้วิจัยเข้าใจว่า คงหมายถึงดวงดาวต่าง ๆ นั้นเอง¹⁸⁶

สรุปได้ว่า เทพแห่งแสงสว่าง 18 องค์ในวรรณคดีสมัยพระเวทแสดงภาพของ
 ปรากฏการณ์ธรรมชาติในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ทั้งในเวลากลางวันและเวลากลางคืน
 ฤๅษีรจนาคัมภีร์พระเวทได้พรรณนาถึงเทพแห่งแสงสว่างในลักษณะเกี่ยวข้องกับมนุษย์ คือ
 มีกำเนิดและมีรูปสมบัติเช่นมนุษย์ แต่สิ่งที่เทพแห่งแสงสว่างมีเหนือมนุษย์ คือ ความเป็นอมตะ
 และความมีอำนาจเหนือปรากฏการณ์ธรรมชาติทั้งปวง

ศูนย์วิทยพัชรากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁸⁶ ดูเรื่องพระวรุณในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 25.